

Huiselijk geweld en geweld in de publieke ruimte

EEN META-ANALYTISCH LITERATUUR- EN EXPERTONDERZOEK NAAR DE RELATIE TUSSEN
HUISELIJK GEWELD, KINDERMISHANDELING EN GEWELD IN DE PUBLIEKE RUIMTE

Sietske Dijkstra

Milou Lünemann

Anne Boer

Katinka Lünemann

Hans Moors

Huiselijk geweld en geweld in de publieke ruimte

EEN META-ANALYTISCH LITERATUUR- EN EXPERTONDERZOEK NAAR DE
RELATIE TUSSEN HUISELIJK GEWELD, KINDERMISHANDELING EN GEWELD
IN DE PUBLIEKE RUIMTE

Sietske Dijkstra
Milou Lünemann
Anne Boer
Katinka Lünemann
Hans Moors

In opdracht van het WODC Utrecht, Bureau Dijkstra, in samenwerking met
Verwey-Jonker Instituut en EMMA, Experts in Media en Maatschappij

Utrecht, februari 2019

Inhoud

Samenvatting		4	5		Conclusies en aanbevelingen	46
1	Inleiding	9	5.1	Inleiding		46
1.1	Aanleiding en doel onderzoek geweld binnen en buiten	9	5.2	Vraagstelling en afbakening		46
1.2	Vraagstelling en afbakening	10	5.3	Reflectie vooraf: een gefragmenteerd en verwaarloosd onderzoeks- en praktijkveld		47
1.3	Aard en oorzaken van geweld	11	5.4	Geweld binnen en buiten: wat weten we		48
1.4	Kern en afbakening	16	5.5	Literatuur review kent beperkingen		51
1.5	Leeswijzer	17	5.6	Aanbevelingen verder onderzoek en praktijkversterking		52
2	Methodologische verantwoording	18	Gebruikte literatuur			54
2.1	Inleiding	18	Gebruikte afkortingen			60
2.2	Literatuuronderzoek	18				
2.3	Interviews met experts	21	Bijlagen			
2.4	Expertmeeting	21	1	Quality Review Procedure		61
3	Literatuuronderzoek	23	2	Gesproken experts		63
3.1	Inleiding	23	3	Literatuur- en kennisbronnen via experts		64
3.2	Kindermishandeling en delinquent of gewelddadig gedrag in de adolescentie: onderzoekslijn 1	23	4	Deelnemers expertmeeting		65
3.3	Geweld in de jeugd, de gevolgen als volwassene en intergenerationele overdracht: onderzoekslijn 2	28	5	Programma expertmeeting		66
3.4	Geweld van volwassenen binnen en buiten: onderzoekslijn 3	32	6	Er loopt een kind door het dossier		67
4	Onderzoeks- en praktijkperspectieven op (de aanpak van) geweld binnen en buiten	40				
4.1	Inleiding	40				
4.2	Verschillen tussen geweld binnen en buiten	40				
4.3	Integrale aanpak en interventies	42				
4.4	Conclusie	44				

De onderzoekers danken de leden van de begeleidingscommissie voor hun constructieve bijdrage aan dit rapport

Leden begeleidingscommissie

prof. dr P. Nieuwbeerta, universiteit Leiden (voorzitter)

mw. drs. L. van Stuijvenberg-Adelerhof, Ministerie van Justitie en Veiligheid

dr. G. Haverkamp, WODC

Samenvatting

Er is in Nederland weinig aandacht geweest voor de relatie tussen geweld binnen en buiten. Het eerste (en meteen ook laatste) onderzoek van Lünemann en Bruinsma dateert uit 2005. Het Ministerie van Justitie en Veiligheid (J&V) heeft behoefte aan een stand van de kennis over de mogelijke verbanden tussen huiselijk geweld en kindermishandeling enerzijds en (gewelds)criminaliteit anderzijds. Deze kennis kan bijdragen aan het verbeteren van de inzet en ontwikkeling van interventies in de justitie- en veiligheidsketens die beogen om recidive tegen te gaan en geweld te stoppen. Daarnaast kan het onderzoek verduidelijken waarover we nog weinig weten en aanknopingspunten opleveren voor nader onderzoek.

Vraagstelling, achtergrond en doel

Dit rapport bevat een verkennend onderzoek naar de relatie tussen geweld binnen families en buiten in de (semi)publieke sfeer. Het is gebaseerd op een literatuuronderzoek naar de relatie tussen geweld binnen en buiten **met een focus op ouderschap** en op gesprekken met experts en een expertmeeting.

De centrale vraagstelling van dit onderzoek naar de relatie tussen geweld binnen families en buiten in de publieke sfeer luidde:

In hoeverre is er een relatie tussen huiselijk geweld, kindermishandeling en gewelds(-criminaliteit) in de publieke ruimte en wat is bekend over een eventuele causaliteit? In hoeverre kan deze kennis een bijdrage leveren aan de toekomstige inzet en interventies binnen de justitie en veiligheidsketens?

Dit is een verkennend onderzoek, een eerste stap om na te gaan of er structureel meer aandacht nodig is voor de relatie tussen geweld binnen en buiten. Een complex en groot vraagstuk, dat zeker om langdurige inspanningen en continue aandacht vraagt.

Methode en uitwerking

Het onderzoek bestond uit drie methoden van dataverzameling: literatuuronderzoek, interviews met deskundigen en een expertmeeting. Het onderzoeksteam kwam regelmatig bijeen om te reflecteren op en te beslissen over de selectie van de literatuur en de criteria voor inclusie, de ordening en analyse van de literatuur en voor de interpretatie van de gesprekken met experts en de expertmeeting.

Voor het literatuuronderzoek werden drie zoekstrategieën ingezet:

1. In de onderzoeksliteratuur op basis van criteria, zoektermen en search strings, zoals beschreven in hoofdstuk 2. Er zijn verschillende zoekslagen gedaan waarin verfijning werd gezocht.
2. Literatuur op basis van aanbevelingen van experts. Negen studies zijn vanuit de experts-interviews en de expertmeeting ingebracht.
3. Sneeuwbalmethode toegepast in de bij 1) geselecteerde artikelen. Vanuit die methode zijn er tien studies geselecteerd door drie onderzoekers onafhankelijk beoordeeld op basis van de titels.

Voorafgaand stelden de onderzoekers drie criteria op voor inclusie:

1. In het geselecteerde onderzoek is er sprake van een **verband** tussen geweld binnen en geweld buiten gericht op een persoon (onderzoek dat zich richt op een van beide domeinen is niet meegenomen).
2. Er is gezocht naar **peer reviewed** en opvraagbaar onderzoek na 2005, na de laatst verschenen Nederlandse studie.
3. Het geselecteerde onderzoek richt zich op **ouderschap** (exclusie van slachtoffer-schap, interventies, gender).

In totaal zijn 45 artikelen geïnccludeerd, die in detail worden besproken in hoofdstuk 3 en daarin staan opgesomd en samengevat.

De artikelen zijn vervolgens geordend naar drie onderzoekslijnen, die schematisch zijn samengevat in figuur 1 (hoofdstuk 1).

1. Geweld in de kindertijd, in het gezin van herkomst, en (later) als adolescent plegen van geweld (21 artikelen).
2. Geweld in de kindertijd en de langere gevolgen ervan in de volwassenheid (levensloop, intergenerationeel) (14 artikelen).
3. Geweld dat zowel wordt gepleegd in de intieme relatie of tegen kinderen, en geweld in het publieke domein (interpersoonlijk geweld in de volwassenheid, 13 artikelen).¹

In elk van deze drie lijnen gaat het om verschillende aspecten van geweld in de privésfeer én geweld in het publieke domein. De artikelen uit onderzoekslijn 1 en – zij het in mindere mate – van onderzoekslijn 2 gaan vooral over onderzoek naar mishandeling in de kindertijd en de impact op later ouderschap en delinquent gedrag. Onderzoekslijn 3 heeft betrekking op de relatie tussen geweld buiten en binnen, betreft overwegend volwassenen en bestrijkt een relatief korte tijdsspanne.

Er zijn daarnaast in de eerste maanden van het onderzoek vijftien telefonische en face to face gesprekken gehouden met 16 experts over het verband tussen geweld binnen families en geweld in de publieke sfeer (zie bijlage 2). We vroegen hen naar wat naar hun idee de 1) kern, relevantie was van deze link en welke ervaring ze hadden met onderzoek of in het werkveld op dit terrein; 2) naar bronnen van (lopend) onderzoek of werkveldontwikkeling dat een licht werpt op dit verband; 3) naar inzichten en prak-

tijkwaarnemingen die ze hebben opgedaan en 4) naar gedachten over interventies. De deskundigen zijn academische experts en praktijkdeskundigen van politie, openbaar ministerie en reclassering. Vier onderzoekers richtten zich, net als twee praktijkdeskundigen, expliciet op het verband tussen geweld binnen en buiten. De andere experts houden zich met deelaspecten bezig op het gebied van huiselijk geweld, kindermishandeling en geweld in de openbare sfeer (zie bijlage 2).

De expertmeeting vond in oktober 2018 plaats aan de hand van een programma dat vooraf was besproken met een vertegenwoordiger van het ministerie van Justitie en Veiligheid (J&V). Er waren vijf domeindeskundigen vanuit onderzoek en praktijk aanwezig; in deze laatste groep waren Veilig Thuis, openbaar ministerie, reclassering en politie vertegenwoordigd (zie bijlage 4). Vooraf ontvingen de deelnemers het programma (bijlage 5), inclusief een recent artikel ‘Collectief leren van professionals in zorg en strafrecht. Betekenisvol interdisciplinair samenwerken bij huiselijk geweld’ (Dijkstra, 2018). Aan de expert van het openbaar ministerie was (vooraf) gevraagd om een casus in te brengen. Ervaringen van de deelnemers (onder meer naar aanleiding van de casuïstiek) werden in verschillende reflectierondes opgehaald (zie bijlage 5). Het geleide groepsgeprek werd opgenomen en getranscribeerd en is, net als de interviews met experts, gebruikt voor de weergave van praktijkvisies op het verband tussen geweld binnen en buiten (hoofdstuk 4).

Bevindingen

De literatuurstudie betreft voornamelijk buitenlands (Amerikaans) onderzoek, dat grotendeels gebaseerd is op zelfrapportages, soms aangevuld met dossieronderzoek. Het onderzoek richt zich zowel op algemene dwarsdoorsneden van de populatie als op specifieke doelgroepen, bijvoorbeeld onderzochten in detentie. In enkele gevallen is het gebaseerd op veroordelingen of meldingen van kindermishandeling of partnergeweld. De studies zijn methodologisch geavanceerd, retrospectief en soms ook prospectief van

¹ Het aantal artikelen telt hier op tot 48, omdat 3 artikelen in meer dan een lijn zijn geplaatst vanwege de overlap in thematische focus.

aard. Ze maken dikwijls gebruik van big data en soms ook van secundaire data-analyses die op basis van matching tot stand kwamen. Er zijn relatief weinig onderzoeken die mixed methods en kwalitatief verdiepende onderzoeksmethoden gebruiken. De bevindingen van de literatuurstudie staan beschreven in hoofdstuk 3.

Een eenduidige conclusie is op basis van de besproken literatuur niet te trekken. Dat er een relatie bestaat tussen geweld binnen en buiten, komt uit de verschillende onderzoeken wel naar voren. Maar deze samenhang blijkt in de aangehaalde onderzoeken niet heel sterk. De samenhang lijkt robuuster voor de lijnen 1 en 2 dan voor 3. Dit zou kunnen samenhangen met de uiteenlopende onderzoeksdesigns. Verder brachten zowel de experts als de deelnemers aan de expertmeeting expliciet naar voren, dat zij een verband zien tussen geweld binnen en buiten. De praktijkexperts wezen in dat verband op casuïstiek uit de samenwerking tussen straf en zorg in de zogenaamde ZSM-praktijk. De deskundigen signaleerden tevens dat dit verband vaak over het hoofd wordt gezien. Er wordt in de praktijk niet of nauwelijks onderzoek naar gedaan. Bij delicten buitenshuis worden zelden verdiepende vragen gesteld, bijvoorbeeld; evenmin wordt doorgevraagd naar de situatie thuis. Er zou volgens de praktijkexperts structureel doorgevraagd moeten worden om dergelijke verbanden aan het licht te brengen om daarmee veel eerder en beter in te kunnen grijpen en interventies te monitoren.

Vrijwel alle studies die verschillende vormen van kindermishandeling vergelijken, vinden dat zowel directe vormen van mishandeling van kinderen, als indirecte vormen (bijvoorbeeld getuige zijn van geweld tussen ouders) van invloed zijn op (het risico op) gewelddadig gedrag als adolescent. Hoe meer geweld jongeren thuis ervaren, des te meer gewelddadig of crimineel gedrag ze vertonen. Dit geldt ook als we kijken naar geweld in de jeugd en geweld als volwassene. Dit is een bekend verband. Wel zien we differentiatie: in het algemeen verhoogt geweld in de jeugd namelijk vooral de kans op geweld in de relatie, maar minder het plegen van geweld in het publieke domein. Als

kinderen echter ernstig geweld in hun jeugd meemaken (zowel direct als indirect) en als zij ook geweld pleegden, dan wordt de kans groter dat zij ook geweld in de publieke sfeer plegen. Geweld op zeer jonge leeftijd is extra schadelijk voor de ontwikkeling van kinderen. Het bestudeerde verband is zwak wat betreft geweld tussen volwassenen (op basis van vergelijking met de totale bevolking). Een grote groep volwassenen is alleen thuis agressief. Maar de groep volwassenen die herhaaldelijk met justitie in aanraking komt door delictgedrag buitenshuis, vertoont eveneens frequent probleemgedrag thuis.

In de geïnccludeerde onderzoeken zijn jongens en mannen sterker vertegenwoordigd bij het plegen van gewelddelicten – zowel buiten als binnen. Toch wordt deze oververtegenwoordiging van jongens nauwelijks ter discussie gesteld, of aan nadere analyse onderworpen. Er is sprake van een zekere genderblindheid. Naar genderverschillen bij het meemaken van kindermishandeling en het plegen van geweld buitenshuis blijkt nauwelijks onderzoek gedaan (uitgezonderd het werk Spatz Widom). Alcoholproblemen zijn bij zowel mannen als vrouwen een mediërende factor. Kindermishandeling vergroot de kans op alcoholmisbruik en dat vergroot de kans op crimineel gedrag. Bij vrouwen werd, in tegenstelling tot mannen, geen direct verband van kindermishandeling met crimineel gedrag gevonden wanneer alcoholproblemen in het spel waren.

De praktijkdeskundigen constateren dat er weinig verdieping, analytische kracht en ook daadkracht aanwezig is in de uitvoering waardoor verbanden tussen geweld binnen en buiten gemakkelijk buiten beeld blijven en pas na vele geweldsincidenten (jaren) later aan het licht komen. Er is ook onvoldoende aandacht voor patronen van geweld en weinig vroegsignalering. Na een geweldsincident wordt een verdachte dikwijls na zes uur weer vrijgelaten wegens gebrek aan bewijs, zonder dat er een huiszoeking is gedaan. De positie en reactie van kinderen op huiselijk geweld en crimineel gedrag buiten wordt onvoldoende zichtbaar gemaakt in een strafzaak. Dat dit verband aan de orde kan zijn, wordt niet standaard meegenomen in de afweging, noch in het bepalen en ten uitvoer

leggen van een (duurzame) interventie. Professionals die vaak met ernstige zaken te maken krijgen, lijken die te onderschatten en onvoldoende norm te stellen waardoor de zaak van kwaad tot erger kan worden en het geweld zich herhaalt.

Conclusies en aanbevelingen

Verband tussen geweld binnen en buiten in versnipperd veld

Het is duidelijk dat er een verband is tussen geweld binnen en buiten: dat blijkt uit de onderzoeksliteratuur, de gesprekken met de experts en de expertmeeting. In de aangehaalde onderzoeken is dit verband aanwezig maar niet altijd heel sterk. De experts en praktijkdeskundigen zijn hierin stellig en vinden het relevant meer aandacht te schenken aan dit verband tussen geweld binnen en buiten, zowel theoretisch, inhoudelijk als op casusniveau. Tegelijkertijd blijkt uit de expertmeeting en de gesprekken met experts dat er in de praktijk en in onderzoek vaak onvoldoende aandacht is voor deze relatie en de specifieke impact ervan. Het meeste onderzoek gaat over het ene, huiselijk geweld, of het andere, crimineel geweld buiten: het zijn afzonderlijke domeinen van kennis en er worden structureel onvoldoende dwarsverbindingen tussen deze twee vormen van geweld gelegd. Daar komt bij dat beide vormen van geweldspleging zich in heel uiteenlopende contexten en situaties kunnen voordoen.

Mogelijke oorzaken van geweld

Ter verklaring van het plegen van geweld worden in de onderzoeksliteratuur verschillende theorieën aangehaald., overigens vaak zonder dat de theorie wordt uitgediept, getoetst via hypothesen of ingebed in een ruimer kader. Er zijn zowel overeenkomsten als verschillen waar te nemen in het gebruik van theorie bij geweld binnen en buiten. De theorie van sociaal leren, of in mindere mate de sociale bindings- of controle theorie wordt in de onderzoeksliteratuur zowel bij geweld binnen als buiten genoemd. Er zijn eveneens accentverschillen tussen welke theorie op welke wijze gebruikt wordt. Bij

huiselijk geweld komen meer psychologische theorieën als de hechtingstheorie en de traumatheorie en de neurobiologische theorieën naar voren met vooral verklaringen op individueel en micro interactieniveau. Theorieën die de nadruk leggen op het meso en macro niveau worden vaker gebruikt ter verklaring van geweld in het publieke domein, zoals de anomalietheorie en de sociale bindingstheorie.

Interventies binnen de justitie- en veiligheidsketens

Uit de gesprekken met de experts en de expertmeeting is duidelijk naar voren gekomen dat er specifieke, evidence based kennis nodig is van (de werking van) interventies. Dit wordt omschreven als interventiestudies: wat werkt bij wie en waarom? Bestaan integrale interventies die zich richten op geweld binnen en buiten? Een goed overzicht van interventies ontbreekt en in dit onderzoek vonden we weinig voorbeelden van integrale interventies die zich richten op de link tussen geweld binnen en buiten. De praktijkdeskundigen en de deelnemers aan de expertmeeting gaven aan dat professionals in de praktijk in hun ambitie om geweld eerder op te sporen en terug te dringen tegen problemen aanlopen in de uitvoering, inbedding, terugkoppeling en effectiviteit van bestaande interventies. Er is te weinig analytische kracht, de relatie tussen geweld binnen en buiten komt vaak laat aan het licht en er vindt onvoldoende monitoring en terugkoppeling plaats bij interventies die worden ingezet. In de geselecteerde onderzoeksliteratuur komen interventies wel ter sprake, maar dan doorgaans als kleine discussieparagraaf. Of als een aanbeveling op het eind om de onderzoeksresultaten te vertalen naar interventieprogramma's. De cruciale vraag hoe je dat dan doet, blijft vervolgens buiten beschouwing. De constatering leidt niet tot acties. Hierdoor ontbeert veel academisch onderzoek implementatiekracht en levert het weinig handelingsgerichte adviezen op over de toepasselijkheid en bruikbaarheid van interventies en hoe het collectieve en gelijkwaardige leren van professionals daarin een plaats kan krijgen.

Reflectie op onderzoek en stand van de kennis

Onder het ontbreken van geïntegreerde interventies ligt een fundamentele vraagstuk. Het strafrechtelijk beleid heeft weliswaar de afgelopen tijd een verandering ingezet naar meer nadruk op betekenisvolle afdoening (niet alleen de juridische kwesties, maar de context van het delict en de impact van het delict op slachtoffer en maatschappij wordt meegenomen) waardoor meer ruimte bestaat om de relatie tussen geweld binnen families en buiten in de (semi)publieke sfeer in samenhang op te pakken. Maar deze omslag van delict gerichtheid sec naar een diepgaandere context- en systeemgerichte aanpak blijkt niet eenvoudig. In geval van huiselijk geweld zou er meer aandacht kunnen zijn voor een systeemgerichte aanpak in plaats van een aanpak die alleen gericht is op de verdachte. Het is verder van belang om scherp te zien dat een cliënt in een andere context of situatie (ook) een verdachte, een dader en/of een vader kan zijn.

Met dit verkennende onderzoek is slechts een begin gemaakt met het onderzoekbaar maken van de relatie tussen geweld binnen en buiten. Uit de literatuurstudie blijkt dat de bevindingen van de onderzoeken van elkaar verschillen door verschillen in onderzoekszet, focus en onderzoeksgroep. We hebben als het ware brokstukken opgedregd ten aanzien van een specifiek thema. Andere thema's zoals herhaald slachtofferschap, gender en interventies zijn in de literatuurstudie niet opgenomen en verdienen op zichzelf al verdieping. Met deze verkenning stuiten we op het probleem dat we het gehele veld onvoldoende kennen en dat het vraagstuk versnipperd is belegd. De relatie tussen geweld binnen en buiten komt zo nu en dan aan de oppervlakte, zeker ook in casuïstiek, maar het heeft geen structurele plaats in het denken en handelen. Dit vraagstuk vraagt langdurige en robuuste inspanning met een lange tijdshorizon.

Tot slot

Het is van belang om constatering om te zetten in acties. Dit meta-analytische literatuur- en expertonderzoek levert een aantal aanbevelingen op die mogelijk kunnen

worden ingebed in een langer lopend praktijkgericht onderzoeksprogramma van de ministeries van Volksgezondheid Welzijn en Sport (VWS), van Justitie en Veiligheid (J&V) en de VNG, mogelijk in aansluiting op het programma 'Geweld hoort nergens thuis'.

Naast de aanbeveling een praktijkgericht onderzoeksprogramma op te starten is er een aanbeveling verdiepend vervolgonderzoek te doen vooral naar de werking van geweld binnen en buiten en daarbij de indeling van de drie besproken onderzoekslijnen te continueren waarbij er ook aandacht is voor thema's als (herhaald) slachtofferschap, gender, en het ontwikkelen en monitoren van integrale en vooral ook duurzame interventies om daarmee versnippering in aandacht en focus tegen te gaan. Ook loont het om een theoretische vergelijking te maken naar het gebruik van theorieën bij huiselijk geweld en theorieën bij gewelddadig crimineel gedrag in de openbare sfeer en de kernconcepten, met het doel na te gaan op welke wijze verbinding tussen deze theorieën mogelijk is en bijdraagt aan grotere bewustwording van en inzicht in geweld binnen en buiten.

1 Inleiding

Geweld in de thuissituatie is een risico voor geweld in het publieke domein. En omgekeerd is (herhaald) publiek geweld een risico voor huiselijk geweld. Deze twee soorten relaties tussen geweld binnen en buiten zijn aannemelijk en gelden als algemene feiten. Maar hoe deze verbanden tussen geweld in de privésfeer en geweld in het publieke domein er precies uitzien, is een veel lastiger vraagstuk. Want wat geldt in die verschillende contexten precies als maat voor geweld? Waar ligt de scheidslijn tussen geweld binnen en geweld buiten? Wat is de richting, kan het geweld van binnen naar buiten gaan, maar ook andersom? Wie zijn de plegers en wat voor rol speelt tijd? Gaat het over situaties en casuïstiek waarin de geweldspleging (quasi-) tegelijkertijd zowel binnen als buiten wordt gepleegd? Of hebben we het over slachtofferschap in de jeugd en later, als volwassene, ouderschap of slachtofferschap – van hetzij publiek geweld, of geweld in de privésfeer, of allebei?

In deze studie staat de vraag centraal in hoeverre er een relatie is tussen partnergeweld, kindermishandeling en gewelds(criminaliteit) in de publieke ruimte. En wat er bekend is over een eventuele causaliteit. Het antwoord op deze vragen draagt mogelijk bij aan het exploreren en verder verfijnen van toekomstige interventies binnen de strafrechts-, veiligheids- en zorgketens en de vraag wat de gewenste volgende stap is bij vervolgonderzoek. In deze studie ondervragen we experts en deelnemers aan de expertmeeting over hun kennis van (wenselijke) interventies.

In deze inleiding staan we eerst stil bij de aanleiding, doel en onderzoeksvragen bij dit onderzoek, de aard van dit verkennende onderzoek en de vraagstelling en de keuzes die in dit onderzoek zijn gemaakt ter afbakening. Daarna gaan we beknopt in op de aard, omvang en gevolgen van huiselijk geweld en geweld in de publieke ruimte. Onderzoek naar geweld binnen en buiten is ingewikkeld doordat het slechts ten dele zichtbaar is. Vervolgens bespreken we theorievorming over de oorzaken van geweld waarin we zien dat geweld binnen vaker gebruik maakt van psychologische theorie, terwijl geweld

buiten vaker gebruikt maakt van criminologische, sociologische en forensische theorievorming.

1.1 Aanleiding en doel onderzoek geweld binnen en buiten

Er bestaat geen recent empirisch onderzoek dat expliciet aandacht besteedt aan het verband tussen geweld in de publieke en de privésfeer in Nederland. Het meest recente onderzoek naar geweld binnen en buiten dateert van 2005 (Lünnemann & Bruinsma). In dit onderzoek ging het vooral over de relatie tussen het plegen van geweld als volwassene binnen de intieme relatie en het gebruik van geweld in het publieke domein, gemeten in een relatief korte tijdsperiode.² Dit is slechts een facet van de relatie tussen geweld thuis en op straat (in dit rapport weergegeven als onderzoekslijn drie).

Een ander verband dat zich eveneens richt op een afgebakende tijdspanne is het voorbeeld van kinderen en jeugdigen die slachtoffer of getuige zijn van geweld in het gezin en zelf later als adolescent pleger worden van agressie en geweld op straat. Het gaat hier om slachtofferschap dat tot later ouderschap leidt (en dit is weergegeven in onderzoekslijn een). Er komt steeds meer specifieke aandacht voor dergelijke verbanden tussen het ervaren van geweld thuis en het plegen van strafbare feiten door minderjarigen. Het verband tussen geweld thuis en externaliserend probleemgedrag van jongeren is natuurlijk al langer bekend (Wolfe et al., 2003; Emery, 2006; Lahlah, 2013).

Tot slot willen we de relatie onder de aandacht brengen die samenhangt met het levenslooperspectief (in dit rapport weergegeven als onderzoekslijn twee). Het heeft betrekking op volwassenen die thuis geweld plegen tegen een partner en/of kinderen en/of op straat en die in hun jeugd geweld thuis hebben meegemaakt. Soms wordt ook de

² Het onderzoek bestond uit data-analyse van politiemeldingen huiselijk en straatgeweld, aangevuld met een literatuurstudie naar daderprofielen.

intergenerationele overdracht van geweld in intieme relaties of de overdracht van crimineel gedrag over meer generaties bestudeerd (Moors & Spapens, 2017). Diverse studies hebben onderstreept dat kindermishandeling een risicofactor is voor zowel het plegen van geweld in intieme relaties op volwassen leeftijd, als voor het plegen van geweldsdelicten en andere strafbare feiten tijdens de adolescentie en daarna (Lahlah, 2013, 2017; Moors & Spapens, 2017).

De indeling in drie facetten of onderzoekslijnen tussen geweld in de privésfeer en geweld in het publieke domein wordt in paragraaf 1.4 nader toegelicht. Deze indeling is ten tijde van dit onderzoek gemaakt en wordt in de literatuur- en expertstudie nader uitgediept. Aan het eind van dit hoofdstuk vatten we deze drie lijnen nog eens samen en worden ze in een schema weergegeven.

Directe aanleiding voor dit verkennende onderzoek is dat het ministerie van Justitie en Veiligheid behoefte heeft aan een stand van de kennis, die de mogelijke verbanden tussen huiselijk geweld en kindermishandeling enerzijds en gewelds (criminaliteit) in de publieke ruimte anderzijds in kaart brengt en helpt duiden. Deze kennis kan bijdragen aan een betere inzet en richting van interventies binnen de justitie-, veiligheids- en zorgketens om recidive tegen te gaan. Bovendien wordt het zo duidelijker waar we nog weinig over weten en welke aanknopingspunten er zijn voor nader onderzoek.

1.2 Vraagstelling en afbakening

De vraagstelling in de startnotitie luidde:

In hoeverre is er een relatie tussen huiselijk geweld, kindermishandeling en gewelds(-criminaliteit) in de publieke ruimte en wat is bekend over een eventuele causaliteit? In hoeverre kan deze kennis een bijdrage leveren aan de toekomstige inzet en interventies binnen de justitie en veiligheidsketens?

Aan deze hoofdvraag werden vijf deelvragen gekoppeld, te weten:

1. Wat wordt er in de binnenlandse en buitenlandse literatuur verstaan (definities) onder huiselijk geweld en kindermishandeling en publiek geweld en wat is er bekend over de aard en omvang van huiselijk geweld en kindermishandeling en gewelds(criminaliteit) in de publieke ruimte?
2. Wat is er in de literatuur bekend over de samenloop en samenhang van huiselijk geweld, kindermishandeling en gewelds (criminaliteit) in de publieke ruimte?
3. Wat is er in de literatuur bekend over mogelijke oorzaken van het gebruiken van huiselijk geweld en kindermishandeling en gewelds(criminaliteit) in de publieke ruimte?
4. In welke mate kan de verworven kennis een bijdrage leveren aan de inzet en interventies binnen de justitie- en veiligheidsketens en aanbevelingen opleveren voor vervolgonderzoek?
5. Welke kennisbronnen en verklaringen vinden Nederlandse en internationale experts in onderzoek en praktijk relevant voor het reflecteren op deze in onderzoek gevonden samenhang of juist het ontbreken daarvan en voor (onderzoek naar) versterking van interventies?

Binnen dit onderzoek is de keuze gemaakt om de eerste deelvraag niet uitputtend te behandelen. De genoemde definitiekwestie is ingewikkeld en vergt veel theoretische achtergrondkennis, terwijl de vier andere deelvragen direct aansluiten bij de geformuleerde behoefte van het ministerie van Justitie en Veiligheid.

Ter afbakening is verder nog een aantal specifieke keuzes gemaakt.

- Allereerst zijn studies geselecteerd die zijn gepubliceerd sinds 2005 en die het verband onderzoeken tussen geweld binnen en buiten. Studies die zich uitsluitend richten op geweld binnen of geweld buiten zijn uitgesloten.
- Ten tweede zijn studies geselecteerd die zich richten op ouderschap. Deze keuze impliceert dat onderzoek over slachtofferschap en herhaalde victimisering niet is meegenomen.
- Ten derde is geen onderzoek gedaan naar (de effectiviteit van) interventies. Wel zijn 16 experts bevraagd op de interventies die zij kennen, gebruiken, wenselijk of effectief achten. Tijdens de expertmeeting is ook aandacht geschonken aan het interventievraagstuk.

Deze keuzes bakenen het literatuuronderzoek af, maar hieruit volgt uiteraard ook dat de resultaten niet zonder meer te generaliseren zijn naar de gehele populatie. Een aantal belangrijke invalshoeken blijft bovendien buiten beeld, zoals het genderspecifieke karakter van geweld binnen en buiten. En de gesprekken met domeindeskundige experts zijn verrijkend gebleken, maar leverden vooral specifieke casuïstische informatie op.

1.3 Aard en oorzaken van geweld

In deze paragraaf beschrijven we de aard en omvang van geweld binnen en buiten in Nederland. Daarnaast gaan we in op de mogelijke oorzaken van dit geweld.

Aard, omvang en gevolgen

Geweld heeft veel verschillende uitingsvormen. Dikwijls maken we onderscheid naar wetsartikelen, maatschappelijke domeinen of contexten (Van Ham & Ferwerda, 2013). In dit onderzoek richten we ons op verbaal geweld, fysiek geweld en seksueel geweld, en op het verband tussen geweld in intieme relaties en gezinnen en geweld in het (semi) publieke domein. Het gaat over geweld tegen personen. In de literatuurreview hebben we studies meegenomen over agressieve gedragingen, vernieling, andere vormen van criminaliteit, of schoolverzuim – steeds gekoppeld aan geweld tegen personen. Ging het alleen over externaliserend gedrag of gedragsstoornissen, dan is de studie niet geïncludeerd.

Het begrip huiselijk geweld gebruiken we als het gaat over geweld in huiselijke kring tegen volwassenen. Als het specifiek geweld tegen de partner is of ex-partner, dan spreken we van (ex)partnergeweld of in navolging van de onderzoeksliteratuur van IPV (Intimate Partner Violence). Als het gaat over verbale, seksuele of fysieke mishandeling van een kind of over fysieke of emotionele verwaarlozing, dan spreken we van kindermishandeling. Onder kindermishandeling valt ook het blootgesteld worden aan geweld tussen de ouders. Recent deden Ten Boom en Witkamp (2016) onderzoek naar de aard en omvang van de samenloop en samenhang van huiselijk geweld en kindermishandeling binnen één gezin, met het doel om na te gaan of een prevalentiestudie wenselijk zou zijn. Deze onderzoekers gaan niet in op de eventuele samenhang met geweld in de publieke sfeer, maar onderbouwden wel de constatering van samenloop en samenhang tussen kindermishandeling en partnergeweld. Op basis van het robuuste onderzoek

van Slep en O'Leary (2005) blijkt dat bij twee op de tien gezinnen waar sprake is van ernstig fysiek geweld tussen de ouders, er ook sprake is van ernstige fysieke kindermishandeling. Omgekeerd is de samenhang nog groter en is er bij vier van de tien gezinnen sprake van samenhang van kindermishandeling en partnergeweld. In dit onderzoek spreken wij van 'geweld thuis' of 'geweld binnen' als er sprake is van partnergeweld en kindermishandeling.

In veel studies wordt overigens geen specifiek onderscheid gemaakt in verschillende vormen van huiselijk geweld of kindermishandeling. Soms worden verschillende soorten van mishandeling geaggregeerd in een totaalscore. Een voorbeeld hiervan is de longitudinale en grootschalige ACE study in de Verenigde Staten (Adversive Childhood Experience). Er worden tien verschillende vragen gesteld naar seksueel misbruik, verslaving, fysiek en emotioneel geweld en naar scheiding waarbij een van beide ouders plotseling en langdurig uit het zicht raakte. Deze leiden vervolgens tot een som-score, de zogenaamde ACE-score die staat voor het aantal traumatische geweldservaringen dat iemand meemaakte als kind (Felitti, 2002). Wordt het onderscheid tussen verschillende vormen van mishandeling in onderzoek wel gemaakt, dan hebben we dat uiteraard aangegeven.

Geweld in de persoonlijke en in de publieke sfeer zijn relatief verborgen fenomenen. Ze omvatten heel veel verschillende uitingsvormen, die vanuit tal van (deel)perspectieven zijn en worden bestudeerd. Er gaan veel geweldsincidenten vooraf aan een uiteindelijke melding van huiselijk geweld. Hierdoor is maar een beperkt deel van het geweld zichtbaar; de rest blijft onder de radar en is vaak verborgen voor professionals. Ook van geweld in de publieke sfeer wordt trouwens lang niet altijd melding gedaan. Rondom geweld, van welke aard dan ook, hangt dus een dark number problematiek. Ook ontkenning van plegers komt vaak voor. De aard, omvang en gevolgen van het probleem zijn dan ook moeilijk te schatten. Bovendien is er een hevig gedwarrel van perspectieven

en invalshoeken op het fenomeen dat zowel vanuit de straf- als de zorg behandeld kan worden. Deze veelheid aan perspectieven en invalshoeken bemoeilijken eveneens het verkrijgen van inzicht en overzicht in een tamelijk versnipperd veld.

De afgelopen decennia zijn veel cijfers verzameld, maar vrijwel zonder uitzondering 'in kolommen'. Cijfers over huiselijk geweld, geweld tegen vrouwen in intieme relaties, kindermishandeling en geweld in het publieke domein zijn relatief los van elkaar verzameld en geïnterpreteerd. Bovendien zijn de definities van geweld niet eenduidig in het gebruik, niet in de wetenschap en niet in de praktijk (Van Ham & Ferwerda, 2013). En dit geldt niet alleen voor Nederland (Walby, Towers & Francis, 2014).

Wel kunnen we voor Nederland op grond van de Emancipatiemonitor 2016 enkele vergelijkende cijfers vinden voor geweld binnen en buiten, die algemeen van aard zijn. Er wordt onderscheid gemaakt tussen mishandeling, bedreiging en seksueel geweld en naar geweld thuis, op het werk, horeca, op straat en elders. Meestal vindt het geweld plaats op straat (openbare ruimte), dit geldt zowel voor vrouwen als voor mannen. Vrouwen hebben echter vaker te maken met geweld thuis dan mannen, en hebben ook vaker te maken met geweld gepleegd door een bekende (ruim 55% tegenover bijna 40%). Ook hebben vrouwen vaker te maken met herhaling van het geweld.

Daarnaast is een belangrijk verschil ten aanzien van het soort geweld: vrouwen zijn vaker slachtoffer van seksueel geweld en mannen van bedreiging. Duidelijk is dat vrouwen vaker slachtoffer zijn van geweld door de partner, ex-partner of familielid dan mannen (vrouwen 13,4% en mannen 4,5%) (Veiligheidsmonitor 2015). Dit genderspecifieke karakter van geweld in huiselijke kring is overigens wereldwijd een gekend gegeven (WHO, 2013; Römkens, 2008, 2010; Römkens, De Jong & Harthoorn, 2014; Lünne-mann et al., 2016, De Vaan, Dijkstra en Witkamp, 2016). Het voorkomen van fysiek en seksueel geweld hangt samen met de opvattingen over genderrollen en gendernormen in relaties, zoals recent internet-onderzoek weer eens bevestigde (Atria & Blijf Groep, 2018).

Uit politieregistraties blijkt dat het aantal geweldsmisdrijven gestaag daalt vanaf 2007. Dit gaat op voor mishandeling, bedreiging en seksuele misdrijven, en geldt zowel voor geweld in de publieke ruimte als voor huiselijk geweld. In het algemeen zijn mannen en jongens viermaal vaker dan vrouwen en meisjes verdachte van een misdrijf (45 versus 183 per 10.000). Vrouwen en meisjes plegen naar verhouding veel winkeldiefstallen en mannen en jongens zijn oververtegenwoordigd als het gaat over geweldsmisdrijven: dit komt zes keer zo vaak voor bij mannen en jongens dan bij vrouwen en meisjes (Emancipatiemonitor 2016). In geval van huiselijk geweld is 90% van de personen vervolgd voor huiselijk geweld een man (Emancipatiemonitor 2016). De recidivemonitor Huiselijk Geweld geeft aan dat 70% van deze plegers al eerder met justitie in aanraking is geweest voor uiteenlopende misdrijven: 40% voor een geweldsmisdrijf en 4% wegens een huiselijk geweldsdelict (Beijersbergen et al., 2018).³

Theorieën ter verklaring van geweld

Om beter inzicht te krijgen in de oorzaken van geweld is het van belang om hier beknopt na te gaan met welke theoretische lenzen naar geweld binnen en buiten gekeken wordt en welke overeenkomsten en verschillen er zijn. Voor de analyse van de factoren die een rol spelen in het plegen van geweld worden verschillende theoretische modellen gebruikt. Een van de theorieën is het ecologisch model, waar aandacht is voor factoren op individueel niveau (ontogenetisch niveau), in de directe sociale omgeving van betrokkenen zoals het gezin (microniveau), op maatschappelijk niveau, zoals sociale omgeving en maatschappelijke organisaties (mesoniveau) en op het niveau van culturele, historische en economische inrichting van de maatschappij (macroniveau). Er is intussen vrij veel onderzoek gedaan naar verschillende risicofactoren in het ontstaan

van geweld in het gezin. Dat geldt tevens voor de overdracht van verschillende vormen van geweld in het gezin en tussen verschillende generaties van gezinnen (zie voor een overzicht Steketee, 2017; Lünemann & Pels, 2014; Moors & Spapens, 2017; Steketee, Dijkstra en Lünemann, 2017). In zijn algemeenheid valt op dat de meeste theorievorming over kindermishandeling, huiselijk geweld en trauma door geweld vrij psychologisch van aard is en zich richt op zaken als hechting, trauma, sociaal leren en omgaan met woede en frustratie.

In de criminologische literatuur is een ontwikkeling zichtbaar in de theorievorming van wat biologische rationalisaties zou kunnen heten, naar sociaal-constructivistische interpretaties en – nog recenter – psychosociale verklaringen. De kern van deze theoretische ontwikkeling is het inzicht dat geweldpleging situationeel van aard is (Whitehead, 2002). Het zijn geen statische risicofactoren die de plausibiliteit van geweldpleging verklaren (Wikström & Treiber, 2017), maar specifieke sociale, familiale, historische, culturele en institutionele samenlopen of formaties waarin individuele (potentiële) geweldplegers zich bewegen (Wikström & Treiber, 2009; Besemer, 2017; Ellis, 2016; Treadwell & Garland, 2011; Winlow & Hall, 2009). Een verschil in theorievorming is dat criminologische theorievorming meer gericht is op grotere groepen en op gebrek aan binding en soms ook op forensische kennis en daderprofielen. Bij theorievorming over huiselijk geweld ligt er meer accent op individueel en interactieniveau in het gezin of de familie waarbij verklaringen worden gezocht op grond van trauma, hechting en emotionele onveiligheidstheorieën. Een verbindende schakel tussen deze twee soorten theorie zijn sociale bindingstheorieën, sociale leertheorieën en strain (spannings)theorieën die meer nadruk leggen op zowel het micro als het meso niveau.

In het eerste geval, het individuele niveau, wordt de aanwezigheid van een trauma als verklaring gegeven voor agressief gedrag en wordt een relatie gelegd tussen geweld thuis en in het publieke domein. Bij de traumatheorie wordt verondersteld dat kinderen

³ Beijersbergen en collega's pleiten trouwens voor het uitbreiden van de veiligheidsmonitor met vragen over huiselijk geweld. Walby en Towers (2017) hebben criteria ontwikkeld hoe bevolkingsonderzoek naar geweld op zo'n manier opgezet kan worden dat recht wordt gedaan aan de verschillende geweldsfenomenen.

die thuis geweld meemaken zich vaak onmachtig en onveilig voelen en geen invloed kunnen uitoefenen op het veranderen van de situatie en daardoor getraumatiseerd kunnen raken. Trauma heeft ook impact op de wijze waarop de hersenen informatie verwerken. Het kan leiden tot herbeleving, vermijding en verhoogde prikkelbaarheid en tot psychische, psychosomatische en fysieke gevolgen (Van der Kolk, 2015). Daarnaast is door de hoge mate van stress emotieregulatie voor deze kinderen moeilijk, waardoor ze heel boos kunnen worden of juist vlak of emotioneel lijken. Bij de hechtingstheorie (Ainsworth & Bowlby, 1991) wordt verondersteld dat geweld in het gezin de vertrouwensband en hechting tussen kind en ouder verstoort. Kinderen hebben namelijk niet het gevoel dat ouders hun veiligheid kunnen waarborgen door de angst en dreiging van het geweld thuis. Hierdoor ervaren ze de wereld als een bedreiging. Dat kan ervoor zorgen dat ze extreem waakzaam zijn, zich onveilig voelen en gewelddadig kunnen reageren, omdat ze het gedrag van anderen verkeerd interpreteren. Een theorie die hierop aansluit is de emotionele veiligheidstheorie (Davies & Cummings, 1994). Bij deze theorie gaat het om soms tegenstrijdige en heftige emoties van kinderen die door conflicten en geweld ontstaan en hoe het kind daar vervolgens op reageert. De drie belangrijke componenten zijn de emotionele reactie op het geweld, gedragsregulaties en de cognitieve perceptie van het gezin (Cummings & Davies, 2010; Cummings et al., 2006). Verder gaat deze theorie uit van de sensitisatie: kinderen raken niet gewend aan geweld, maar er vindt juist steeds sneller een stressreactie plaats. Hierdoor reageren ze eerder en extremer zodra er sprake is van een conflict (Davies et al., 2002; Davies et al., 2009). Dit zorgt vooral ervoor dat kinderen op latere leeftijd ook gedragsproblemen vertonen, want deze kinderen zullen niet alleen thuis, maar ook in andere situaties buitenshuis heftiger reageren bij een conflict, of wanneer ze zich onveilig voelen. Op deze manier kan onveiligheid agressief gedrag uitlokken. Emotionele onveiligheid kan ook leiden tot terugtrekgedrag, depressie en re-victimisering.

In het tweede geval, het micro en meso niveau, staat interactie in het gezin, in de buurt en in het algemeen centraal. Dan gaat het deels over het leren dan wel imiteren van gedrag (Sutherland 1947, aangehaald in Bruinsma, 2001; Burgess & Akers, 1965). Mensen nemen (crimineel) gedrag van elkaar over in situaties of in interactie waar een dominant groepsgevoel (in een gezin, of in groepen anderszins) bestaat. Waar mensen bovendien positief of niet-afwijzend tegenover crimineel gedrag staan en als het ware geen tegendruk bieden tegen criminogene invloeden. Daarnaast is er sprake van overdracht door meer of minder expliciete leersituaties, zoals ouders die kinderen betrekken bij bepaalde (criminele) overwegingen en handelingen. Of *peers* die elkaar informeren over vechttechnieken, oproepen via digitale media, specifieke modus operandi, et cetera. Deels gaat het ook over (gebrek aan) sociale binding, zoals eigenlijk bij de leertheorieën al werd aangestipt (Hirschi, 1969). Sociale relaties kunnen (crimineel of agressief) gedrag dempen, maar juist ook versterken. Verzwakte of verbroken relaties tussen mensen lijken van invloed te zijn op het eerder kiezen voor het plegen van delicten, omdat ondersteuning en afkeuring door familie en vrienden ontbreekt.

In onderzoek worden doorgaans vier soorten bindingen of relaties onderscheiden. Dat is, ten eerste, emotionele gehechtheid (attachment): rekening houden met anderen en hen niet teleurstellen. In de tweede plaats betrokkenheid (commitment), zoals verplichtingen of een reputatie, die door het plegen van geweld averij zou kunnen oplopen, dus een dempend effect kan hebben. Het derde type binding is geïnvolveerdheid (involvement): routinematige activiteiten beperken de gelegenheid om delicten te plegen. En normen en waarden (believen), ten slotte, want de groepen waartoe iemand zich dient te verhouden (van gezin tot peers tot familie, tot subcultuur en communis opinio) beïnvloeden de afweging om in een bepaalde situatie wel of niet agressief te handelen. De straintheorie (Agnew, 2001) legt de nadruk op spanningen. Spanningen verhogen de kans op ongewenste emoties en die verhogen de kans op ongewenst gedrag (criminaliteit). Daarnaast kunnen coping strategieën een modererende werking hebben op deze

relatie (Agnew, 2006). Kinderen met een goede sociale support (van school of familie) hebben minder kans om negatieve coping strategieën te ontwikkelen en wanneer iemand een goede coping strategie heeft, is de kans minder groot dat als er thuis geweld plaatsvindt (spanningen) diegene crimineel gedrag zal vertonen.

Relatie tussen geweldstypen

In geval van geweld in de relatie en geweld in het publieke domein door volwassenen komen drie verschillende typen daders naar voren in het onderzoek van Lünemann en Bruinsma (2005). Sommigen plegen alleen publiek geweld, anderen alleen geweld in huiselijke kring en een derde groep is zowel gewelddadig thuis als op straat.

De groep die alleen geweld thuis pleegt, onderscheidt zich duidelijk van de andere twee groepen: een grotere spreiding naar sociale klasse, geen antisociale levensstijl, meer geremdheid ten aanzien van gebruik geweld en schaamte voor het gebruik ervan, alsook minder vormen van verslaving. Deze groep is gemotiveerder tot verandering dan plegers die (ook) geweld buitenshuis plegen (Lünemann & Bruinsma, 2005).

Een relevant onderscheid binnen de groep die alleen publiek geweld pleegt, aldus Lünemann en Bruinsma (2005), is of iemand wel of niet first offender is. First offenders zijn vaak jongeren die onder invloed van alcohol en andere middelen tot een geweldsexplosie komen. De niet first offenders maken vaker deel uit van een directe, soms subcultureel te duiden omgeving, waarin wat Farrington een 'antisocial syndrome' noemde overheerst en de grenzen van waar geweld plaatsvindt vloeiend zijn, zowel in de ogen van slachtoffers als die van daders (Besemer, 2013; 2017). De groep die zowel binnenshuis als in het publieke domein geweld gebruikt, gebruikt ernstiger geweld. Zij kunnen een antisociale levensstijl hebben of een persoonlijkheidsstoornis (Lünemann & Bruinsma, 2005).

Het gaat echter niet alleen om bovenstaande verschillen. Het meest wezenlijke onderscheid tussen geweld thuis of in het publieke domein heeft te maken met familie- en vriendschapsbanden, sociale bedding c.q. subcultuur, loyaliteit, vertrouwen in de directe omgeving en intimiteit. Wanneer iemand slachtoffer is van geweld in het publieke domein is er dikwijls een thuis, dat mogelijk ondersteuning biedt. In het geval van geweld thuis heeft het slachtoffer dikwijls geen sterke thuisbasis, omdat thuis het geweld plaatsvindt. Er bestaat een specifieke (machts)dynamiek tussen slachtoffer en dader in de private sfeer van het gezin of de (ex)relatie en er is dikwijls een cyclus van geweld (De Vaan, Dijkstra en Witkamp, 2016; Dijkstra 2016, 2008; Lünemann et al., 2005). Dat werkt door aan de kant van slachtoffers, en mutatis mutandis ook aan de kant van daders. Beiden kunnen vastzitten in schaamte, beiden hebben een rol in het geweldspatroon, maar die rol is wel verschillend (Steketee, Dijkstra, Lünemann, 2017). De neiging bestaat – in de praktijk, maar ook in wetenschappelijke studies – om bij plegers van geweld in het publieke domein vooral naar de context van het geweld te kijken, en minder verklaringen te zoeken in familie- en vriendschapsbanden, sociale bedding c.q. subcultuur, of het ervaren vertrouwen vanuit de directe omgeving, terwijl die wel degelijk een belangrijke rol spelen naast gekende factoren als middelengebruik of een laag opleidingsniveau (Wikström & Treiber, 2009; Wikström & Treiber, 2017).

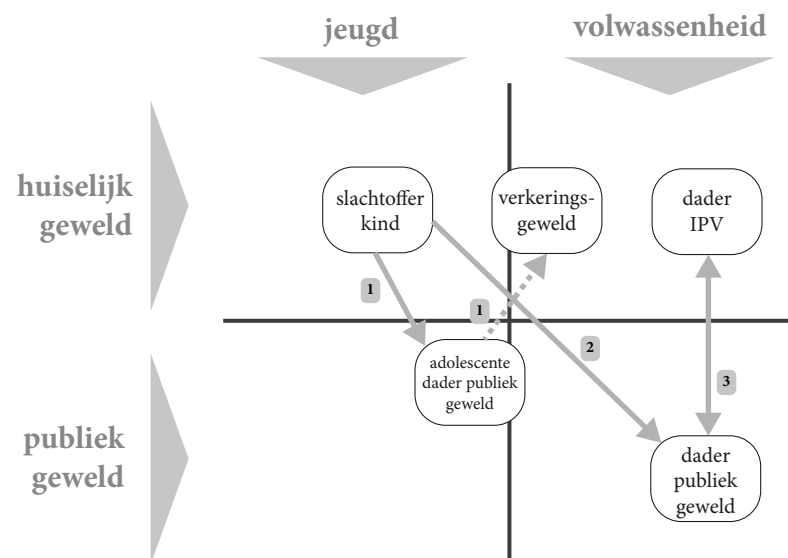
Naast verschillen gaat het in alle gevallen natuurlijk over geweldplegers. Die kunnen verdeeld worden in impulsief agressieve, instrumenteel berekenende, of ontremde plegers. Ook kan een onderscheid worden gemaakt naar een normaal spectrum, of een psychopatisch spectrum. En daarbinnen het externaliserende en onbeheerste type, of het internaliserende en overbeheerste type (Van Ham & Ferwerda, 2012; Lünemann & Bruinsma, 2005). Deze typologieën kunnen behulpzaam zijn bij het vinden en toepassen van de juiste interventies.

Interventies specifiek of algemeen

De verschillen in daderprofielen en ook de context van de delicten uit de studie van Lünemann en Bruinsma (2005) bracht hen tot de conclusie, dat specifiek georiënteerde interventies noodzakelijk zijn. Eenduidige voorbeelden zijn interventies gericht op first offenders om recidive te voorkomen, interventies voor de groep die alleen thuis geweld gebruikt of juist interventies die gericht zijn op de link tussen geweld binnen en buiten. Het onderzoek naar de samenloop en samenhang tussen geweld binnen en buiten kan daarnaast aanleiding zijn om tot meer integrale interventies te komen. Bijvoorbeeld in het geval van jeugdcriminaliteit, waar dan ook aandacht moet zijn voor geweld thuis. Of bij antisociale daders of daders met psychopathische kenmerken, die zowel in het publieke domein als thuis geweld gebruiken, waar aandacht voor kenmerken van dwingende controle (coercive control) en manipulatie gewenst is. In hoofdstuk vier wordt aan de hand van gesprekken met experts verder ingegaan op het vraagstuk van de interventies.

1.4 Kern en afbakening

Dit onderzoek gaat primair over de samenhang tussen geweld in huiselijke kring en geweld in het publieke domein en de stand van zaken hieromtrent in het wetenschappelijk onderzoek. Er is een literatuuronderzoek verricht naar de link tussen geweld binnen en buiten met een focus op ouderschap en er zijn expertgesprekken en een expertmeeting gehouden. Daarbij zijn er 45 artikelen geselecteerd en ingedeeld op basis van drie lijnen die gaandeweg het onderzoek zijn geconstrueerd. Eerder in dit hoofdstuk hebben we die toegelicht. Deze drie onderzoekslijnen worden hieronder in figuur 1 schematisch weergegeven.

Figuur 1: Drie inhoudelijke onderzoekslijnen

Onderzoekslijn 1 betreft het verband tussen kindermishandeling in het gezin van herkomst en de familie, en later delinquent en gewelddadig gedrag in de adolescentie

Onderzoekslijn 2 is een levenslooptijl die betrekking heeft op geweld in de jeugd in het gezin van herkomst en latere gevolgen als volwassen. De levenslooptijl is intergeneratieel als het patroon van geweld ook betrekking heeft op de volgende generatie.

Onderzoekslijn 3 richt zich op het plegen van geweld als volwassene, zowel buiten in het publieke domein als binnen de intieme relatie.

1.5 Leeswijzer

In dit eerste hoofdstuk zijn achtergronden, doel en onderzoeksvragen besproken van het verband naar geweld binnen families en buiten in de (semi)publieke sfeer en de keuzes die in dit verkennende onderzoek zijn gemaakt. Aard, omvang en gevolgen van huiselijk geweld zijn kort benoemd en er is ingegaan op onderzoek naar samenloop en samenhang van huiselijk geweld en profielen van daderschap bij publiek geweld.

In hoofdstuk twee bespreken we de methodologische verantwoording, zowel van het literatuuronderzoek als van de gesprekken met de experts. Het derde hoofdstuk bevat de bevindingen uit de analyse van de 45 geselecteerde artikelen uit de literatuurreview. Hoofdstuk vier beschrijft de bevindingen op basis van de interviews met experts en gesprekken tijdens de expertmeeting. In hoofdstuk 5 presenteren we de conclusies van het onderzoek en formuleren we aan de hand hiervan enkele aanbevelingen.

2 Methodologische verantwoording

2.1 Inleiding

Het onderzoek bestond uit drie methoden van dataverzameling: literatuuronderzoek, expertinterviews en een expertmeeting. Het onderzoeksteam heeft regelmatig gezamenlijk gereflecteerd op de te volgen stappen, de selectie, analyse en indeling van de literatuur en de gesprekken met de experts. Bij de expertmeeting waren in totaal drie onderzoekers aanwezig uit het team.

Eerst bespreken we het literatuuronderzoek. Het literatuuronderzoek is gebaseerd op drie (elkaar aanvullende) zoekstrategieën, namelijk van literatuursearch via zoekmachines, literatuur zoeken en selecteren via de sneeuwbalmethode en literatuur verkrijgen via experts op het gebied van geweld binnen en geweld buiten. Daarna bespreken we de keuze voor en opzet van de interviews met experts en vervolgens beschrijven we de voorbereiding en uitvoering van de expertmeeting.

2.2 Literatuuronderzoek

In eerste instantie is een brede search gedaan om te inventariseren hoeveel hits verschillende combinaties van zoektermen opleveren. Op basis daarvan is besloten om in de zoekmachine sEURch met de volgende zoektermen (die in het abstract moesten voorkomen) te starten: “intimate partner violence” AND “community violence”, “domestic” AND “public violence”, “domestic violence” AND “criminal behavior”, “domestic violence” AND “delinquent*”, “domestic violence” AND “community violence”, “child abuse” AND “community violence”, “domestic” AND “non domestic” AND “violence”. Ook is gezocht met de zoektermen “domestic violence” AND “convict*”, maar bij deze werd alleen in de titel gezocht, omdat anders teveel onbruikbare hits gevonden werden. Tot slot is in google scholar gezocht met de zoektermen: “community violence” AND “family violence”, ook alleen in de titel. De volgende inclusiecriteria zijn toegepast bij het zoeken van de artikelen: (1) gepubliceerd vanaf 2005, (2) peer reviewed, (3) Neder-

lands of Engelstalig en (4) volledig opvraagbaar. Met de zoekmachine van de Radboud Universiteit is gecontroleerd of met deze zoektermen dezelfde hits naar voren kwamen als bij sEURch, dit bleek het geval. Na deze eerste search zijn 48 artikelen geselecteerd, dit konden zowel kwalitatieve als kwantitatieve studies zijn.

Deze zoektocht leverde een aantal inzichten op waar we in regelmatig overleg met het onderzoeksteam onze verdere search op hebben gebaseerd. Zo bleek de zoekterm ‘community violence’ beter dan ‘public violence’ of ‘non-domestic violence’. Sommige combinaties leverden te veel hits op om op hierop door te gaan, zoals ‘domestic violence AND crime*’ (5984 hits) en ‘domestic violence AND offend*’ (1666 hits). Vervolgens is een tweede search gedaan met de volgende zoektermen: “child abuse” AND “youth delinquent*”, “domestic violence” AND “youth gang”, “domestic violence” AND “violence* outside the home”, “intimate partner violence” AND “violence* outside the home”, “sexual abuse” AND “community violence”, “sexual abuse” AND “criminality*”, “child abuse” AND “criminality*”, “intimate partner violence” AND “criminality*”, “domestic violence” AND “juvenile delinquent*”, “intimate partner violence” AND “juvenile delinquent*”, “child abuse” AND “juvenile delinquent*”. De volgende zoektermen zijn ook gebruikt, maar leverden geen enkele hit op: “domestic violence” AND “youth delinquent*”, “intimate partner violence” AND “youth delinquent*”, “coercive control” AND “community violence”, “coercive control” AND “delinquent*”, “intimate partner violence” AND “youth gang”, “child abuse” AND “youth gang”.

Uit deze search kwamen 61 artikelen (35 in de ‘ja’ groep en 26 in de ‘twijfel’ groep). De belangrijkste reden om een artikel niet mee te nemen was omdat de relatie tussen huiselijk geweld en publiek geweld niet werd onderzocht. Daarnaast kwamen sommige artikelen meer keren voor bij dezelfde zoekstring of was dit artikel al bij een andere zoekstring geïncludeerd (figuur 2).

Vervolgens is de checklist Quality Review Procedure (zie bijlage 1) gebruikt om de methodologische kwaliteit van onderzoeksliteratuur te scoren. Hierbij is aan de hand van de eerste twee vragen van deze checklist: 'Is het doel van de studie duidelijk weergegeven?' en 'gebruiken de auteurs een passende onderzoeksmethode?' door twee onderzoekers onafhankelijk van elkaar bekeken of het artikel daadwerkelijk geschikt was om mee te nemen. Hiervoor is niet het hele artikel volledig gelezen, maar in ieder geval abstract, deel van de inleiding, methode en deel van de discussie. Op basis hiervan zijn 32 artikelen geselecteerd. De belangrijkste redenen om een artikel niet mee te nemen was dat het artikel gaat over slachtofferschap van zowel huiselijk als publiek geweld of dat het artikel een definitie van publiek geweld heeft die niet past binnen onze definitie (conduct disorder, externaliserend gedrag).

Hierna zijn de geselecteerde artikelen volledig gelezen, op inhoud samengevat en op basis van een aangepaste versie van de Quality Review Procedure gescoord als een zwak, matig of sterk artikel. De artikelen zijn samengevat met de volgende structuur:

Titel artikel
Auteur
Jaar van publicatie
Gevonden in (databank/sneeuwbal)
Abstract
Kernwoorden
Centrale vraagstelling
Perspectief van Binnen naar buiten of buiten – binnen
Hoe theoretisch robuust is de studie? Verklaringen/oorzaken voor de link DV-CV?
Methode
Belangrijkste resultaten
Conclusie(s) en discussie
Sterke en zwakke punten artikel
Welke verwijzingen in het artikel zijn interessant om op door te zoeken (sneeuwbal)?
Is er informatie over welke interventies aansluiten/effectief zijn?
Conclusie onderzoekers over kwaliteit onderzoek (zwak, gemiddeld of sterk)

Besloten is de geïncludeerde artikelen niet geheel door te nemen aan de hand van de Quality Review Procedure, maar om een aangepaste versie te hanteren. De belangrijkste redenen hiervoor was dat het onderzoek primair de inhoudelijke verdieping accentueert en secundair de wetenschappelijke robuustheid van de artikelen. Het volgen van de QRP is tijdrovend, de criteria zijn specifiek en sluiten niet aan bij de artikelen die we hebben gevonden waardoor we verwachten erg weinig artikelen over te houden. Door de geselecteerde artikelen samen te vatten volgens bovenstaande structuur kan de kwaliteit van de verschillende studies inzichtelijk worden gemaakt, maar zijn de studies niet geëxcludeerd indien ze een lage score kregen.

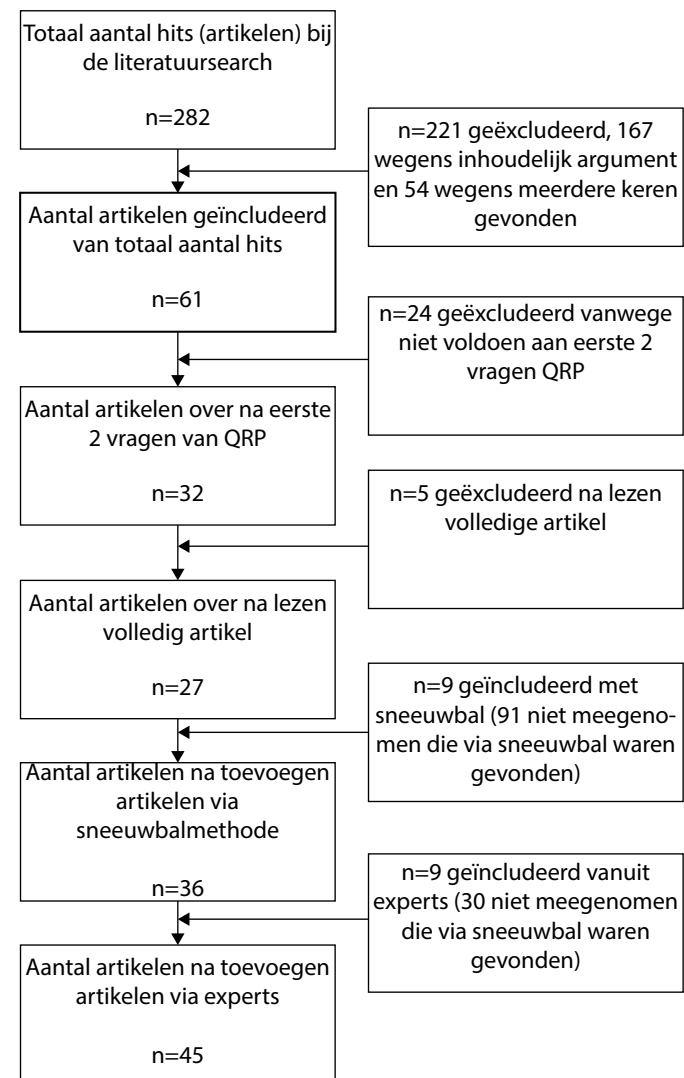
Na het doornemen van de volledige studies zijn nog 5 studies afgefallen. Dit waren studies die gingen over slachtofferschap of getuige/blootstelling aan community violence en daderschap IPV. Studies die uitsluitend gaan over slachtofferschap van zowel community violence als huiselijk geweld waren direct geëxcludeerd, maar studies over slachtofferschap kindermishandeling of blootstelling aan huiselijk geweld en daderschap criminaliteit worden wel meegenomen. Toch is besloten om de studies over slachtofferschap community violence en daderschap huiselijk geweld niet mee te nemen, omdat dit vooral gaat over buurtfactoren en het opgroeien in een gewelddadige buurt. Bij onze search zijn daar enkele studies over gevonden, maar daar hebben we niet specifiek op gezocht. Om echt iets over deze relatie te kunnen zeggen, hadden meer studies geïncludeerd moeten worden en was een aanvullend literatuuronderzoek noodzakelijk. Dat is de reden om deze studies alsnog te excluseren. Uiteindelijk zijn er dus 27 studies geïncludeerd.

Naast bovenstaande search is literatuur gezocht via de sneeuwbalmethode. Bij het lezen van de geïncludeerde artikelen is gekeken naar relevante referenties. Als in het artikel (vooral in de inleiding/discussie) werd geschreven over de link tussen geweld binnen en geweld buiten en het artikel na 2005 was gepubliceerd, zijn de referenties genoteerd. Dit

leverde een literatuurlijst van 100 artikelen op. Deze artikelen zijn gescand op titel door drie onderzoekers, onafhankelijk van elkaar. De titel werd beoordeeld op aanwezigheid van de link tussen geweld binnen en geweld buiten en daardoor viel veel literatuur af. In totaal zijn er tien artikelen geselecteerd. Deze artikelen zijn volledig gelezen en samengevat volgens dezelfde structuur als de andere geselecteerde artikelen. Na het lezen van de volledige artikelen is nog 1 artikel afgefallen.

Tot slot zijn op basis van de expertgesprekken artikelen genoteerd, in totaal 40 artikelen. Deze artikelen zijn aan hand van de twee vragen van de Quality Review Procedure gescoord op bruikbaarheid voor dit onderzoek, wat resulteerde in negen artikelen die zijn meegenomen. Deze negen artikelen zijn volledig gelezen en samengevat. De geëxcludeerde artikelen gingen niet specifiek in op de relatie tussen geweld binnen en buiten, zie voor een verdere uitleg van de onderwerpen bijlage 4.

Uiteindelijk resulteerde de volledige literatuursch, dus zowel de search op basis van zoektermen, de sneeuwbalmethode en de search via experts, in 45 geïnccludeerde artikelen.

Figuur 2: Inclusie en exclusie van literatuur.

2.3 Interviews met experts

Er zijn vijftien interviews gehouden met zestien experts op het gebied van kindermishandeling en huiselijk geweld en geweld in de (semi) publieke sfeer. Deze experts waren deels al vooraf geselecteerd in het onderzoeksvoorstel en werden aangevuld met praktijkexperts (zie bijlage 2). We spraken per skype, telefonisch of persoonlijk met vier hoogleraren, vier lectoren, vier onderzoekers die onderzoek verrichten naar (onderdelen van) de link, een officier van Justitie, een reclasseringsmedewerker, een directeur-bestuurder van Veilig Thuis en een recherche-psycholoog. De duur van de gesprekken varieerde van drie kwartier tot bijna twee uur met een gemiddelde gespreksduur van ruim een uur. De aantekeningen van de gesprekken werden direct uitgewerkt na het interview en geordend in een gespreksformat met vier thema's. Per gesprek en afhankelijk van de specifieke deskundigheid werden er verschillende accenten gelegd. Aan de hand van vier thema's zijn gesprekken gevoerd over de relatie tussen geweld binnen families en geweld in de (semi) publieke sfeer. We vroegen de geïnterviewden naar 1) wat volgens hen de kern, relevantie was van deze link en welke ervaring ze hadden met onderzoek of in het werkveld op dit terrein; 2) welke bronnen van (lopend) onderzoek of werkveldontwikkeling een licht zouden kunnen werpen op dit verband; 3) inzichten en praktijkwaarnemingen die ze hebben opgedaan en 4) gedachten over interventies. In totaal zijn er door de experts 40 bronnen genoemd, waarvan het merendeel geen directe betrekking had op het verband tussen geweld binnen families en daarbuiten in gewelddadig crimineel gedrag (zie bijlage 3). Er zijn negen verwijzingen naar bronnen van lopend of afgesloten onderzoek meegenomen in de literatuurstudie. In de analyse van de gesprekken zijn de drie analyselijnen van geweld die in het eerste hoofdstuk besproken zijn, als ordeningskader terug te vinden.

Expertmeeting

Het onderzoek is volgens de opdrachtgever uiteindelijk bedoeld om vooral inhoudelijk inzicht te krijgen in de manier waarop interventies vanuit zorg en veiligheid in geval van geweldsproblematiek in de privésfeer en het publieke domein (beter) op elkaar kunnen aansluiten. De beoogde expertmeeting werd daarom, mede op advies van de begeleidingscommissie, vooral praktijkgericht ingevuld. Tien personen zijn aangeschreven en uitgenodigd. Twee experts een onderzoeker en een praktijkexpert bleken verhinderd. Helaas werden de toezeggingen van De Waag, het Veiligheidshuis (politie, jeugddelinquentie) en deskundigheid in jeugdreclassering vanuit Jeugdzorg Nederland aan de expertmeeting niet opgevolgd. De Waag stuurde later op verzoek nog een kort overzicht van interventies. Ook was er geen wijkagent aanwezig. Er waren uiteindelijk tijdens de expertmeeting vijf experts uit verschillende werksoorten (zie bijlage 4) voor een bijeenkomst van tweeënhalfuur in Utrecht. De deelnemers aan de expertmeeting waren afkomstig uit onderzoek, reclassering, politie, Veilig Thuis en OM. Drie van hen waren eerder al geïnterviewd als expert. Aan Veilig Thuis werd vooraf vragen gesteld over hun specifieke ervaringen met meldingen waarin geweld binnen en buiten speelde. Een overzicht van de deskundigen staat in bijlage 2.

Van tevoren werd aan de deelnemers van de expertmeeting het artikel 'Collectief leren van professionals zorg en strafrecht. Betekenisvol interdisciplinair samenwerken bij huiselijk geweld' (Dijkstra, 2018) toegestuurd en ontvingen zij een uitvoerige agenda en programmaoverzicht van de bijeenkomst (bijlage 5). Aan de expert van het OM werd ter voorbereiding gevraagd om een casus in te brengen die in gezamenlijk overleg werd gekozen. Naast het dossier over het verhoor en het delict werd ook het dossier van de Raad voor de Kinderbescherming nagelezen op antecedenten van geweld vroeger thuis. Tijdens de bijeenkomst gingen we in op de ervaring met en kennis van de relatie tussen huiselijk en publiek geweld, informeerden we de deelnemers in de tweede helft

van de bijeenkomst kort over het onderzoek en de drie analytische lijnen en gingen we in verschillende reflectierondes na hoe professionals alerter konden zijn en welke verbetermogelijkheden en interventiemogelijkheden er mogelijk zijn. Een onderzoeksassistent schreef een verslag van de bijeenkomst op basis van een geluidsopname en aantekeningen. Deze werden gebruikt bij de analyse en ordening van de data en zijn verwerkt in hoofdstuk vier. De beknopte weergave in dat hoofdstuk is niet voorgelegd aan de geïnterviewden en de deelnemers van de expertmeeting.

3 Literatuuronderzoek

3.1 Inleiding

Om de literatuur op een betekenisvolle manier te ordenen, hebben we drie inhoudelijke lijnen herkend en toegepast (zie ook figuur 1). De eerste onderzoekslijn betreft het verband tussen kindermishandeling binnen het gezin van herkomst en de familie, en later delinquent en gewelddadig gedrag in de adolescentie. De tweede onderzoekslijn is een levenslooplijn die betrekking heeft op geweld in de jeugd in het gezin en de latere gevolgen als volwassene en intergenerationeel als deze ook betrekking heeft op de volgende generatie. De derde onderzoekslijn richt zich op geweld in de volwassenheid zowel buiten als ook binnen in de vorm van interpersoonlijk geweld in partnerrelaties. De presentatie van de bevindingen is logischerwijs op deze zelfde manier gestructureerd.

In algemene zin is vast te stellen dat het merendeel van de geselecteerde studies afkomstig is uit de Verenigde Staten. Veel ervan zijn methodologisch geavanceerd en maken gebruik van grootschalig onderzoek en big data. Enkele studies zijn vergelijkend tussen landen, zoals de Europese studie naar adolescenten (Steketee & Marshall, 2018, under review). Soms worden er secundaire analyses gedaan op gematchte databestanden uit een ander werelddeel, zoals in de studie van de Engelse Kiss et al. (2015). Een deel van het geselecteerde onderzoek is longitudinaal, soms retrospectief en soms ook prospectief. Een deel van de studies richt zich op intergenerationele patronen, soms richt het onderzoek zich op een cohort, soms op meer generaties. Van bijzondere kwaliteit is het longitudinale onderzoek van Spatz-Widom. Dit is vaak prospectief, richt zich op meer generaties en onderzoekt genderspecifieke patronen. Gender is onderbelicht in veel studies, jongens en meisjes worden wel genoemd, maar er wordt verder geen waarde aan toegekend. Veel onderzoek is cross-sectioneel. Het meeste geselecteerde onderzoek maakt gebruik van zelfrapportage, soms in combinatie met dossieronderzoek vanwege een veroordeling of een melding van kindermishandeling of partnergeweld. Er zijn relatief weinig geselecteerde onderzoeken die gebruik maken van mixed methods of uitslui-

tend kwalitatief onderzoek. Crimineel gedrag wordt in de studies dikwijls benoemd als delinquentie, zonder altijd uit te splitsen of er al dan niet sprake is van gewelddadig gedrag. Intergenerationele overdracht is meestal niet uitvoerig omschreven. In de literatuur worden theoretische accentverschillen geconstateerd tussen geweld binnen en buiten. De eerste is meer psychologisch en de tweede meer sociologisch en criminologisch.

3.2 Kindermishandeling en delinquent of gewelddadig gedrag in de adolescentie: onderzoekslijn 1

Deze paragraaf gaat in op de relatie tussen geweld binnen en geweld buiten bij jongeren en adolescenten tussen de 0 en 24 jaar, waarbij de meeste artikelen jongeren meenemen ouder dan 10 jaar. In tabel 1 staan de belangrijkste gegevens per studie genoemd. In totaal adresseren 21 studies dit thema: 1 review, 1 working paper en 19 kwantitatieve artikelen. Verder zijn hier twee artikelen meegenomen die ook in lijn 2: intergenerationeel terugkomen.

De studies zijn geïncludeerd omdat ze het verband tussen geweld binnen en geweld buiten bekijken. Tegelijkertijd behandelen ze verschillende vormen van kindermishandeling of crimineel gedrag. Andere studies bekijken maar 1 vorm, of nemen de verschillende vormen als één variabele mee in de analyses. De meeste studies gaan over jongens en meisjes, maar genderverschillen zijn geen onderwerp van onderzoek. Twee studies gaan in op type daders. Enkele artikelen bestuderen factoren die invloed hebben op de relatie tussen geweld binnen en buiten.

De review van Fix en Burthard (2015) neemt vijf studies mee die iets zeggen over de link tussen geweld binnen en buiten. Hieruit blijkt dat wanneer sprake is van huiselijk geweld, adolescenten (jongens) meer kans hebben om ook delinquent gedrag te vertonen. Dit sluit aan bij de conclusies van de andere artikelen. Veertien studies vinden

een verband tussen het meemaken van geweld thuis (kindermishandeling of partnergeweld) en het vertonen van geweld (of delinquent gedrag) op straat. Vijf artikelen vinden dit verband maar ten dele. Twee studies vonden dit verband niet.

Alle studies behalve Buzi et al. (2017) en Herrenkohl et al. (2007) onderzochten de link tussen kindermishandeling (geweld thuis) en geweld op straat. Heeft het meemaken van kindermishandeling een invloed op het plegen van geweld tijdens de jeugd en adolescentie? De studie van Buzi et al. (2017) onderzocht in hoeverre zwangere adolescenten, ofwel tienermoeders tussen de 15 en 18 jaar, fysiek geweld pleegden tegen hun partner en hoe vaak ze in aanraking waren gekomen met de politie. Zij vonden dat zwangere adolescenten die hun partner fysiek mishandelen een grotere kans hebben op problemen met de politie dan zwangere adolescenten die hun partner niet mishandelen, en dat ze vaker iets gestolen hadden. De wederkerigheid van het geweld tussen adolescenten kwam in het artikel wel aan de orde (prevalentie), maar niet in verband met geweld buitenshuis. Herrenkohl et al. (2007) onderzochten de invloed van jeugddelinquentie op het plegen van verkeringsgeweld door daders in te delen in verschillende subgroepen. Hier komen we verderop bij type daders op terug.

Type geweld

Vrijwel alle studies die verschillende vormen van kindermishandeling vergelijken, vinden dat zowel directe als indirecte (getuige van IPV) kindermishandeling van invloed is op gewelddadig gedrag (Steketee, 2018) en crimineel gedrag in het algemeen (Currie & Takin, 2012; Lahlah et al., 2013; Tailleu & Brownridge, 2015). Des te meer geweld jongeren thuis ervaren, des te meer gewelddadig of crimineel gedrag ze vertonen. Deze relatie was voor directe kindermishandeling sterker dan voor indirecte kindermishandeling (Steketee, 2018).

Dit sluit deels aan de bevindingen van Park et al. (2012). Zij vinden dat het meemaken van kindermishandeling tijdens de jeugd de kans vergroot op zowel crimineel als gewelddadig gedrag en arrestaties, terwijl blootstelling aan IPV tijdens de jeugd geen invloed had. Echter hebben jongeren die zowel indirect (getuige van IPV, geweld tussen de ouders) als direct kindermishandeling hebben meegemaakt wel de grootste kans om crimineel en gewelddadig gedrag te vertonen tijdens de jongvolwassenheid in vergelijking met jongeren die slechts één vorm (direct of indirect) hebben meegemaakt (Park et al., 2012). Verder vonden deze onderzoekers dat jongeren die alleen tijdens de adolescentie kindermishandeling hebben meegemaakt, een verhoogde kans hebben om betrokken te zijn bij zowel gewelddadig gedrag als de kans om gearresteerd te worden. Maar ze hebben geen grotere kans om betrokken te zijn bij crimineel gedrag. Verder hadden jongeren die tijdens hun adolescentie getuige zijn geweest van ernstig partnergeweld alleen een verhoogde kans op gewelddadig gedrag.

Als verschillende vormen van kindermishandeling onderscheiden worden, dan kan geen eenduidige conclusie getrokken worden. Zo concluderen Evans en Burton (2013) dat alleen het meemaken van fysieke verwaarlozing en seksueel misbruik invloed heeft op crimineel gedrag (Evans & Burton, 2013). Wanneer vervolgens de verschillende vormen van crimineel gedrag worden onderscheiden, blijkt dat fysieke verwaarlozing de belangrijkste voorspeller is van alle typen crimineel gedrag: vermogensdelicten, gewelddadige criminaliteit en niet-gewelddadige criminaliteit. Een voor de hand liggende verklaring is dat ouderlijke supervisie mist (Evans & Burton, 2013), ook in de vorm van ouderlijke zorg en verzorging waarschijnlijk. Daarentegen vonden Evans & Burton (2013) een negatief verband tussen emotionele verwaarlozing en crimineel gedrag. Hoe meer emotionele verwaarlozing, hoe minder crimineel gedrag de jongeren in hun onderzoek vertoonden. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat kinderen die emotioneel verwaarloosd worden een klein sociaal netwerk hebben (geïsoleerd leven) en daardoor beschermd worden tegen criminaliteit, omdat criminaliteit op deze leeftijd

vaak met anderen wordt gepleegd (Evans & Burton, 2013). Seksueel misbruik bleek alleen een positieve voorspeller te zijn van niet-gewelddadige criminaliteit, maar deze relatie was minder sterk dan met fysieke verwaarlozing (Evans & Burton, 2013). Dit sluit aan bij de bevindingen van Robertson en Walker (2018), die vonden dat seksueel misbruik ook een minder sterke voorspeller was van crimineel gedrag, maar dan in vergelijking met fysieke kindermishandeling. De reden hiervoor zou kunnen zijn, dat geen gebruik is gemaakt van zelf-rapportage en dat seksueel misbruik vaak ondergerapporteerd wordt bij instanties (Robertson & Walker, 2018).

Over het verband tussen fysieke kindermishandeling en geweld of delinquent gedrag buitenshuis bestaat de minste overeenstemming. Er werd geen relatie gevonden (Evans & Burton, 2013), of juist wel: bijvoorbeeld dat kinderen die fysiek worden mishandeld vaker gewelddadig gedrag vertonen (Lansford et al., 2007; Rebellon & Gundy, 2005; Wright & Fagan, 2013) en vermogensdelicten plegen (Rebellon & Gundy, 2005). Soms bleek fysieke kindermishandeling zelfs de grootste invloed te hebben (Taillieu & Brownridge, 2015). In hun studie onderzochten Taillieu en Brownridge (2015) de invloed van fysieke kindermishandeling, psychologische agressie en getuige van partnergeweld op crimineel gedrag. Alle drie de vormen van kindermishandeling vertoonden een positief verband met crimineel gedrag. Hoe meer kindermishandeling, hoe meer crimineel gedrag. Wanneer echter beschermende factoren werden toegevoegd (zoals warmte en support van ouders), bleek alleen fysieke kindermishandeling een relatie te hebben met crimineel gedrag.

Ferguson et al. (2009) kwamen tot weer een andere uitkomst. Een sterke invloed van fysiek geweld (groter dan psychisch geweld) lijkt ook te gelden als gekeken wordt naar getuige zijn van partnergeweld tussen ouders. Zo bleek psychisch partnergeweld tussen ouders een voorspeller van crimineel gedrag bij jongeren, maar fysiek partnergeweld tussen ouders niet (Ferguson et al., 2009). Hun verklaring luidde dat fysiek partnerge-

weld zich vaak alleen tussen partners afspeelt en dat de dader dit niet generaliseert naar het kind. Bij psychisch partnergeweld is de kans daarentegen groot dat het kind ook psychisch mishandeld wordt. Een andere verklaring was dat psychische mishandeling grotere gevolgen heeft voor het kind dan fysieke mishandeling. Dat Evans en Burton (2013) geen relatie vonden tussen fysieke kindermishandeling en crimineel gedrag verklaren ze met de *Betrayal Trauma Theory*. Als iemand wordt mishandeld door een persoon van wie ze afhankelijk zijn, komen ze in een conflict met zichzelf. Herkennen ze de mishandeling en het trauma en moeten ze dus de dader vermijden? Of ontkennen ze de mishandeling en negeren ze zodoende het trauma. Hierbij geldt bovendien dat mensen sneller geneigd zijn trauma buiten het bewustzijn te bewaren naarmate de mishandeling ernstiger is geweest.

Howell et al. (2017) vonden dat zowel fysieke kindermishandeling, verwaarlozing en getuige zijn van partnergeweld invloed heeft op crimineel gedrag (Howell et al., 2017). Ze vonden echter geen verband tussen fysieke kindermishandeling, verwaarlozing en getuige zijn van geweld enerzijds en specifiek crimineel gedrag anderzijds, zoals vermogensdelicten, verbaal of seksueel geweld anderzijds (Howell et al., 2017). Johansson en Kempf-Leonard (2009) vonden een negatief verband tussen (seksuele, fysieke en psychische) kindermishandeling enerzijds en gewelddadige en serieuze delicten (bijvoorbeeld inbraak en dreiging met wapens) anderzijds. Als iemand kindermishandeling had meegemaakt, was de kans kleiner dat die persoon gewelddadige of serieuze delicten pleegde. Johansson en Kempf-Leonard (2009) vonden geen enkel verband tussen kindermishandeling en chronisch daderschap (waarbij vijf of meer delicten zijn gepleegd, maar geen gewelddadige of serieuze delicten). En evenmin tussen kindermishandeling en het plegen van zowel gewelddadige als serieuze delicten. De verklaring voor het ontbreken van een verband of een negatief verband, is dat kindermishandeling vaak onder-gerapporteerd blijft zodat geen effect aangetoond kan worden. Voorts zou het kunnen zijn dat kindermishandeling mogelijk alleen een risicofactor is voor deviant

en delinquent gedrag, maar niet voor ernstige, gewelddadige of chronische criminaliteit (Johansson & Kempf-Leonard, 2009).

Dit sluit deels aan bij de bevindingen van Lansford et al. (2007). Zij vonden dat kinderen die voor hun vijfde levensjaar thuis fysiek mishandeld waren vaker gearresteerd worden als adolescent voor zowel gewelddadige als niet-gewelddadige delicten, terwijl deze groep niet meer ernstig gewelddadig of ernstig niet-gewelddadig gedrag rapporteerde dan jongeren die niet fysiek mishandeld waren. Dit effect kan ook voortvloeien uit de onderzoeksmethode: de aanwezigheid van arrestaties komt uit officiële registratiegegevens en de ernst van het geweld is gebaseerd op zelfrapportage van de jongeren. Deze conclusie – geen relatie – volgt namelijk ook uit de bevindingen van Snyder en Smith (2014). Zij vonden geen effect van kindermishandeling. Jongeren die gewelddadig gedrag toonden (iemand slaan, bendegevechten, arrestaties) en jongeren waarvoor dat minder gold, lieten geen verschil zien in de mate van kindermishandeling. De auteurs verklaren dit uit de leeftijdsopbouw van hun steekproef, namelijk jonger dan in veel andere studies. En ze benoemen dat ze gebruik maken van dossieronderzoek over kindermishandeling, zodat sprake zou kunnen zijn van onderrapportage (Snyder & Smith, 2014).

Type daders

Zijn er verschillende groepen daders te onderscheiden van geweld binnenshuis en buitenshuis? Twee van de 21 studies hebben jongeren die zowel te maken hadden met geweld binnenshuis als geweld buitenshuis in verschillende groepen ingedeeld. Hieruit blijkt dat er verschil zit in de groepen die gemaakt worden.

Zo hebben Alain et al. (2018) vijf profielen gemaakt op basis van jongeren die minimaal 1 delict hebben gepleegd en met de kinderbescherming te maken kregen. Deze vijf profielen zijn: (1) *low goods-related offenders* (35%): jongeren met een laag aantal

vermogensdelicten (gem. 1.8); (2) *high multi-offenders* (23%): jongeren met gemiddeld vijf delicten van verschillende aard (zoals vermogensdelicten, delicten tegen personen en bijvoorbeeld schending van proeftijd); (3) *low violence-related offenders* (20%): jongeren die een laag aantal delicten (gem. 2.0) hebben gepleegd, te weten geweld tegen personen; (4) *low drug-commerce related offenders* (16%): jongeren met een laag aantal delicten (gem. 1.4) gerelateerd aan mensenhandel; en (5) *very high multi-offenders* (5%): jongeren die veel (gem. 15) en verschillende delicten hebben gepleegd. Jongeren met profiel 5 hadden de meeste meldingen bij de kinderbescherming, gevolgd door de profielen 2 en 3. Daarnaast bleek dat een deel van de jongeren delicten pleegde die overeenkomen met het type kindermishandeling dat ze hadden meegemaakt. Jongeren uit profiel 3 laten vooral gewelddadige delicten zien en geven vaker aan fysiek mishandeld of seksueel misbruikt te zijn. Verder bleek de ernst van de kindermishandeling een risicofactor voor delinquent gedrag: jongeren uit profiel 2 en 5 lieten ernstiger delictgedrag zien en hebben vaak verschillende typen, herhaalde kindermishandeling meegemaakt.

Ook Herrenkohl et al. (2007) onderzochten verschillende subgroepen, maar zij keken niet naar het slachtofferschap van kindermishandeling. Zij concentreerden zich op daderschap van verkeringsgeweld op 24-jarige leeftijd en jeugddelinquentie. Ze vergeleken de volgende groepen: (1) *chronic youth offenders*: jongeren die hun hele adolescentie crimineel gedrag lieten zien; (2) *late-increaser group*: jongeren die vanaf hun 14de begonnen met crimineel gedrag dat langzaam in omvang en ernst opliep; (3) *desisters*: jongeren die gestopt waren met crimineel gedrag; en (4) *nonoffenders*: jongeren die geen crimineel gedrag vertoonden. Zowel onder de *chronic youth offenders* (27%) als onder de *late-increaser group* (26%) bevonden zich meer daders van fysiek verkeringsgeweld dan in de groepen *desisters* (19%) en *nonoffenders* (15%).

Gender

De meeste studies onderzoeken geen genderverschillen. De studies die genderverschillen wel tot onderwerp van onderzoek maken, bieden geen eenduidige conclusie over wat geslacht betekent in de context van geweld binnen en buiten. Zo bleek dat indien jongens en meisjes die delicten hebben gepleegd onderscheiden worden, meisjes verhoudingsgewijs vaker dan jongens gearresteerd zijn voor een crimineel delict én kindermishandeling hadden meegemaakt (Alain et al., 2018). Dit gold niet voor de groep jongeren die veel en verschillende soorten delicten pleegden. In die groep bevonden zich namelijk evenveel jongens als meisjes, die gearresteerd waren en eerder subject waren van een melding van kindermishandeling. Daarentegen vonden Abajobir et al. (2016) dat bij jongens alle vormen van kindermishandeling voor het 14de levensjaar, behalve seksueel misbruik, een invloed hadden op crimineel gedrag in het 21^e levensjaar. Bij meisjes had geen enkele vorm van kindermishandeling invloed. Ook Curie en Takin (2012) vonden dat bij jongens die mishandeld waren de kans om crimineel gedrag te plegen meer dan verdubbeld was. Deels sluit dat aan bij de bevindingen van Asscher et al. (2015): bij jongens was fysieke mishandeling thuis een voorspeller van zowel seksuele delicten als geweldsdelicten; bij meisjes was fysieke mishandeling alleen een voorspeller voor geweldsdelicten. Verder bleek dat verwaarlozing alleen bij jongens een voorspeller is van seksuele en geweldsdelicten, bij meisjes helemaal geen voorspeller.

Over de samenhang van seksueel geweld in de privésfeer met geweld in het publieke domein waren de onderzoekers het niet eens. Currie en Takin (2012) vonden dat seksueel misbruik bij jongens de grootste risicofactor was en de kans op crimineel gedrag met 33% verhoogde. In het artikel van Asscher et al. (2015) bleek seksueel misbruik bij zowel jongens als meisjes een voorspeller voor het plegen van seksuele delicten en geweldsdelicten. Seksueel misbruik was bij jongens noch meisjes een voorspeller van crimineel gedrag (Abajobir et al., 2016). De samenhang tussen geweld binnenshuis meemaken en het plegen van geweld buitenshuis lijkt bij jongens meer prevalent dan bij meisjes, maar het type crimineel gedrag dat is gemeten, lijkt eveneens van invloed.

Andere factoren die een rol spelen

Kindermishandeling is niet de enige verklaring voor het vertonen van gewelddadig en crimineel gedrag op latere leeftijd (Asscher et al., 2015). Uit de literatuur komen andere factoren naar voren die van invloed zijn op de relatie tussen geweld binnen en buiten. Het verband tussen fysieke kindermishandeling en gewelddadig gedrag blijkt niet meer significant als andere risicofactoren worden meegenomen, zoals delinquente vrienden, delinquentie van ouders, ouderlijke warmte (uiten van genegenheid, lof en aanmoediging) en een lage zelfcontrole (Alain et al., 2018; Wright & Fagan, 2013). Het is dus erg belangrijk om het verband tussen geweld binnen en buiten heterotypisch te bestuderen. Steketee (2018) liet zien, dat de relatie tussen kindermishandeling (direct en indirect) en gewelddadig en crimineel gedrag wordt gemedieerd door supervisie en betrokkenheid (kennis over activiteiten van je kinderen) van ouders en morele autoriteit van ouders. Des te meer geweld thuis plaatsvindt, des te minder supervisie, zorg, betrokkenheid en morele autoriteit van ouders, waardoor de kans op crimineel gedrag groter wordt.

Ook blijkt de buurt waarin deze jongeren wonen de relatie tussen fysieke kindermishandeling en gewelddadig gedrag van jongeren te beïnvloeden. Fysieke kindermishandeling heeft een minder groot effect op gewelddadig gedrag als jongeren in een slechte buurt wonen (meer armoede, werkloosheid en gezinnen die hulp ontvangen, hogere mate van tolerantie tegenover gewelddadig gedrag) dan wanneer ze in een goede buurt wonen (Wright & Fagan, 2013). Een verklaring is de *saturation hypothesis*, die stelt dat in achterstandswijken mensen een hogere kans hebben om blootgesteld te worden aan risicofactoren (zoals huiselijk geweld), maar dat een verzadiging kan optreden bij een bepaald aantal risicofactoren. Hierdoor verzwakt de impact van de risicofactor. Men wordt tolerant waardoor deze factoren iemands gedrag niet langer beïnvloeden (Wright & Fagan, 2013; Zimmerman & Messner, 2011). Wright & Fagan (2013) geven echter aan dat andere studies vaak een omgekeerd effect laten zien, namelijk dat in slechte buurten de link sterker is tussen kindermishandeling en crimineel gedrag. Herrenkohl et al.

(2007), bijvoorbeeld, vonden dat de buurt (indicatoren als positieve houding tegenover geweld, verkoop en gebruik van drugs, weinig activiteiten tegen criminaliteit) een mediërende factor was voor de relatie tussen het plegen van crimineel gedrag tijdens de jeugd en adolescentie enerzijds en het plegen van verkeringsgeweld of partnergeweld anderzijds. Daarnaast bleek dat kenmerken van de partner (zoals drank en drugsgebruik, geschiedenis van arrestaties of geweld tegen anderen) een mediërende factor was tussen geweld in de jeugd en crimineel gedrag (Herrenkohl et al., 2007). Tot slot bleken jongeren die crimineel gedrag vertoonden, behalve de groep jongeren die alleen vermogensdelicten pleegde, en die daarnaast ook een melding hadden van kindermishandeling, jonger te zijn bij het eerste delict dat ze pleegden en bovendien meer delicten te plegen waar slachtoffers bij vielen, dan jongeren die als kind niet mishandeld waren (Alain et al., 2018).

3.3 Geweld in de jeugd, de gevolgen als volwassene en intergenerationele overdracht: onderzoekslijn 2

In deze paragraaf gaan we in op de relatie tussen het meemaken van kindermishandeling en/of dader zijn van crimineel gedrag op jonge leeftijd en ouderschap of slachtofferschap van IPV en/of criminaliteit op latere leeftijd. Er zijn geen studies gevonden die kijken naar het effect van criminaliteit en/of gewelddadig gedrag op jonge leeftijd op ouderschap van kindermishandeling op latere leeftijd.

Wanneer er wordt gesproken over een intergenerationeel effect ligt de nadruk op het gedrag van de ouder(s) dat op latere leeftijd wordt overgenomen door het kind. In de gevonden studies wordt voornamelijk gekeken naar het meemaken van geweld thuis in de kindertijd of adolescentie en het vertonen van gewelddadig gedrag en/of criminaliteit op latere leeftijd binnen één generatie. Daarom spreken we van een levenslooper-

spectief. Studies naar generatie-effecten in de context van geweld binnen en buiten zijn niet gevonden.

Er worden in deze lijn 14 studies besproken. Het gaat om vier reviews en tien kwantitatieve studies (verschillende designs). Daarbij moet worden opgemerkt dat twee studies in zowel de eerste als de tweede lijn vallen en één studie in zowel lijn twee als drie. Een aantal studies heeft gebruik gemaakt van longitudinale data (Lansford, Miller-Johnson, Berlin, Dodge, Bates & Pettit, 2007; Cernkovich, Lanctôt & Giordano, 2008; Mersky, Topitzes & Reynolds, 2012). Enkele studies beginnen met een groep volwassenen die zijn veroordeeld voor strafbare feiten, of die op dit moment in therapie zijn vanwege ouderschap IPV. In de meeste gevallen wordt bij deze groep via zelfrapportage teruggekeken naar de jeugd. In hoeveel gevallen hebben zij vroeger zelf geweld thuis (en in sommige gevallen ook buitenshuis) meegemaakt? Deze studies zijn cross-sectioneel en retrospectief (Murrell, Christoff & Henning, 2007; Levenson, & Socia, 2016; Gunnison & McCartan, 2007; Vogel, Stam, ter Horst & Lancel, 2014; Herrenkohl, Kosterman, Mason, & Hawkins, 2007; Kernsmith, 2006). Voorts was er één cohortstudie (Widom, Schuck & White, 2006). Tot slot zijn er vier review studies waarbij de geïncludeerde artikelen gebaseerd zijn op uiteenlopende manieren van dataverzameling (McGrath, Nilsen & Kerley, 2011; Liu, 2011; Colson, Boyer, Baumstarck, & Loundou, 2013; Braga, Gonçalves, Basto-Pereira & Maia, 2017).

Relatie tussen binnen en buiten

Nagenoeg alle studies vonden een verband tussen het meemaken van geweld thuis (kindermishandeling of partnergeweld) in de kindertijd of adolescentie en het plegen van geweld op straat (delinquent of crimineel gedrag) op latere leeftijd (Lansford, Miller-Johnson, Berlin, Dodge, Bates, Pettit, 2007; McGrath, Nilsen & Kerley, 2011; Liu, 2011; Cernkovich, Lanctôt & Giordano, 2008; Widom, Schuck & White, 2006; Braga,

Gonçalves, Basto-Pereira & Maia, 2017; Mersky, Topitzes & Reynolds, 2012; Murrell, Christoff & Henning, 2007; Gunnison & McCartan, 2007).

De overige studies vonden ook een verband tussen geweld binnen en buiten, maar hadden een andere scope. Zo toonden Herrenkohl et al. (2007) aan, dat jeugdcriminaliteit de kans om later geweld te gebruiken in een relatie vergroot. Zij verklaarden dit door het proces van *assortative mating*: de geneigdheid om een partner te kiezen die vergelijkbare (in dit geval) antisociale kenmerken heeft. In een relatie ontstaat hierdoor een vergrote kans op geweld in die relatie (Moffit et. al., 2001). Ook in de studie van Kernsmith (2006) wordt gekeken naar een groep mannen en vrouwen die geweld gebruiken in hun relatie. Vrijwel alle respondenten in dit onderzoek hebben eerdere ervaringen met geweld, zowel thuis in hun jeugd als in eerdere relaties. Maar de meerderheid bleek niet gewelddadig buitenshuis te zijn. Er is dus sprake van een verband, maar het lijkt niet heel sterk.

In twee andere studies werden daders van seksuele delicten onder de loep genomen. Hieruit bleek dat daders van seksuele delicten in hun jeugd vaker kindermishandeling hebben meegemaakt (Colson, Boyer, Baumstarck, & Loundou, 2013; Levenson, & Socia, 2016). Daar gaan we bij type dader verder op in. Vogel et al. (2013) keken naar vrouwen die waren opgenomen in een forensisch psychiatrische instelling in Nederland. Bijna driekwart van de vrouwen (72%) had al voor het delict waarvoor ze in de forensische psychiatrie terecht waren gekomen contact met justitie, meestal vanwege vermogens- en geweldsdelicten. Ook bleek dat de meeste vrouwen (ernstig) getraumatiseerd waren: 72% was slachtoffer van seksueel, fysiek en/of emotioneel misbruik voor het 17de jaar.

Type kindermishandeling en geweld als volwassene

Negen studies uit onze set (van 14) leggen een verband tussen kindermishandeling in de kindertijd en/of adolescentie en geweld op straat op latere leeftijd (delinquent of crimi-

neel gedrag). Deze studies belichten echter verschillende aspecten van dit verband. Zo splitsen sommige studies verschillende soorten van kindermishandeling uiteen of bekijken ze diverse vormen van crimineel gedrag, terwijl andere studies naar kindermishandeling en criminaliteit als geheel kijken.

Sommige studies behandelen fysieke kindermishandeling in de kindertijd en/of adolescentie en het effect daarvan op gewelddadig gedrag op latere leeftijd (Widom, Schuck & White, 2006; Gunnison & McCartan, 2007; McGrath, Nilsen & Kerley, 2011; Braga, Gonçalves, Basto-Pereira & Maia, 2017; Cernkovich, Lanctôt & Giordano, 2008; Murrell, Christoff & Henning, 2007; Lansford, Miller-Johnson, Berlin, Dodge, Bates, Pettit, 2007). Andere studies gaan over seksueel misbruik en slachtofferschap of daderschap van gewelddadig gedrag op latere leeftijd (Widom, Schuck & White, 2006; Gunnison & McCartan, 2007; McGrath, Nilsen & Kerley, 2011; Cernkovich, Lanctôt & Giordano, 2008; Braga, Gonçalves, Basto-Pereira & Maia, 2017).

Het meemaken van fysieke mishandeling en seksueel misbruik lijkt het grootste effect te hebben op het later vertonen van delinquent en/of crimineel gedrag. In de meeste gevallen ligt er een relatie met gewelddadig gedrag. In hun review vinden McGrath et al. (2011), op basis van de studie van Siegel en Williams (2003), dat vrouwelijke slachtoffers van seksueel misbruik vier keer zoveel kans hebben om op latere leeftijd gearresteerd te worden voor een delict, dan vrouwen die als kinderen geen enkele vorm van kindermishandeling hebben meegemaakt. Het gaat hier vooral over gewelddadige delicten. Braga et al. (2017) vinden in hun review, op basis van een studie van Maas et al. (2008), dat fysieke mishandeling en seksueel misbruik een sterkere relatie laten zien met agressief antisociaal gedrag dan met algemeen antisociaal gedrag. Dit verklaren de onderzoekers onder meer vanuit de sociale leertheorie. Kinderen die slachtoffer zijn van fysiek geweld kopiëren dit gedrag eerder, zeker wanneer ze hebben geleerd dat door middel van fysiek geweld het doel bereikt kan worden.

Emotionele mishandeling, waaronder niet-fysieke agressieve acties worden verstaan zoals dreiging en de schuld geven, heeft het minst effect van alle vormen van kindermishandeling op zowel algemeen als agressief antisociaal gedrag (Braga et al., 2017). Onderzoekers verklaren dit doordat emotionele mishandeling vaak meer gevolgen heeft op internaliserende problemen, zoals een lage zelfwaarde, depressiviteit, zelfmoordpogingen, maar minder invloed op anti-sociaal gedrag (Mullen, Martin, Anderson, Romans & Herbison, 1996; Norman et al., 2012).

Het meemaken van geweld tussen de ouders en het vertonen gewelddadig gedrag op latere leeftijd wordt in een enkele studie ook aangetoond (Cernkovich, Lanctôt & Gior-dano, 2008; Murrell, Christoff & Henning, 2007). Ook kinderen die zijn verwaarloosd, zouden een grotere kans hebben om op latere leeftijd crimineel gedrag te vertonen (McGrath, Nilsen & Kerley, 2011; Widom, Schuck & White, 2006; Braga et al., 2017). Wel is het verband van verwaarlozing met crimineel gedrag in het algemeen sterker dan het verband met gewelddadig gedrag (Braga et al., 2017). Generatie-effecten vonden Widom et al. (2006) voor het gewelddadige gedrag dat plaatsvond voor het 15de levensjaar, maar niet op het plegen van gewelddadige delicten op latere leeftijd.

Daderschap van specifieke delicten

Enkele studies nemen een specifieke groep daders onder de loep, zoals daders van seksuele delicten. Omdat de aard van deze studies zo uiteenlopen is het lastig hierover samenvattend te schrijven. Daarom beschrijven we ze hier apart.

Kindermishandeling in de jeugd blijkt voor dit type delict een voorspeller van daderschap te zijn (Levenson, & Socia, 2016; Colson et al., 2013). Colson et al. (2013) beschrijven in hun review, dat onder vrouwen die seksuele delicten plegen seksueel misbruik of een andere vorm van kindermishandeling in hun jeugd verhoudingsgewijs vaak voorkomt. De onderzoekers geven aan dat binnen deze specifieke groep 63,9% van de vrouwen een

vorm van kindermishandeling heeft meegemaakt; 61,3% van hen is seksueel misbruikt. In 25 studies (van de 61) werd gevonden, dat 38,5% van deze vrouwen ook betrokken was bij andere, niet seksuele, criminele delicten. De kans is groter dat vrouwen een seksueel delict binnen de familie plegen dan daarbuiten (zie ook: Vogel et al., 2014). Levenson et al. (2016) vonden een verband tussen kindermishandeling op jeugdige leeftijd en het plegen van seksuele delicten op latere leeftijd – voor mannen en vrouwen. Voor niet seksuele delicten en andere vormen van criminaliteit waren andere negatieve gezinsfactoren van invloed, zoals drugsgebruik van een familielid, gescheiden ouders en ouders in de gevangenis.

Het gebruik van geweld in relaties wordt door Herrenkohl et al. (2007) in verband gebracht met criminaliteit in de jeugd. Kernsmith et al. (2006) vonden een verband met eerdere ervaringen van geweld, zowel thuis in de jeugd als in eerdere partnerrelaties. De meerderheid van de respondenten uit dit onderzoek rapporteerden dat ze over het algemeen niet gewelddadig waren naar anderen buiten hun directe sociale omgeving. Voor 20% van de mannen en 14% van de vrouwen was dit wel het geval: zij gaven aan vaker betrokken te zijn geweest bij gevechten buitenshuis.

Leeftijd en ernst van kindermishandeling tijdens de jeugd

Sommige studies wijzen erop dat het moment in de levensloop waarop er sprake is van geweld in de gezinssituatie invloed heeft op gewelddadig gedrag op latere leeftijd. Op basis van deze studies lijkt het effect van kindermishandeling op het later plegen van gewelddadig en delinquent gedrag groter als de mishandeling op jonge leeftijd heeft plaatsgevonden. Over hoe dat precies zou werken, verschillen de bevindingen.

Lansford et al. (2007) laten zien dat kinderen die voor hun vijfde jaar zijn mishandeld meer kans hebben om gewelddadig en delinquent gedrag te vertonen als zij 21 en volwassen zijn. Daarnaast hebben zij een grotere kans om geweld in hun relatie te gebruiken. Voor

verklaringen wordt naar de zogenoemde hechtingstheorieën gekeken (Berlin & Dodge, 2004; Lyons-Ruth & Jacobvitz, 1999; Zeanah & Zeanah, 1989). Jongeren die tijdens hun jongvolwassenheid fysieke mishandeling hebben meegemaakt, lopen meer risico op wat dikwijls met uitingen van antisociaal gedrag, weinig impulscontrole en discipline wordt geassocieerd. Bijvoorbeeld voortijdig schoolverlaten, voortijdig ontslag in werksituaties, tienerzwangerschap, vaderschap zonder vaste relatie, et cetera (Lansford et al., 2007). Gunnison et al. (2007) schrijven dat vrouwen die voor hun 18^e jaar seksueel of fysiek zijn misbruikt en als volwassene een delict plegen, een grotere kans hebben om op latere leeftijd te recidiveren. Voor jongvolwassenen wordt deze relatie alleen gevonden voor slachtoffers van seksueel misbruik.

De studie van Mersky et al. (2012) toont aan dat mensen die in hun kindertijd of pubertijd zijn mishandeld vaker delicten plegen tijdens hun jongvolwassenheid dan mensen die niet zijn mishandeld. Mishandeling tijdens de kindertijd heeft een groter effect op het plegen van delicten tijdens de volwassenheid dan mishandeling tijdens de pubertijd. Het lijkt erop dat het effect van mishandeling tijdens de kindertijd aanhoudt tot in de volwassenheid. Dit effect wordt voor mishandeling in de pubertijd maar deels gevonden.

Ook de frequentie van kindermishandeling speelt een rol van betekenis bij geweldgebruik. Murrell et al. (2007) lieten zien dat de kans om gewelddadige delicten tegen een ander dan de partner te plegen toenam, naarmate de mishandeling tijdens de jeugd ernstiger en frequenter was geweest. Als iemand zowel fysiek mishandeld was als kind en getuige is geweest van geweld tussen ouders bleek de kans het grootst te zijn om zelf gewelddadige delicten te plegen op latere leeftijd.

Gender

Enkele studies bekijken of de relatie tussen geweld binnen en buiten verschilt voor vrouwen en mannen. Ook zijn er studies die alleen mannen of vrouwen onder de loep nemen. De verschillen die worden gevonden zijn uiteenlopend.

Widom et al. (2006) vonden dat de relatie tussen kindermishandeling en geweld voor mannen anders loopt dan voor vrouwen. Bij mannen is er een direct verband tussen kindermishandeling en gewelddadige delicten. Bij vrouwen ligt hier een indirect verband, namelijk dat kindermishandeling de kans verhoogt op alcoholmisbruik en hierdoor vervolgens de kans op gewelddadig gedrag vergroot. De onderzoekers ontdekten bij mannen trouwens ook een indirect verband. Kindermishandeling leidde tot een vergrote kans op alcoholproblemen en agressief gedrag in de jeugd, waardoor mannen meer gewelddadig gedrag gingen vertonen. Voor zowel mannen als vrouwen geldt, dat het hebben van ouders met alcohol en/of drugsproblemen de kans vergroot dat hun kinderen op latere leeftijd vergelijkbare problemen ontwikkelen en hierdoor vaker gewelddadig gedrag vertonen.

Gunnison et al. (2007) zagen in hun data dat vrouwen die vroeger seksueel zijn misbruikt vaker recidiveren (gemeten aan de hand van het aantal arrestaties in hun jeugd en op volwassen leeftijd). Een lage zelfcontrole bleek geen voorspeller te zijn voor aanhoudend geweld bij vrouwen. Eerder onderzoek vond dit verband juist wel, maar meestal bij mannelijke recidivisten. Dit verschil laat zich verklaren doordat mannen zich eerder uiten met extravert gedrag (bijvoorbeeld agressie), terwijl vrouwen meer internaliseren en zelfdestructief gedrag vertonen.

3.4 Geweld van volwassenen binnen en buiten: onderzoekslijn 3

In deze paragraaf presenteren we de literatuur over de relatie tussen geweld binnen en geweld buiten bij volwassenen. Het betreft dertien artikelen: tien kwantitatieve studies en drie studies waarin mixed methods werden toegepast. Eén artikel komt voor in lijn 2 en 3, omdat die kijkt naar zowel de invloed van geweld in de jeugd op geweldpleging nu, als naar geweld binnenshuis en geweld buitenshuis van volwassenen. Vier studies onderzoeken de relatie vanuit geweld buiten naar geweld binnen. Zeven studies bekijken de relatie andersom: van een groep daders van huiselijk geweld is nagegaan of er sprake is van geweld buitenshuis, of er is aan slachtoffers van partnergeweld gevraagd of de partner ook geweld buitenshuis heeft gepleegd. En bij twee studies is niet van binnen naar buiten of van buiten naar binnen gekeken, maar werd de onderzoekspopulatie gevraagd naar huiselijk geweld én gewelddadig gedrag van partners buitenshuis.

De meeste studies vinden een relatie tussen geweld binnen en buiten, maar deze relatie lijkt niet sterk te zijn. Een deel van de daders van huiselijk geweld pleegt ook delicten buitenshuis. En vice versa, want een deel van daders die geweld buiten pleegt, maakt zich ook schuldig aan vormen van geweld binnenshuis. Over hoe groot het aandeel is van daders dat beide vormen van geweld pleegt (binnen en buiten), bieden de studies geen eenduidige bevindingen. Eerst geven we een algemeen beeld van het aangetroffen verband. Daarna gaan we in op verschillende typen geweld en op verschillende typen daders.

Geweld binnen en buiten

Het algemene beeld van de relatie tussen geweld binnen en geweld buiten in de volwassenheid is dat in vrijwel alle studies een verband gevonden wordt tussen dader zijn van partnergeweld en dader zijn van geweld op straat. Slechts één studie vond dit verband

niet, wat mogelijk komt door de gebruikte methode. Vanwege de diversiteit in onderzoeksmethoden, worden de studies hieronder apart van elkaar beschreven.

Twee studies vroegen onder de algemene bevolking naar zowel huiselijk geweld als geweld buiten. De respondent kreeg de vraag voorgelegd of sprake was van IPV en of de partner ook gewelddadig was buitenshuis. Fanslow en Gulliver (2015) vonden dat als de partner gewelddadig was naar anderen, de kans twee keer zo groot was om in dezelfde periode IPV te ervaren. Geweld buiten werd daarentegen niet geassocieerd met eerdere ervaringen van IPV. Kiss et al. (2015) vonden dat vrouwen in Brazilië die een partner hadden die betrokken was bij geweld tegen anderen ook vaker IPV ervoeren. Zij verklaren de relatie tussen geweld binnen en buiten uit de risicofactoren die aan zowel het geweld thuis als aan het geweld in de publieke sfeer ten grondslag liggen. Mannen zouden bijvoorbeeld vaker traditionele gedachten over gender rollen hebben en gewelddadige attitudes hebben jegens vrouwen, of een geschiedenis van kindermishandeling hebben, deviante vriendschappen koesteren (assortative mating), meer drugs gebruiken en antisociaal gedrag vertonen. Sonis & Langer (2008) vroegen aan slachtoffers van IPV of hun partner ook gewelddadig was buitenshuis. De onderzoekers vonden dat een partner die buitenshuis gewelddadig was de kans op het aantal episodes van fysiek partnergeweld én de ernst van het fysieke partnergeweld verhoogde. Vrouwen met een partner die gewelddadig was buitenshuis hadden twee keer zoveel kans op ernstige herhalingen van fysiek partnergeweld. Bevraging van de groep die partnergeweld heeft ervaren en aan een counselingprogramma meedoet, liet zien dat de meerderheid van daders van partnergeweld niet gewelddadig is buitenshuis. Het geweld vindt alleen plaats in de intieme relatie. Dit ging op voor zowel de mannelijke als de vrouwelijke respondenten (Kernsmith, 2006). In deze studie is, in vergelijking met de andere genoemde studies hierboven, het geweld binnen en buiten door de respondent zelf gerapporteerd.

De studies van Ham et al. (2014; 2017a; 2017b) bekeken de relatie andersom. Hier ging het over specifieke doelgroepen (op grond van politieregistratie), namelijk gelegenhedsverstoorders bij grootschalige rellen (Ham et al., 2014), bij (voetbal)rellen (Ham et al., 2017a) en bij gevechten (Ham et al., 2017b), en de vraag of een dader van geweld buitenshuis ook vaker geweld binnenshuis pleegde. Bij de gelegenhedsverstoorders – mensen die waren betrokken bij rellen waar sprake was van hevig geweld, landelijke aandacht en grote mensenmassa's – vonden de onderzoekers dat bij 11% van de incidenten de betrokken verdachten ook dader waren van huiselijk geweld. Bij de overtredders tijdens (voetbal)rellen bleek bij 34% van de incidenten de dader betrokken bij straatgeweld én geweld in de privésfeer (voornamelijk huiselijk geweld, maar ook een klein aandeel geweld op de werkvloer). Bij personen die betrokken waren bij een gevecht had 68% geweldsantecedenten; bij bijna een kwart van hen ging het om geweld tegen de huidige of voormalige partner.

Enkele studies waren gericht op recidive bij daders van huiselijk geweld. Beijersbergen et al. (2018) voerden een grootschalig onderzoek uit naar recidive onder daders van huiselijk geweld in Nederland, die zijn veroordeeld in de periode van 2008 – 2013. Deze studie laat zien dat 32% van de veroordeelde daders van huiselijk geweld binnen twee jaar een nieuwe strafzaak heeft vanwege enig delict (algemene recidive). Hiervan betreft 16% een geweldsdelict en 8% een huiselijk-gewelddelict. Afgezet tegen alle veroordeelde daders (niet alleen voor huiselijk geweld) ligt de recidive bij alle daders lager: 28% heeft binnen twee jaar een nieuwe strafzaak vanwege enig delict en 9% vanwege een geweldsdelict. Dit duidt erop dat veroordeelde daders van huiselijk geweld zich niet beperken tot huiselijk geweld, maar diverse delicten plegen en dikwijls geweldsdelicten. Verder blijkt dat jongvolwassen (18 – 30) daders van huiselijk geweld het vaakst recidiveren in vergelijking met jongere en oudere leeftijdsgroepen. Kindness et al. (2009) keken naar recidive bij daders van huiselijk geweld in de Verenigde Staten. Bij de meeste

daders was geen sprake van recidive (82%). Voor de daders waar dat wel het geval was, bleek geen onderscheid gemaakt naar huiselijk geweldsdelicten en ander soort delicten.

Type geweld

De meeste studies onderstrepen de relatie tussen geweld binnen en buiten. En hoewel deze relatie niet altijd sterk lijkt te zijn, zijn er wel interessante bevindingen naar voren gekomen over de aard en de mate van geweld dat op straat wordt gebruikt.

Beijersbergen et al. (2018) laten zien dat het huiselijk geweld waar daders voor veroordeeld zijn, voor het overgrote deel bestond uit fysiek geweld: eenvoudige en zware mishandeling. Misdrijven tegen het leven kwamen zeer beperkt voor (gemiddeld 2%). Uit de strafrechtelijke voorgeschiedenis blijkt dat de veroordeelde daders van huiselijk geweld vaak al eerder met justitie in aanraking waren gekomen: 70% van de veroordeelde daders van huiselijk geweld had één of meer strafzaken. Daarvan had 40% een strafzaak vanwege een geweldsdelict en 4% vanwege een huiselijk geweldsdelict. Beijersbergen et al. (2018) vergeleken daders van huiselijk geweld met een brede daderpopulatie. Daar lag het percentage recidivisten vanwege een geweldsdelict een stuk lager, namelijk op 27%. In de studie van Piquero et al. (2006) in de Verenigde Staten vonden de onderzoekers dat 17% van de daders van huiselijk geweld al eerder gearresteerd was voor een delict, voornamelijk vermogensdelicten en niet-gewelddadige delicten. Deze studie laat zien dat de meeste daders van huiselijk geweld geen specialist zijn in geweld-dadige delicten: daders van huiselijk geweld die ook andere delicten hadden gepleegd, bleken namelijk zich vooral aan niet-gewelddadige delicten schuldig te hebben gemaakt. Beide studies laten zien, dat een deel van de daders van huiselijk geweld ook buitenshuis gewelddadig is. Wel verschillen de percentages. Piquero et al. (2006) noemen een veel kleiner aandeel en dat hangt samen met een verschil in onderzoeksdesign.

Ham et al. (2014; 2017a; 2017b) keken in drie verschillende studies naar delictgedrag van verschillende groepen overtredders van de openbare orde. In sommige gevallen maakten ze ook onderscheid naar het type geweldsdelict. De studie naar notoire ordeverstoorders binnen het voetbal (2014) toonde aan, dat het delictgedrag niet beperkt bleef tot voetbal. Van alle notoire ordeverstoorders was 67% de afgelopen vijf jaar minimaal eenmaal voorgekomen in de politieregistratie als verdachte of als betrokken bij met name fysiek geweld in een andere setting dan voetbalwedstrijden. Het ging over 442 geweldsincidenten: uitgaansgeweld (53%), geweld op straat (17%) en huiselijk geweld (15%). Huiselijk geweld betrof 65 incidenten veroorzaakt door 35 geweldsplegers. Notoire ordeverstoorders maakten zich voorts schuldig aan geweld in het verkeer (6%), op het werk (1%) en op school (1%). Tot slot bleef nog een restcategorie over (6%), vermoedelijk burenruzies en incidenten in de (crisis)opvang.

Ham et al. (2017a) keken daarnaast ook naar gelegenheidsverstoorders. Het bleek dat 30 tot 40% van de respondenten eerder in aanraking was geweest met de politie voor geweldsdelicten. Meestal ging het om verbaal geweld of geweld tegen objecten; in mindere mate om fysiek geweld. Ook keken van Ham en collega's (2017b) naar personen die betrokken waren bij vechtafspraken. Een groot deel (51 van de 75 personen) kwam in de politieregistratie voor met betrekking tot andere delicten. Hiervan hebben er 43 eerder geweldsdelicten gepleegd: meestal bij het uitgaan (22 personen), maar bij iets minder dan de helft (18 personen) is sprake geweest van huiselijk geweld, gericht op de huidige of de voormalige partner.

Type daders

Welke typen plegers van huiselijk geweld zijn ook betrokken bij geweld buitenshuis en andersom? Twee van de dertien studies hebben daders van huiselijk geweld ingedeeld in groepen en gekeken naar geweld buitenshuis en één studie heeft gekeken naar daders

van geweld buitenshuis en of zij ook vaker probleemgedrag binnenshuis lieten zien. Hieruit blijkt dat verschillende type daders te onderscheiden zijn.

Hester et al. (2006) onderzochten in het Verenigd Koninkrijk op grond van dossieronderzoek bij de politie daders (voornamelijk mannen) van huiselijk geweld en onderscheidden vier groepen; 1) daders (31%, n=112) die betrokken zijn bij één huiselijk geweld incident; 2) daders (17.5%, n=62) die betrokken zijn bij één huiselijk geweld incident, maar ook bij andere incidenten (gemiddeld 4 incidenten; maximaal 19); 3) daders (17.5%, n=62) die alleen betrokken zijn bij (meer dan één) huiselijk geweld incidenten; en 4) daders (34%, n=120) die betrokken zijn bij huiselijk geweld (gemiddeld 6 incidenten; maximaal 43) én bij andere incidenten (gemiddeld 6 incidenten; maximaal 23). Van deze vier groepen plegen twee groepen geweld buiten én binnen, namelijk groepen 2 en 4.

Serie et al. (2017) vonden in Nederland (op grond van de risico-taxatie B-Safer bij de reclassering) eveneens verschillende type daders van huiselijk geweld. Hun typologie was gebaseerd op Holtzworth-Munroe en Stuart (1994): 1) *low-level antisocial behavior* (26%, n=41): daders die gemiddeld scoren op gewelddadig gedrag en laag op algemene criminaliteit; 2) *family only* (28%, n=43): daders die laag scoren op gewelddadig gedrag en op algemene criminaliteit; 3) *psychopathology* (23%, n=35): deze daders scoren gemiddeld op gewelddadig gedrag en laag op algemene criminaliteit; en 4) *generally violent or antisocial* (23%, n=35): daders met een hoge score op gewelddadig gedrag en op algemene criminaliteit. Daders van type 4 scoren significant hoger op gewelddadig gedrag en algemene criminaliteit dan de andere typen. Type 4 is ook het meest geneigd om buitenshuis gewelddadig te zijn.

Ham et al. (2014) onderscheidden in hun studie naar gelegenheidsverstoorders bij grootschalige rellen twee groepen en per groep twee typen daderprofielen. Deze twee groepen zijn ingedeeld op basis van hun antecedenten in Justitiële Documentatie (JD)

en politieregistratie (HKS). Alle 107 gelegenheidsverstoorders zijn in beide groepen ingedeeld. *First offenders* (n=46) zijn verdachten die voor hun betrokkenheid bij de onderzochte reellen niet stonden geregistreerd. Wanneer ze wel al in minimaal één van deze systemen geregistreerd stonden, zijn ze getypeerd als *bekende* (n=61). Tevens is bekeken of de aangehouden verdachten na betrokkenheid bij de rel gerecidiveerd hebben. Deze typen worden *recidivisten* (n=25) en *niet-recidivisten* (n=82) genoemd. De groep gelegenheidsverstoorders bleek niet homogeen te zijn. Zo blijkt uit de analyses dat de first offenders minder psychosociale problematiek kennen en minder probleemgedrag (in het gezin) laten zien dan personen die voor hun betrokkenheid bij de reellen ook al met politie en Justitie in aanraking waren gekomen. Recidivisten kennen juist weer wel meer problematiek dan niet-recidivisten. Recidivisten komen voorafgaand aan de reellen vaker voor in het HKS vanwege een geweldsdelict. Ook vertonen zij vaker probleemgedrag binnen gezinssituaties.

Daarnaast hebben Ham et al. (2014) op basis van politieregistratie BVH een onderscheid gemaakt tussen incidentele (n=29), frequente (n=13) en stelselmatige (n=7) geweldplegers. De overige personen hebben voorafgaand aan de rel geen enkel geweldsdelict gepleegd (n=58). Op basis van deze analyse blijkt dat frequente en stelselmatige geweldplegers vaker probleemgedrag in de gezinssituatie en op school laten zien en tevens meer psychosociale problematiek kennen. Het gaat dan onder meer over indicaties voor de aanwezigheid van psychische stoornissen, problemen met de agressieregulatie en een verhoogde spanningsbehoefte.

Conclusie

Voor de onderzoekslijnen 1 en 2 lijkt de relatie tussen geweld buiten en binnen sterker aanwezig te zijn dan tijdens de volwassenheid. Dit kan komen doordat de studies die in onderzoekslijn 3 (volwassenheid) zijn meegenomen andere designs hebben gebruikt. Bijna alle studies maken gebruik van documentatie en veel op basis van officiële data. Dit is een groot verschil met onderzoek onder de bevolking via zelfrapportage. De uitkomsten tussen de studies verschillen, waardoor er geen eenduidige conclusie zijn te trekken. Er zijn wel enkele voorzichtige deelconclusies.

Als we kijken naar geweld thuis meemaken in de kindertijd en geweld plegen als adolescent, zien we dat er dikwijls een of andere verband is tussen het ervaren van geweld thuis in de kindertijd en het als adolescent gebruiken van geweld. Dit verband is echter niet zo sterk. Het is van veel verschillende factoren afhankelijk. Daarnaast is de kans op gewelddadig gedrag door adolescenten groter als er zowel sprake is van kindermishandeling als geweld tussen ouders. Bij alleen geweld tussen ouders bleek er wel meer agressiviteit en bij alleen kindermishandeling meer ernstig gewelddadig gedrag.

Als we kijken naar het geweld in de jeugd, en ervaring met geweld als volwassene, zijn er vier vormen van samenhang: 1) geweld thuis als kind meemaken, vergroot kans op geweld in latere relatie, maar niet de kans op pleger van geweld in het publieke domein als volwassene; 2) als er sprake is van geweld thuis in de jeugd, en de jeugdige pleegt ook zelf geweld buitenshuis, dan is er een grotere kans op geweld in de relatie; 3) bij ernstiger (in frequentie en mate van geweld) geweld tegen kinderen door ouders (kindermishandeling) dat samen gaat met het zijn van getuige van geweld tussen ouders, is de kans het grootst dat geweld wordt gepleegd in het publieke domein als volwassene; 4) seksueel misbruik en fysieke kindermishandeling in de jeugd vergroot de kans op agressief antisociaal gedrag (en niet antisociaal gedrag in het algemeen) als volwassene.

Als we kijken naar de volwassenen die geweld gebruiken in de relatie en/of daarbuiten dan kunnen we het volgende concluderen: De relatie tussen geweld thuis en buitenshuis is niet sterk. Er is een grote groep volwassenen die wel in hun relatie geweld plegen, maar niet daarbuiten. De first-offenders in het publieke domein vertonen ook relatief weinig probleemgedrag in het gezin. Als er gekeken wordt naar veroordeelde plegers van geweld tegen de partner dan is deze groep voor een groot deel al eerder met justitie in aanraking gekomen, onder meer voor geweldsdelicten. En geweldsplegers in het publieke domein die herhaaldelijk in de politieregistratie aanwezig zijn, vertonen vaker probleemgedrag thuis.

In het volgende overzicht zijn alle geselecteerde studies opgenomen wat betreft de auteurs, de onderzoeksopzet, de methode, de populatie, de relatie tussen huiselijk en publiek geweld, de kwaliteit en de onderzoekslijn.

Auteurs, (jaartal)	Design	Methode	Populatie: land, aantal (N), leeftijd	Relatie HG-PG	Kwaliteit	Lijn
Abajobir (2016)	L (&RS)	Zelf-rapportage vragenlijsten, data van de kinderscherming	Australië (Queensland), N=3818, jongens en meisjes van 0 tot 21 jaar	ja	+/-+	1
Alain et. al. (2018)	L & CS	Database	Canada (Québec City), N=5399, jongens (79%) en meisjes (21%) 12 en 18 jaar	ja	+-	1
Asscher et. al. (2015)	CS (&RS)	Justitiële data, zelf-rapportage vragenlijsten.	VS (Washington), N=13613, jongens en meisjes tussen de 12 en 18 jaar	ja	+	1
Beijersbergen (2018)	CS	Justitiële data (OBJD)	Nederland (n= tussen de 6.500 en 8.000) daders van huiselijk geweld tussen de 12 en 55+.	deels	+	3
Braga (2017)	R	Literatuur	33 artikelen	deels	+-	2
Buzi et. al. (2017)	CS (&RS)	Zelf-rapportage vragenlijsten	VS, N=249, zwangere vrouwen tussen 15 en 18 jaar	ja	+-	1
Cernkovich (2008)	L	Zelfrapportage-vragenlijsten	VS (Ohio), N=127 vrouwen, wave 1 13 - 21 jaar, in 1995 (n=109) 26 - 34 jaar	deels	+	2
Colson et. al. (2013)	R	Literatuurstudie	61 artikelen	deels	+-	2
Currie & Takin (2012)	L (&RS)	Zelf-rapportage vragenlijsten en interviews	VS (landelijk), N=20745 (waarvan met 200 nog een interview), jongens en meisjes van 18 jaar en ouder.	ja	+	1
Evans & Burton (2013)	CS (&RS)	Zelf-rapportage vragenlijsten	VS (Midwestern State), N=651, jongens met gemiddelde leeftijd van 16.51	deels	+-	1
Fanslow & Gulliver (2015)	CS (&RS)	Interviews	Nieuw-Zeeland, N=2543, vrouwen tussen de 18 en 64 jaar.	deels	-/+	3
Ferguson et. al. (2009)	CS (&RS)	Zelf-rapportage vragenlijsten	VS (Texas), N=603, jongens en meisjes tussen de 10 en 14 jaar en hun ouders/verzorgers	deels	-	1
Fix & Burthard (2015)	RV	Literatuurstudie	14 studies	ja	-/+	1
Gunnison & McCartan (2007)	CS (&RS)	Zelf-rapportage vragenlijsten	VS (Las Vegas) N=131, veroordeelde vrouwen	Ja	+-	2
Hester (2006)	L & CS	Politiedata & interviews	Engeland (twee steekproeven N=356 en n=336)	deels	+-	3
Herrenkohl et al. (2007)	CS (&RS)	Zelf-rapportage vragenlijsten	VS (Seattle), N=644, jongens en meisjes van 24 jaar.	ja	+/-+	1, 2
Howell et. al. (2017)	CS (&RS)	Zelf-rapportage vragenlijsten	Zweden, n=2244, jongens en meisjes tussen de 20-24 jaar	deels	+-	1
Johansson & Kempf-Leonard (2009)	L (&RS)	Database van juvenile department staff (zelfrapportage en politierapportage)	VS (Texas), N=10405, jongens en meisjes tussen 12 en 16 jaar	nee	+	1
Kernsmith (2006)	CS (&RS)	Zelf-rapportage vragenlijsten.	VS (LA), N= 114, 19-70 jaar.	deels	-	2,3
Kindness (2009)	CS (&RS)	Politie- en justitiële data.	VS (Utah), N=220, mannen tussen de 18 en 89 jaar	deels	-/+	3

Kiss (2015)	CS (&RS)	Database WHO studie	Brazilië (Sao Paulo), N=2160, vrouwen tussen de 15 en 49 jaar	deels	+/-	3
Lahlah et. al. (2013)	CS (&RS)	Zelf-rapportage vragenlijsten	Nederland, N=477, jongens tussen 15 en 18 jaar	ja	+	1
Lahlah et. al. (2013)	CS (&RS)	Zelf-rapportage vragenlijsten	Nederland, N=364, jongens tussen 15 en 18 jaar	ja	+	1
Lansford et. al. (2007)	L (7PS)	Interviews, zelf-rapportage vragenlijsten en registraties bij justitie.	VS (Knoxville, Nashville, Tennessee, Bloomington, Indian), N=574, jongens en meisjes, gevolgd van 5 tot 21 jaar.	deels	+	1,2
Levenson, & Socia (2016)	CS (7RS)	zelf-rapportagelijsten (ACE score)	VS (N=740) daders van seksuele delicten tussen de 31 en 60 jaar.	deels	+	2
Liu (2011)	R	Literatuurstudie	Geen specifieke populatie	deels	-/+	2
McGrath et. al. (2011)	R	Literatuurstudie	20 artikelen	deels	-/+	2
Mersky et. al. (2012)	L	Zelf-rapportagelijsten en officiële data van Jeugdzorg en registraties van justitie	VS, Chicago (n=1539) 2 waves (op hun 15e en 22-24e)	ja	+/-/+	2
Murrell et. al. (2007)	CS	Zelf-rapportagevragenlijsten en politierapportage	VS (n=1099) mannen van 18 en 25 jaar.	Ja	+/-	2
Park et. al. (2012)	L	Interviews bij ouders en jongeren, politiedata en data van jeugdzorg.	VS (New York), n=1000 jongens en meisjes	deels	+/-/+	1
Piquero (2006)	CS (&RS)	Interviews, database Spouse Assault Replication Program	VS (Charlotte, Colorado Springs, Milwaukee en Omaha), N=3876	deels	-	3
Rebellion & Gundy (2005)	P	Zelf-rapportage vragenlijsten	3 meetmomenten: 1976, 1977 en 1987. N=1.725 jongeren tussen de 11-17 jaar op 1e meetmoment.	ja	+	1
Robertson & Walker (2018)	CS (&RS)	Database van jeugdrechtsbank en kinderschermingsinstanties	VS (Mississippi), N=6108 jongens en meisjes tussen de 13 en 25 jaar.	ja	+	1
Serie et. al. (2017)	CS (&RS)	Documentatie (B-safer)	Nederland (n=154) mannelijke daders van IPV.	deels	-	3
Sonis & Langer (2008)	L (&RS)	Zelf-rapportage vragenlijsten	VS (Chicago), N=492, vrouwen met gemiddelde leeftijd van 34 jaar	deels	+/-/+	3
Steketee & Marshall (2018)	CS (&RS)	Zelf-rapportage vragenlijsten	25 landen, N=57,892, jongens en meisjes tussen 12 en 16 jaar	ja	+	1
Snyder & Smith (2014)	CS (&RS)	Dossieronderzoek en zelf-rapportage vragenlijsten	VS (Landelijk), N=1013, jongens en meisjes tussen de 11 en 17 jaar	nee	+/-/+	1
Taillieu & Brownridge (2015)	CS (&RS)	Zelf-rapportage vragenlijsten	Canada (Manitoba), N=1133, mannelijke en vrouwelijke studenten vanaf 18 jaar.	ja	+/-	1
Vogel et. al. (2014)	CS (&RS)	Officiële data	Nederland, N= 297, vrouwen.	deels	+/-	2

Van Ham et. al. (2014a)	CS (&RS)	Focusgroep en officiële politie- en justitie data, Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie (NIFP) en de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK).	Nederland (n=107)	deels	+	3
Van Ham et. al. (2014b)	CS (&RS)	Officiële politie- en justitie data. Data uit Voetbalvolgsysteem.	Nederland (n=228)	deels	+	3
Van Ham et. al. (2017a)	CS (&RS)	Documentatie (HKS en BVH)	Nederland (N=438) mannen en vrouwen	deels	+/-	3
Van Ham et. al. (2017b)	CS (&RS)	Documentatie (Opsporingsinformatie, HKS en BVH) + interviews + nationaal- en internationaal survey	Nederland (n=75)	deels	+	3
Wright & Fagan (2013)	L (&RS)	Zelf-rapportage vragenlijsten	VS (Chicago), N=1372, jongens en meisjes van 9 tot 15 jaar.	ja	+/-	1
Widom (2006)	C	Zelf-rapportagevragenlijsten en officiële data	VS (n=1196) mannen en vrouwen.	ja	+	2

4

Onderzoeks- en praktijkperspectieven op (de aanpak van) geweld binnen en buiten

4.1 Inleiding

Geen van de onderzoekers en professionals die we individueel (zie bijlage 2) of in de expertmeeting (zie bijlage 4) hebben gesproken twijfelen aan een of andere vorm van samenhang tussen geweld in huiselijke kring en geweld in het (semi)publieke domein. Ze vinden het belangrijk om deze relatie over het voetlicht te brengen, te onderzoeken en op zoek te gaan naar de complexiteit ervan. Toch zijn de meesten slechts bij een van de twee domeinen betrokken en ontbreekt gedegen kennis over beide domeinen en over de oorzaken die ten grondslag liggen aan de samenhang. De gesprekken leveren wel interessante discussies op over deelaspecten, en door de verschillende perspectieven met elkaar te vergelijken ontstaat een beeld over de verschillen tussen geweld in huiselijke kring en het (semi) publieke domein. Hier gaan we eerst op in. Daarnaast hebben we gesproken over de inzet van interventies binnen de justitie-, veiligheids- en zorgketens om recidive tegen te gaan, waarbij een belangrijk discussiepunt is hoe de zorgketen en de strafrechtsheten elkaar beter kunnen ondersteunen. In paragraaf 4.3 gaan we hier nader op in.

4.2 Verschillen tussen geweld binnen en buiten

De kennisdomeinen van geweld binnen en buiten zijn relatief gescheiden werelden met een eigen registratie, onderzoek, professionele mores en aanpak. Een verschil tussen de problematiek bij geweld binnen en geweld buiten, is dat bij huiselijk geweld vooral wordt gekeken naar de specifieke context en relatiedynamiek, terwijl bij geweld in het publieke domein de discussie vooral gaat over openbare orde, veiligheid en de handhaving ervan. Er wordt, aldus een geïnterviewde, bij openbare orde niet erg diep gespit in de oorzaken van geweld, terwijl het bij geweld in de privésfeer veel meer gaat om inzicht in het ontstaan en voorkomen van geweld en de context ervan.

De nadruk op de scheiding tussen geweld in huiselijke kring en het (semi) publieke domein blijkt ook uit een meta-analytisch onderzoek naar intergenerationele overdracht van crimineel gedrag, dat door een respondent is uitgevoerd (Besemer et al., 2017). In deze studie, aangeduid als een kwantitatieve analyse van kwantitatief onderzoek, beschrijven de onderzoekers dat ze na afweging besloten om de huiselijk geweldsliteratuur uit de geselecteerde artikelen te verwijderen. De reden daarvoor was dat er wel veel literatuur over huiselijk geweld bestaat, maar dat deze vorm van geweld in andere onderzoeksartikelen vaak niet gemeten is en dus niet vergelijkbaar is. Huiselijk geweldsliteratuur lijkt een soort eiland en verdient een eigen meta-analyse: het is heel specifiek en het gaat mogelijk om andere vormen, aldus de auteurs. De keuze is begrijpelijk maar in het licht van deze studie naar de relatie tussen geweld binnen en buiten zou het juist een reden zijn om deze redenering om te draaien door de onderzoeksliteratuur van huiselijk geweld wel te includeren en te vergelijken met de bredere criminologische studies. Dit geeft versterking aan het idee om ook in studies naar geweld in het publieke domein expliciet aandacht te schenken aan het onderzoeken van geweld in huiselijke kring en longitudinale onderzoeken vooral op deze link in te zetten. En het sluit aan bij de constatering van verschillende geïnterviewden dat huiselijk en seksueel geweld *high impact crimes* zijn, maar onvoldoende verbonden worden met onderzoek naar breder crimineel gedrag in de (semi)publieke sfeer.

De gescheiden kennisdomeinen bevordert de integratie tussen deze twee kennisgebieden niet, terwijl een verbeterde aanpak van geweld binnen en buiten het juist van die verbinding moet hebben. Een geïnterviewde die enkele jaren geleden onderzoek deed naar de relatie tussen geweld binnen en buiten: “*We zijn nog steeds niet alert en linken de systemen niet met elkaar terwijl heel duidelijk is dat deze link er is en dat er vervolgacties nodig zijn.*” Tegelijkertijd is de afbakening tussen geweld in huiselijke kring en geweld in het (semi) publieke domein niet scherp. Verschillende experts wijzen op fenomenen als *school shootings*, geweld in oorlogsgebieden en migratieproblemen, waar geweld

binnen en buiten in elkaar zijn geschoven. Zij vinden de scheidslijn tussen geweld binnen en buiten families ook niet zo belangrijk, en bepleiten het ontwikkelen van een gevoeligheid voor de context waarbinnen het geweld zich voordoet, met aandacht voor de verscheidenheid aan contexten. Stelselmatig aandacht voor gezinsachtergronden is daarbij essentieel. Dit gebeurt echter niet. Bij uitgaansgeweld worden bijvoorbeeld geen vragen gesteld over hoe het thuis of in de relatie gaat en bij externaliserend en gewelddadig gedrag in de openbare ruimte wordt alleen ingegaan op het delict of incident, maar de context waarbinnen dit geweld ontstaat, blijft onbesproken. Er wordt bij geweldscriminaliteit niet echt doorgevraagd op de thuissituatie. Daardoor worden kansen om tijdig te signaleren gemist.

De lens waardoorheen we naar geweld kijken, stuurt de waarneming en bepaalt wat we wel en niet zien, zo wordt naar voren gebracht. Dit kan de beeldvorming over het verband tussen geweld binnen en buiten nogal vertroebelen. Vanuit het sociale domein is iemand een cliënt of een vader, terwijl vanuit justitie iemand een verdachte is en vanuit de forensische invalshoek een patiënt. Deze posities worden nauwelijks bij elkaar gebracht en in hun samenhang onderzocht. Vaak ook is er weinig specifieke achtergrondinformatie over een zaak en weinig tijd beschikbaar om die verschillende perspectieven bij elkaar te brengen. Een voorbeeld van een manier om deze werelden bij elkaar te brengen is de poster 'er loopt een kind door het dossier' (zie bijlage 6). Deze poster hangt op de arrondissementsparketten om het bewustzijn over de samenhang tussen geweld binnen en buiten te vergroten, om meer attent te zijn op de (beknelde) positie van kinderen en daar aandacht voor te hebben. Overigens is er binnen het OM discussie of deze uitbreiding wel tot de taak van het OM behoort. Aandacht voor de zorgcomponent betekent meer werk dat buiten de strikt juridische taakstelling valt (zie ook volgende paragraaf over interventies).

Gender is voor een aantal geïnterviewden een belangrijke analytische categorie bij het herkennen en interpreteren van geweld binnen en buiten. Zij beschouwen geweld als een genderspecifiek probleem door het te relateren aan mannelijkheid, vrouwelijkheid, de maatschappelijke posities van vrouwen en mannen en de context waarbinnen het geweld zich voordoet (zie Römken, 2017). *Coercive control*, de manieren waarop dwingende controle zich in een partnerrelatie, gezin en in andere persoonlijke en professionele relaties voordoet en de kwestie hoe dit te bevragen en te meten, is een belangrijk aandachtsveld voor een aantal geïnterviewden, met name uit het veld van geweld binnen families. Coercive control wordt wel een *liberty crime* genoemd, een vrijheidsberoving die angst aanjaagt, slachtoffers kleineert en leidt tot isolement en terugtrekgedrag. Een onderzoeker die het verband naar geweld binnen en buiten onderzocht, stelt dat er veel meer onderzoek nodig is naar deze dwingende controle als niet zo zichtbare maar uiterst gevaarlijke vorm van geweld en pleit voor meer aandacht voor psychische terreur door (ex)partners die verstrekende en langdurige gevolgen kan hebben. Bij de analyse van geweld in huiselijke kring en daarbuiten is niet zozeer klasse maar vooral de uitoefening van macht en controle belangrijk, aldus een andere onderzoeker. Het vergt blijvende aandacht om structurele machtsongelijkheid te benoemen en te analyseren in plaats van het gewelddadige gedrag te beschouwen als acting out.

Als het gaat om persoonlijkheidsstoornissen of psychopathologie zijn bij daderschap eveneens genderverschillen aanwezig: vrouwen hebben bijvoorbeeld vaker borderline problematiek en mannen zijn vaker antisociaal. Als het gaat om behandeling is differentiatie en aandacht voor genderspecifieke antecedenten, daderpatronen en behoeften in de behandeling noodzakelijk (zie De Vogel, 2014).

4.3 Integrale aanpak en interventies

Een belangrijk onderwerp in de expertmeeting was welke aandacht de relatie tussen geweld binnen families en buiten op straat vorm krijgt in een gezamenlijke aanpak. De teneur van het gesprek was dat de kwaliteit van de aanpak en de gezamenlijke uitvoering omhoog moet. Er is behoefte aan een variëteit aan interventies die deugen en een geïntegreerde aanpak waarbij gezinnen niet van loket naar loket hoeven te gaan en recidive, hermelding bij Veilig Thuis (VT) en secundaire victimisering voorkomen kunnen worden. Er is versterking nodig in het hulpaanbod van geschikte, intensieve en zo nodig systeemgerichte interventies om naar te verwijzen. Een geïnterviewde van Veilig Thuis: *“Iedereen wil tegenwoordig preventief werken, de wijken in en naar de voorkant, maar in onze regio ontbreekt het aan een gezins-gerichte aanpak, men erkent de noodzaak niet of vindt het te ingewikkeld. We moeten gezinnen begeleiden om recidive terug te dringen en hebben juist een stevige uitvoering nodig.”*

De discussie over een integrale systeemgerichte aanpak van geweld gaat vooral over de vraag hoe het strafrecht als stok achter de deur ingezet kan worden in die gevallen waar de geweldsproblematiek samenhangt met (complexe) zorgproblematiek. Binnen het strafrechtelijke beleid is meer aandacht gekomen voor een contextgerichte benadering, dat wil zeggen meer aandacht voor de levensloop van de dader en zijn of haar gezinscontext en sanctionering die betekenisvol is (programma Koersen en Kansen van J&V, programma Straf en Zorg van het OM). De officier van justitie: *“Je kunt het strafrecht creatief inzetten als drukmiddel om een patroon te doorbreken en vergaande maatregelen te voorkomen. De ketenpartners Veilig Thuis maar ook politie en OM kunnen krachtiger opereren bij geweld binnen en buiten.”*

De meeste geweldszaken, waaronder zaken van huiselijk geweld, komen op ZSM binnen, een routeringsoverleg opgericht in 2011 door het OM, waar OM, politie, reclassering, Slachtofferhulp en Raad voor de Kinderbescherming (en soms ook andere

ketenpartners) in één ruimte zitten en informatie bij elkaar brengen, zodat snel en zorgvuldig besloten kan worden of een zaak door het OM (direct of later) wordt afgedaan of aan de rechter wordt voorgelegd. In de praktijk van alledag is er, aldus de deelnemers aan de expertmeeting, onvoldoende scherpte in het maken van keuzes op welke zaken verdiepend wordt ingegaan en welke kaders worden gesteld. Na een geweldsincident wordt een verdachte regelmatig na zes uur zonder huiszoeking weer vrijgelaten. De positie en reactie van kinderen op huiselijk geweld en crimineel gedrag in het publieke domein wordt onvoldoende zichtbaar gemaakt in een strafzaak: er wordt niet standaard geanticipeerd op het voorkomen van een mogelijk verband tussen geweld binnen en buiten noch ingezet op een duurzame interventie die gevolgd en bijgesteld wordt. Een effect daarvan is dat *normafwijkend gedrag* in verschillende contexten - overtredingen begaan, mishandelen in (ex)relatie en geweld plegen in het publieke leven - te veel juridisch en fabrieksmatig aangepakt worden in ZSM. Er wordt momenteel onvoldoende aangesloten bij wat een gezin of een familiesysteem nodig heeft. Om geweld binnen en buiten eerder op te sporen is een cultuurverandering nodig op ZSM. De aangescherpte meldcode inclusief de vijf stappen kan helpen om de kennis en competenties bij professionals, ook bij justitiële partners, beter over het voetlicht te krijgen en de afwegingen te articuleren en te onderbouwen. Een belangrijk manco volgens deelnemers aan de expertmeeting is dat er nog onvoldoende wederkerigheid is in de samenwerking tussen professionals in het zorgdomein en veiligheidsdomein, en er vaak sprake is van hiërarchie. Justitiële partners staan hoger in rangorde dan samenwerkingspartners uit de zorg. Vanuit de justitiële partners en onderzoekers wordt naar voren gebracht dat zorgprofessionals de ernst van het geweld vaak onderschatten en bagatelliseren. Daardoor wordt er volgens hen in de zorg te weinig aan normstelling gedaan en onvoldoende grenzen gesteld. Het veiligheidsplan dat gemaakt wordt door de uitvoerende samenwerkingspartners zou niet alleen veiligheidsafspraken op individueel niveau moeten omvatten, maar vergt ook borging van de veiligheid van de andere gezins- en familieleden die

bij het (gezins)systeem betrokken zijn. Een ander kritiekpunt is dat er te veel microdoelen worden gesteld in de hulpverlening of de hulp wordt zelfs afgesloten, terwijl het mishandelingspatroon doorgaat. De deelnemers van de expertmeeting stellen vast: *‘Op papier klopt alles, maar in de praktijk blijkt het er anders aan toe te gaan’*. De tijdsmaal van ZSM bijvoorbeeld geeft weinig kans om specifieke zaken te selecteren en te verdiepen. Daardoor worden de krachten onvoldoende gebundeld om vroegtijdig te signaleren en eerder in te grijpen, om de veiligheid duurzaam te vergroten.

De vraag naar interventies op de relatie tussen geweld binnen en buiten is makkelijker gesteld dan beantwoord. Het vergt het nodige sprokkelwerk om dit onderwerp van interventies verdieping te geven. De literatuurstudie was gericht op de link tussen geweld binnen en buiten en niet specifiek op interventies. Uit de gesprekken komt het Preventief Interventieteam (PIT) in Amsterdam naar voren als een goed voorbeeld. Het PIT komt in actie bij jongeren die een delict (dreigen te) plegen met het doel jongeren op het rechte pad te houden, waarbij aandacht is voor de gezinsachtergrond van de jongere; de relatie tussen geweld thuis en in het publieke domein is onderdeel van de interventie. Daarnaast zijn er binnen de forensische ambulante zorg, zoals bij de Waag, verschillende zorgprogramma's aan jongeren en volwassenen, individueel, bij paren en groepen. Deze interventies zijn ondergebracht in een behandelprogramma. Sommige programma's besteden expliciet aandacht externaliserend gedrag en gezinsproblematiek. Er is weinig bekend over interventies waar de samenhang tussen geweld binnen en buiten uitgangspunt is of onderdeel van de interventie.

Aandachtspunten voor interventies

Het is verstandig om een overzicht te maken welke interventies wanneer werken, bij wie en hoe goed interventies zijn onderbouwd in termen van gradaties van effectiviteit. Op basis van de gesprekken onderscheiden we vijf aandachtspunten:

1. Integrale interventies onderzoeken de link tussen geweld binnen en buiten.

De interventies dienen integraal te zijn met aandacht voor deelnemers van diverse leeftijden, voor gezinnen en systeemgericht in plaats van alleen gericht op individuen. Volgens de geïnterviewden is er veel meer aandacht nodig voor een integrale aanpak en dient de aandacht vooral bij publiek geweld zich te verleggen van delict gericht naar context- en systeemgericht. Dit dient dan wel te worden gedaan met inachtneming van de inschatting van risicofactoren en de vaststelling of een groeps- systeem- dan wel individueel aanbod geschikt is. Bijvoorbeeld in geval van afwijkende groepsnormen in een gesloten behandelsetting is het wenselijk niet met een groepsbehandeling te starten, terwijl dit voor andere problemen juist wenselijk kan zijn. Ook dienen de interventies meer in te gaan op oorzaken. Er zijn interventies nodig die bemoeizorg mogelijk maken en behulpzaam zijn bij het hervinden van de eigen kracht. Bij huiselijk geweld wordt deze eigen kracht ondermijnd.

2. De interventies inbedden in een gezamenlijke en te volgen interventiestrategie.

Wanneer interventies door instellingen onafhankelijk van elkaar aangeboden of aangepast worden, is het niet mogelijk een gezamenlijke interventiestrategie te ontwikkelen waarbij de domeinen zorg en straf elkaars krachten benutten in de samenwerking bij het stoppen en doorbreken van geweld. Zo kan bijvoorbeeld in een interventieaanbod vanuit het zorgdomein ook een gedragsaanwijzing of een reclasseringstoezicht worden ingebouwd. Toch staat daar ook een spanning op. Een geïnterviewde zegt: *Het verbinden van straf en zorg klinkt eigenlijk mooier dan het is. Iedereen in het veld heeft namelijk vanuit de eigen organisatie of beroepsethiek opdrachten. Je deelt met elkaar wat je weet en doet, redeneert hardop en stemt af*. Dit is nog niet voldoende om een gezamenlijke visie en een integrale aanpak op te kunnen baseren.

3. Kwaliteit van de uitvoering en van de samenwerking vergroten.

De interventies blijken pas van waarde wanneer de kwaliteit van de uitvoering (de vereiste bekwaamheden van professionals) en samenwerking goed genoeg is: de interventie wordt uitgevoerd zoals bedoeld, gemonitord en zo nodig bijgestuurd. Een klacht van de experts is dat zij in hun praktijk zien dat er wel interventies zijn ingezet zoals MFST of een kinderschermingsmaatregel zoals een onder toezichtstelling (ots) en soms een uithuisplaatsing, maar dat onduidelijk is welke doelen gesteld zijn, hoe aan deze doelen is gewerkt, en tot welke resultaten het heeft geleid; inzicht ontbreekt waarom een interventie niet gelukt is. Verder is er meer kennis en deskundigheid nodig van professionals in het sociale domein in hoe het strafrecht helpend kan zijn. Het te laag beleggen van een interventie in de keten kan leiden tot stagnerende uitvoering en samenwerking.

4. Combineer bij de ontwikkeling van interventies onderzoek met praktijkervaringen en maak ze practice en evidence based.

De voorwaarden voor de ontwikkeling van interventies dienen mede gebaseerd te zijn op praktijkervaringen in combinatie met onderzoek, zo benadrukken verschillende geïnterviewden. Zij zien als gevaar dat ongetoetste, niet goed doordachte interventies worden aangeboden. Interventies dienen ook het landelijk beleid over gefaseerde ketensamenwerking (Vogtländer en Van Arum, 2016) als kader op te nemen. Verder wijzen geïnterviewden op het belang van onderzoek naar effectiviteit. Een enkeling vindt dat de interventies uit databanken vaak veel te licht zijn onderzocht waardoor de waarde van interventies niet erg gedegen bewezen is. De interventies dienen verder specifiek en concreet te zijn en aan te geven wat hun bereik is, op wie zij zich richten en waarom.

5. Voorwaarden voor uitvoering en inbedding interventies zijn noodzakelijk.

Monitoring van interventies is relevant, evenals bijstelling van de interventiestrategie op grond van feedback. Deze cyclus van ontwerp en toewijzing, uitvoering, monitoring en feedback wordt in de praktijk dikwijls niet gemaakt. Ook de randvoorwaarden voor het blijvend uitvoeren van interventies zijn onvoldoende belegd. Daardoor zijn interventies niet duurzaam en effectief genoeg, en wordt er onvoldoende fundamenteel nagedacht over de uitvoering, monitoring en inbedding van interventies.

4.4 Conclusie

De experts en de deelnemers aan de expertmeeting onderschrijven dat er een relatie is tussen geweld binnen en buiten en dat het belangrijk is om deze relatie te onderzoeken en te adresseren. Zij constateren echter ook dat het nog steeds relatief gescheiden werelden zijn, zowel in onderzoek als in de praktijk.

Verder stellen de deskundigen in de expertmeeting dat er te weinig verdieping, analytische kracht en ook daadkracht aanwezig is in de uitvoering. Professionals in de uitvoering van zorg en straf die vaak met ernstige zaken te maken krijgen, lijken de ernst, het structurele karakter ervan en de samenhang tussen geweld in het (semi) publieke domein en binnenshuis te onderschatten. Ook ontbreekt het aan integrale interventies die duidelijk aangrijpen op de relatie tussen geweld binnen en buiten.

Er is meer aandacht gekomen voor de wijze waarop het zorgdomein en strafdomein tot een gezamenlijke aanpak komen van huiselijk geweld. Deze integrale aanpak is in ontwikkeling. Hierbinnen staat de aandacht voor de relatie tussen geweld binnen en buiten nog in de kinderschoenen.

Wel is er meer aandacht gekomen voor de wijze waarop professionals uit het zorg en veiligheidsdomein kunnen samenwerken in een integrale aanpak en komen de verschillen in aanpak naar voren. Dit gaat gepaard met vallen en opstaan. Vanuit het justitieperspectief wordt gesteld dat professionals in de zorg regelmatig onvoldoende de norm stellen waardoor de zaak van kwaad tot erger kan worden en het geweld zich herhaalt. Zij doen te weinig een beroep op het strafrecht waardoor het strafrecht als stok achter de deur om de geweldsspiraal te doorbreken niet kan worden ingezet. Vanuit het zorgperspectief wordt naar voren gebracht dat justitiële partners vooral delict georiënteerd kijken; in geval van huiselijk geweld wordt te weinig de context waarbinnen het geweld plaatsvindt betrokken, terwijl in geval van geweld in de (semi)publieke sfeer te weinig oog is voor de situatie thuis. Daardoor blijft de strafgerichte aanpak van geweld vaak vooral delict- en dadergericht en in mindere mate gericht op de relatie of het gezins- en familiesysteem. De deskundigen in de expertmeeting zien punten van inhoudelijke verbetering waarin professionals in zorg en straf nog meer gezamenlijk optreden en diepgaande kennis opdoen van dit verband tussen geweld binnen en buiten door elkaars kennis veel beter te benutten en zaken grondiger uit te zoeken.

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Inleiding

Er is in Nederland weinig aandacht geweest voor de relatie tussen geweld binnen en buiten. Huiselijk geweld is een high impact crime. Het eerste (en tot nog toe laatste) onderzoek van Lünemann en Bruinsma dateert uit 2005. Het ministerie van Justitie en Veiligheid (J&V) heeft daarom behoefte aan een actuele stand van de kennis. Deze kennis kan bijdragen aan het verbeteren van de inzet en ontwikkeling van interventies in de justitie- en veiligheidsketens die beogen om recidive tegen te gaan en het geweld te stoppen. Daarnaast kan het onderzoek verduidelijken waarover we nog weinig kennis hebben en aanknopingspunten opleveren voor nader onderzoek.

Dit verkennende onderzoek is een eerste stap om in dit ingewikkelde en ook versnipperde veld structureel meer aandacht te vragen voor de relatie tussen geweld binnen en buiten en dit grote vraagstuk beter te kaderen. Dat vraagt zeker om langduriger inspanningen en meer continuïteit in aandacht door inbedding van dit vraagstuk in een langere tijdshorizon.

De conclusie is als volgt opgebouwd. Eerst recapituleren we de vraagstelling van het onderzoek en vervolgens gaan we aan de hand van de bevindingen uit de literatuurreview (hoofdstuk 3) in op de relatie tussen geweld binnen en buiten, en de oorzaken van geweld. Daarna bespreken we de interventies op basis van de interviews en de expertmeeting (hoofdstuk 4). Aan het eind volgen nog enkele aanbevelingen voor vervolgonderzoek. Op deze plaats volstaan we met een conclusie op hoofdlijnen. Dat past feitelijk ook het best bij de stand van het onderzoek: een 'slotsom bij wijze van'.

5.2 Vraagstelling en afbakening

De centrale vraagstelling van dit verkennende onderzoek naar de relatie tussen geweld binnen families en buiten in de publieke sfeer luidde:

In hoeverre is er een relatie tussen huiselijk geweld, kindermishandeling en gewelds(-criminaliteit) in de publieke ruimte en wat is bekend over een eventuele causaliteit? In hoeverre kan deze kennis een bijdrage leveren aan de toekomstige inzet en interventies binnen de justitie en veiligheidsketens?

Deze hoofdvraag heeft de opdrachtgever uiteengelegd in vijf deelvragen. Met het oog op het praktische karakter van het onderzoek (toepasbaarheid) is de keuze gemaakt om de eerste deelvraag naar verschillende definities niet uitputtend te behandelen. De genoemde definitiekwestie is ingewikkeld en vergt veel theoretische achtergrondkennis, terwijl de vier andere deelvragen direct aansluiten bij de geformuleerde behoefte van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Ter afbakening is verder nog een aantal specifieke keuzes gemaakt.

- Allereerst zijn studies geselecteerd die zijn gepubliceerd sinds 2005 en die het verband onderzoeken tussen geweld binnen en buiten. Studies die zich uitsluitend richten op geweld binnen of geweld buiten zijn uitgesloten.
- Ten tweede zijn studies geselecteerd die zich richten op ouderschap. Deze keuze impliceert dat onderzoek over slachtofferschap of herhaalde victimisering niet is meegenomen.
- Ten derde is geen onderzoek gedaan naar (de effectiviteit van) interventies. Wel zijn 16 experts bevraagd op de interventies die zij kennen, gebruiken, wenselijk of effectief achten. Tijdens de expertmeeting is ook aandacht geschonken aan het interventievraagstuk.

5.3 Reflectie vooraf: een gefragmenteerd en verwaarloosd onderzoeks- en praktijkveld

Dat de relatie tussen geweld binnen en buiten aanwezig is, is evident in de bestudeerde onderzoeksliteratuur en blijkt uit de gesprekken met de experts en de expertmeeting. Dit verband kan zowel aan het licht komen door geweld dat buiten wordt gepleegd als geweld dat zich voordoet in intieme relaties of gezinnen. Tegelijkertijd blijkt dat er in de praktijk, in bestaand onderzoek en ook in reviews (zie Besemer et al., 2017) vaak onvoldoende verdiepende aandacht is om door te vragen op deze relatie en meer te begrijpen van de specifieke werking en impact ervan. Huiselijk geweld binnen en geweld buiten in de publieke sfeer zijn vaak afzonderlijke domeinen van kennis. Er worden structureel onvoldoende dwarsverbindingen tussen deze twee vormen van geweld gelegd. Daar komt bij dat de context waarin een veelvoud van geweldsplegingen zich voordoen sterk kan variëren. Dit geldt zowel voor geweld binnenshuis in bijvoorbeeld aandacht voor de samenhang tussen kindermishandeling en partnergeweld (zie ook Ten Boom en Witkamp, 2016), alsook het moeilijk af te bakenen geweld in de publieke sfeer.

Verdieping is, aldus geïnterviewde experts, mogelijk door meer door te vragen en door stelselmatig bij delicten buiten vragen te stellen over 'hoe het thuis' en 'in de relatie' gaat. Geweld in gezinnen en relaties staan vanuit het strafrecht onvoldoende scherp op het netvlies in hoe dat geweld doorwerkt in de levensloop en in mogelijke delicten buiten in de publieke sfeer. Navraag naar gezinsachtergronden blijft in het domein van openbare orde, veiligheid en handhaving vaak onderbelicht. Het accent ligt op het delict en de verdachte, niet op de context of het systeem. En dit terwijl juist geweld in relaties en de specifieke relatiedynamiek een verhelderend licht kan werpen op de verbanden tussen geweld buiten en binnen, en vice versa. Omgekeerd, wordt er in het veld van de zorg volgens praktijkexperts te weinig aan normstelling gedaan en dragen de geformuleerde

en vaak niet gemonitorde microdoelen bij interventies onvoldoende bij aan het terugdringen van geweld en het doorbreken van het geweldspatroon.

Standaardlijstjes bieden bij wijze van spreken te weinig ondersteuning voor het ontwerpen van een geïntegreerde interventiestrategie en het diepgaand aanpakken van normafwijkend gedrag. Een geïntegreerde aanpak wordt ook bemoeilijkt door versnippering en een strak tijdskeurlijf in het veld. Een groot aantal organisaties in de zorg richt zich vooral op huiselijk geweld, terwijl justitiepartners zich veel meer richten op openbare orde en veiligheid. De relatie tussen geweld binnen en buiten bevindt zich juist op aandacht voor het snijvlak tussen deze twee domeinen. Er zijn enkele organisaties (OM, Politie, 3RO) die zich zowel op huiselijk geweld als op openbare orde en veiligheid richten. Ook vanuit organisaties intern vergt het voortdurend alert zijn op de relatie en soms ook overlap tussen strafzaken (bij minderjarigen, bijvoorbeeld de Raad voor de Kinderbescherming, maar ook de Reclassering) en beschermingszaken waarin er sprake is van ingrijpen bij (intergenerationele) patronen van zorgelijke opvoedingsituaties. Daarbij is het focus regelmatig te sterk gericht op een vorm van mishandeling, bijvoorbeeld kindermishandeling, en is er niet genoeg aandacht voor de samenloop en samenhang tussen verschillende soorten van (ex)partnergeweld, oudermishandeling en kindermishandeling (zie Ten Boom en Witkamp, 2016). Dit geldt ook voor de relatie tussen geweldspatronen en delicten van volwassenen en van machtsongelijkheid en dwingend, intimiderend en controlerend gedrag van daders in diverse contexten.

5.4 Geweld binnen en buiten: wat weten we

Definiëring van geweld en omvang

Huiselijk geweld is een paraplubegrip. Het beschrijft een variëteit aan geweldsdynamieken en relaties waar verschillende geweldsoorten onder vallen, zoals partnergeweld, ex-partnergeweld, kinderen die getuige zijn van geweld en soms ook kindermishandeling in het gezin. Dikwijls wordt kindermishandeling trouwens in de onderzoeken ook apart genoemd, maar lang niet altijd uitgesplitst in fysieke en emotionele verwaarlozing, fysieke mishandeling en seksueel misbruik. Partnergeweld wordt vooral in de bestudeerde studies van de eerste onderzoekslijn benoemd als kinderen die worden blootgesteld aan geweld tussen hun ouders.

Geweld in de publieke ruimte is nog veel lastiger af te bakenen, omdat het fenomeen in zoveel verschillende contexten voorkomt, zoals op straat, bij het uitgaan, in het voetbalstadion, bij rellen aangewakkerd op sociale media, bij evenementen, of in de vorm van gevechten op afspraak. In de literatuur wordt naast geweld tegen personen, ook geweld tegen voorwerpen (vernieling) of algemeen asociaal of crimineel gedrag als 'geweld buiten' beschouwd. Ook in de geselecteerde artikelen blijkt dat in de onderzoeken het onderscheid tussen crimineel gedrag (delinquency) en gewelddadig gedrag lang niet altijd gemaakt wordt.

In de literatuur over de relatie tussen geweld binnen en buiten worden geen omvangcijfers gegeven. Er is een dalende tendens als het gaat om geweld in het publieke domein en in huiselijke kring (zie ook de veiligheidsmonitor).

Geweld binnen – buiten in drie lijnen

De relatie tussen geweld binnen en buiten hebben we in paragraaf 1.4 van het eerste hoofdstuk beschreven aan de hand van een figuur en drie onderzoekslijnen die in de bestudeerde literatuur terug zijn gevonden:

1. Geweld in de kindertijd en (later) als adolescent plegen van geweld (21 artikelen).
2. Geweld in de kindertijd en de langere gevolgen ervan in de volwassenheid (intergenerationeel) (14 artikelen).
3. Geweld dat zowel wordt gepleegd in de intieme relatie of tegen kinderen en geweld in het publieke domein (13 artikelen).

Drie artikelen zijn in meer dan een lijn geplaatst vanwege een overlap in thematische focus.

Binnen deze drie lijnen gaat het om verschillende aspecten van geweld in de privésfeer en geweld in het publieke domein. De artikelen uit onderzoekslijn één (slachtoffer van geweld in gezin en pleger geweld als adolescent) en in mindere mate onderzoekslijn twee (ervaren geweld in het gezin tijdens de jeugd en later pleger of slachtoffer van geweld) gaan vooral over onderzoek naar mishandeling in de kindertijd en de impact op later ouderschap en delinquent gedrag. Sommige onderzoekers aggregeren daarbij verschillende vormen van kindermishandeling tot een gecombineerde ACE-score: een Adversive Childhood Experience (Felitti, 2002). Ander onderzoek splitst juist verschillende vormen van kindermishandeling uit en onderzoekt in hoeverre seksueel misbruik, fysieke verwaarlozing, emotionele verwaarlozing, fysieke mishandeling en het getuige zijn van mishandeling afzonderlijk en in diverse combinaties van invloed zijn op later delinquent gedrag.

Bevindingen

Dat er een relatie is tussen geweld binnen en buiten, komt uit de verschillende onderzoeken wel naar voren. Maar deze samenhang is in de bestudeerde studies niet sterk. De samenhang lijkt robuuster voor de onderzoekslijnen 1 en 2, dan voor 3, hoewel dit ook kan samenhangen met de verschillende onderzoeksdesigns. Zowel de experts als de deelnemers aan de expertmeeting brachten naar voren dat zij een verband zien tussen geweld binnen en buiten. Vooral in de samenwerking tussen straf en zorg in de zogenaamde ZSM-praktijk komt soms in de casuïstiek dit verband tussen geweld binnen en buiten (terloops) ter sprake. De deskundigen signaleerden echter vanuit hun praktijk ook dat dit verband vaak over het hoofd wordt gezien of niet nader wordt onderzocht. Er worden bij delicten buitenshuis geen verdiepende vragen gesteld noch doorgevraagd naar de situatie thuis of de relatie. Er zou volgens deze praktijkexperts structureel doorgevraagd moeten worden om deze verbanden aan het licht te brengen.

Vrijwel alle studies die verschillende vormen van kindermishandeling vergelijken, vinden dat zowel directe vormen van mishandeling van kinderen, als indirecte vormen (bijvoorbeeld getuige zijn van geweld tussen ouders) van invloed zijn op gewelddadig gedrag als adolescent. Hoe meer geweld jongeren thuis ervaren, des te meer gewelddadig of crimineel gedrag ze vertonen. Dit geldt ook als we kijken naar geweld in de jeugd en geweld als volwassene. Wel zien we dan een differentiatie: in het algemeen verhoogt geweld in de jeugd vooral de kans op geweld in de relatie en in veel mindere mate het plegen van geweld in het publieke domein. Maar als kinderen ernstig geweld in hun jeugd meemaken (zowel direct als indirect) en als zij ook geweld pleegden, dan wordt de kans groter dat zij ook geweld in de publieke sfeer plegen. Geweld op zeer jonge leeftijd is dan extra schadelijk voor de ontwikkeling van kinderen. Wat betreft geweld binnen en buiten tussen volwassenen is de bestudeerde relatie (op basis van vergelijking met de totale bevolking) zwak. Een grote groep volwassenen is alleen thuis agressief. Maar

de groep volwassenen die frequent met justitie in aanraking komt, vertonen eveneens frequent probleemgedrag thuis.

In de aangehaalde onderzoeken zijn jongens en mannen sterker vertegenwoordigd als het gaat om het plegen van gewelddelicten – zowel buiten als binnen. Toch wordt deze oververtegenwoordiging van jongens nauwelijks ter discussie gesteld of aan een nadere analyse onderworpen. Er is sprake van een zekere genderblindheid in de aangehaalde onderzoeken. Naar genderverschillen bij het verband tussen het meemaken van kindermishandeling en het plegen van geweld buitenshuis blijkt nauwelijks onderzoek gedaan, uitgezonderd het werk van Spatz Widom. Alcoholproblemen lijkt bij zowel mannen als vrouwen een mediërende factor te zijn: kindermishandeling vergroot de kans op alcoholmisbruik en dat vergroot de kans op crimineel gedrag. Bij vrouwen werd, in tegenstelling tot mannen, geen direct verband van kindermishandeling op crimineel gedrag gevonden wanneer alcoholproblemen in het spel waren.

Mogelijke oorzaken van geweld

Ter verklaring van het plegen van geweld worden in de besproken onderzoeksliteratuur verschillende theorieën aangehaald. Als eerste valt op dat de theorie dan meestal niet echt wordt uitgediept, getoetst via hypothesen of ingebed in een ruimer kader. De theorie is doorgaans niet uitvoerig ingebed in het empirische deel van een artikel maar vormt er een los onderdeel van. Ten tweede zijn er in de onderzoeksliteratuur zowel overeenkomsten als verschillen waar te nemen in het gebruik van theorie bij geweld binnen en buiten. De theorie van sociaal leren, of in mindere mate de sociale bindings- of controle theorie wordt in de onderzoeksliteratuur zowel bij geweld binnen als buiten genoemd. Er zijn eveneens accentverschillen waar te nemen tussen welke theorie op welke wijze gebruikt wordt. Bij geweld binnen families komen meer psychologische theorieën als de hechtingstheorie en de traumatheorie en de neurobiologische theorieën naar voren met verklaringen op meer individueel en micro interactieniveau.

Theorieën die de nadruk leggen op het micro, meso en soms ook macro niveau worden vaker gebruikt ter verklaring van geweld in het publieke domein, zoals de anomalietheorie en de sociale bindingstheorie.

Interventies binnen de justitie- en veiligheidsketens

Uit de gesprekken met de experts en de expertmeeting is duidelijk naar voren gekomen dat er specifieke, op onderzoek gebaseerde dieptekennis nodig is van interventies. Dit wordt omschreven als interventiestudies: wat werkt bij wie en waarom? Zijn er integrale interventies die zich richten op geweld binnen en buiten? Wie monitort en borgt de veiligheid en wie trekt aan de bel bij onveiligheid of stagnatie? Een goed overzicht van interventies ontbreekt en in dit onderzoek vonden we weinig voorbeelden van integrale interventies die zich richten op de link tussen geweld binnen en buiten, gedeeld enthousiasme was er in de expertmeeting over het op grotere schaal invoeren van het PIT-project (preventief interventieteam) uit Amsterdam. De praktijk loopt in haar ambitie om geweld eerder op te sporen en terug te dringen aan tegen problemen in uitvoering, inbedding, terugkoppeling en effectiviteit van bestaande interventies.

In de geselecteerde onderzoeksliteratuur komen interventies wel ter sprake, maar dan als kleine discussieparagraaf. Of als een aanbeveling op het eind om de onderzoeksresultaten te vertalen naar interventieprogramma's. De cruciale vraag hoe je dat dan doet, blijft vervolgens buiten beschouwing. De constatering leidt niet tot acties. Hierdoor ontbeert veel academisch onderzoek implementatiekracht en levert het weinig handelingsgerichte adviezen op over de toepasbaarheid en bruikbaarheid van interventies en hoe het collectieve en gelijkwaardige leren van professionals daarin een plaats kan krijgen.

Onder de vraag van het ontbreken van geïntegreerde interventies ligt een dieper probleem. Past het wel binnen het strafrechtelijk systeem om vanuit een verbinding

tussen geweld binnen en buiten tot een strafrechtelijke afdoening te komen? Het strafrechtelijk beleid heeft weliswaar de afgelopen tijd een verandering ingezet naar meer nadruk op betekenisvolle afdoening (niet alleen de juridische kwesties, maar de context van het delict en de impact van het delict op slachtoffer en maatschappij wordt meegenomen) waardoor meer ruimte is om de relatie tussen geweld binnen families en buiten in de (semi)publieke sfeer in samenhang op te pakken, maar deze omslag naar meer aandacht voor de samenhang tussen geweld binnen en buiten is niet eenvoudig en vergt nog veel inspanningen. En een verdiepende vervolgvraag is dan ook: in hoeverre kan er in de afdoening meer vanuit samenhang tussen geweld binnen en buiten worden geïntervenieerd en wat levert dat op ten aanzien van vroegsignalering en monitoring om herhaling van geweld te voorkomen?

In geval van huiselijk geweld kan meer aandacht zijn voor een systeemgerichte aanpak in plaats van een aanpak die alleen gericht is op de verdachte. Een voorbeeld van een meer systeemgerichte benadering is de aandacht die in het geval van strafzaken wordt gevraagd voor eventuele kinderen met de poster 'er loopt een kind door het dossier' (zie bijlage 6). Het is verder van belang om scherp te zien dat een cliënt in de ene context een verdachte en in een andere context een dader een (ex)partner en/of een ouder kan zijn. Aandacht voor de persoonlijke omstandigheden van de verdachte behoort tot de strafrechtelijke systematiek, aandacht voor het slachtoffer en aanwezige kinderen ook, maar het uitoefenen van dwang door het opleggen van sancties kan alleen onder strikte voorwaarden. Er kunnen maatregelen aan de verdachte of veroordeelde worden opgelegd, maar niet aan de anderen in het systeem. De reikwijdte van het vergaren van meer informatie bij netwerkpartners, de wijze van afdoening en de gewenste afstemming tussen zorg en strafrecht daarbij, verdient nog veel aandacht.

In geval van huiselijk geweld wordt standaard naar antecedenten op criminaliteit (publiek geweld) gekeken, maar als sprake is van geweld in het publieke domein is

er doorgaans minder oog voor de eventuele aanwezigheid van huiselijk geweld en de aanwezigheid van kinderen in onveilige situaties. Ter bescherming van kinderen en slachtoffer zouden er standaardvragen gesteld kunnen worden naar de gezins- en familieachtergronden. Maar het stellen van vragen naar de persoonlijke achtergrond van de verdachte met als doel te achterhalen of hij of zij ook thuis agressief is, is een heel ander doel dan het stellen van vragen over persoonlijke omstandigheden om verzachtende omstandigheden voor de verdachte naar voren te halen. De verdachte heeft zwijgrecht en kan niet voor een ander delict worden veroordeeld dan wat ten laste is gelegd. Kortom, ook dit vraagstuk verdient meer aandacht.

5.5 Literatuur review kent beperkingen

Het zoeken naar literatuur waarin de relatie tussen geweld binnen en buiten is onderzocht, heeft een gevarieerde hoeveelheid artikelen opgeleverd. De geselecteerde studies betreffen meestal methodologisch geavanceerd onderzoek. Daarin wordt gebruik gemaakt van big data en soms ook matching van bestaande onderzoeksdata. Dataverzameling van het veelal kwantitatieve onderzoek is vaak gebaseerd op zelfrapportages. Soms in combinatie met dossiers en registraties en in een enkel geval een casestudy. Een deel van het onderzoek richt zich op intergenerationele aspecten. Er is weinig meer-generatie onderzoek gedaan naar de relatie tussen geweld binnen en buiten. Veel onderzoek is retrospectief, minder vaak prospectief van aard. In totaal zijn er vier reviews aangetroffen.

Het zoeken van literatuur via zoekmachines levert specifieke artikelen op. De in hoofdstuk twee gehanteerde zoektermen bepalen welke artikelen gevonden worden (en welke niet). Ons onderzoek gaat over de relatie tussen geweld binnen en buiten, vooral gericht op de relatie tussen slachtofferschap en ouderschap in de jeugd en op later ouderschap als adolescent en volwassene. Herhaling van slachtofferschap en interventies vielen

buiten de scope van de geselecteerde literatuur. Geweld in huiselijke kring en geweld in het publieke domein zijn evenmin als separate fenomenen in de review meegenomen. Het voordeel is scherp zicht op een dikwijls onderbelicht en in de praktijk van geweldpleging mogelijk belangrijk verband. Het nadeel is dat dit verband toch wat abstract blijft. De werkelijkheid is complex en veelvormig en er bestaat nog geen onderzoekstrategie die het verband tussen geweld binnen en buiten gestructureerd aan de orde stelt. De literatuurstudie behandelt bovendien een specifieke afgebakende set aan artikelen waarin er een relatie is met ouderschap. Andere thema's van bijvoorbeeld (herhaald) slachtofferschap, gender en het stoppen van geweld zijn daardoor nauwelijks belicht. Dat maakt deze literatuurstudie verkennend van aard en beperkt de mogelijkheden tot generalisatie.

Belangrijk om te weten, is dat de meeste studies in ons literatuuronderzoek uitgevoerd zijn op basis van zelfrapportages, deels onder een representatieve selectie van de totale bevolking. Andere studies onderzochten via zelfrapportage een specifieke groep, dikwijls via justitiële documentatie of politieregistratie. In het laatste geval kan alleen iets over die specifieke groep worden gezegd. Dit betekent dat voor een specifieke groep verbanden kunnen worden gevonden, maar dat zegt niets over de problematiek onder de bevolking. In de review van Colson et al. (2013), bijvoorbeeld, komt aan de orde dat de vrouwen die seksuele delicten plegen vaak zelf in hun jeugd seksueel misbruikt zijn. Maar dit betekent niet dat de meeste seksueel misbruikte meisjes als volwassene zelf seksuele delicten plegen.

Ten slotte memoreren we hier dat veel studies die we in ons literatuuronderzoek hebben geïnccludeerd betrekking hebben op onderzoeksgroepen gebaseerd op buitenlands onderzoek. Als we meer inzicht willen verwerven in de aard van het verband tussen geweld binnen en buiten is dat niet direct een probleem. Bij een toekomstige vertaalslag naar interventies in de Nederlandse situatie dienen we rekening te houden met inter-

ationale verschillen en ook aan te sluiten bij specifieke Nederlandse praktijken voor samenwerking tussen straf en zorg, zoals ZSM. Dit het liefst met mogelijkheden om echt gelijkwaardig en integraal samen te kunnen werken met straf en zorg en bijvoorbeeld Veilig Thuis en Halt te kunnen includeren, zoals het geval was met het experiment van de verdiepende leerateliers waarin zowel huiselijk geweld- als jeugddelinquentiezaken werden behandeld (Dijkstra, 2018).

Reflectie

Uit dit verkennende onderzoek blijkt dat de verbanden tussen geweld binnen en buiten complex zijn. We hebben met dit verkennende onderzoek slechts een beperkt begin gemaakt met het onderzoekbaar maken van de relatie tussen geweld binnen en buiten. Uit de literatuurstudie blijkt dat de bevindingen van de onderzoeken van elkaar verschillen door verschillen in onderzoeksopzet, focus en onderzoeksgroep. De literatuur over de relatie tussen geweld binnen en buiten is niet altijd goed te plaatsen in de kennis over de onderzoeksdomeinen afzonderlijk: huiselijk geweld en (semi)publiek geweld, waar bijvoorbeeld meer kennis is over herhaald slachtofferschap, gender en interventiestrategieën. Dit bemoeilijkt vervolgens de interpretaties en het trekken van conclusies als het gaat om de samenhang tussen geweld binnen en buiten. We hebben als het ware brokstukken opgedregd ten aanzien van een specifiek thema, maar de andere thema's zoals herhaald slachtofferschap, gender en interventies zijn in deze literatuurstudie niet opgenomen en verdienen een eigen verdieping. Met deze verkenning stuiten we op het probleem dat we het gehele veld onvoldoende kennen en dat het vraagstuk versnipperd is belegd. De relatie tussen geweld binnen en buiten komt zo nu en dan aan de oppervlakte, zeker ook in casuïstiek, maar het heeft geen structurele plaats in het denken en handelen. Opname van dit vraagstuk vraagt langduriger en meer robuuste inspanning met een langere tijdshorizon dan in het bestek van deze korte studie mogelijk was.

5.6 Aanbevelingen verder onderzoek en praktijkversterking

Het is van belang om constatering om te zetten in acties. Dit meta-analytische literatuur- en expertonderzoek levert een aantal aanbevelingen op die mogelijk kunnen worden ingebed in een langer lopend onderzoeksprogramma van de ministeries van Volksgezondheid Welzijn en Sport (VWS), van Justitie en Veiligheid (J&V) en de VNG, mogelijk in aansluiting op het landelijke programma 'Geweld hoort nergens thuis'.

Opname van huiselijk geweldsvragen.

Ontwikkelen en standaard opnemen van huiselijk geweldsvragen in de Emancipatiemonitor, de Veiligheidsmonitor en in de Trans Five. Omgekeerd zoeken naar mogelijkheden bijvoorbeeld in de prevalentiestudie huiselijk geweld om vragen te includeren over criminaliteit en gewelddadig gedrag buitenshuis.

Doorvragen bij delicten buitenshuis naar gezinsachtergronden en relaties thuis en omgekeerd.

Stelselmatig aandacht schenken aan deze dwarsverbindingen en naast het constateren aandacht voor het vertalen naar acties.

Het verdient aanbeveling specifiek onderzoek te doen naar de drie onderzoekslijnen.

En parallel daaraan een implementatietraject uit te voeren naar de voorwaarden en uitvoering van interventies in een kader van zich ontwikkelende verbindende samenwerking tussen zorg en straf. Dit onderzoek worden bevorderd door toepassing van gevarieerde methodologie door casestudies, actieonderzoek en praktijkgerichte experimenten met aandacht voor randvoorwaarden die dan duurzaam worden ingebed en geborgd in de professionele praktijk. Bovendien is meer aandacht voor gender noodzakelijk om de dynamiek van geweld te begrijpen en in benadering en interventies rekening te houden met geweldsrelatiepatronen waarin machtsongelijkheid een belangrijke

rol speelt. In veel studies naar de relatie tussen geweld binnen en buiten is er weinig aandacht voor gender (verschillen tussen jongens en meisjes en vrouwen en mannen en tussen vrouwen en mannen onderling) stereotype rolpatronen, cultuur, de werking en uitwerking van coercive control en specifieke machtsverhoudingen of voor het feit dat het veel vaker jongens en mannen zijn die geweld plegen. Bij interventies die geen oog hebben voor genderverschillen kan de aansluiting met de doelgroep missen en/of zijn minder effectief (Steketee et al. 2016).

Het is relevant om in een vervolg een overzicht te maken van interventies en hun werkzaamheid gericht op huiselijk geweld en geweld buitenshuis en de parallellen daartussen met het doel toe te werken naar integrale interventies. Dit kan het beste in samenwerking tussen interventieonderzoekers en deskundigen en door uitvoerders en mensen die programma's doorliepen te bevragen op vereisten, ontwerp, uitrol en de keuze voor toetsing van de effectiviteit.

Gebruikte literatuur

- Abajobir, A. A., Kisely, S., Williams, G., Strathearn, L., Clavarino, A., & Najman, J. M. (2017). Gender differences in delinquency at 21 years following childhood maltreatment: A birth cohort study. *Personality and Individual Differences*, 106, 95–103. <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2016.10.020>.
- Agnew, R. (2001). Building on the foundation of general strain theory: Specifying the types of strain most likely to lead to crime and delinquency. *Journal of research in crime and delinquency*, 38(4), 319–361.
- Agnew, R. (2006). *General strain theory: Current status and directions for further research*. Taking stock: The status of criminological theory, 15, 101–123.
- Ainsworth, M. D. S., & Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46, 331–341.
- Alain, M., Marcotte, J., Desrosiers, J., Turcotte, D., & Lafortune, D. (2018). The thin line between protection and conviction: experiences with child protection services and later criminal convictions among a population of adolescents. *Journal of adolescence*, 63, 85–95.
- Asscher, J. J., Van der Put, C. E., & Stams, G. J. J. (2015). Gender differences in the impact of abuse and neglect victimization on adolescent offending behavior. *Journal of Family Violence*, 30(2), 215–225. <http://dx.doi.org/10.1007/s10896-014-9668-4>.
- Atria & Blijf Groep (2018) *Welk geweld telt? Opvattingen van Nederlanders over partnergeweld in samenwerking met Motivation*, Amsterdam.
- Beijersbergen, K.A., Blokdijs, D. & Weijters, G. (2018). *Recidive na huiselijk geweld. Recidive onder ouders van huiselijk geweld veroordeeld in de periode 2008-2013*. Cahiers 2018-2. Den Haag: WODC.
- Besemer, S., Ahmadb, S. I., Hinshaw, S. P., D. P. Farrington (2017) A systematic review and meta-analysis of the intergenerational transmission of criminal behavior, *Aggression and Violent Behavior* 37 (2017) 161–178.
- Besemer, S. (2013). *Intergenerational transmission of criminal and violent behaviour*. Cambridge: University of Cambridge.
- Besemer, S. (2017). *Intergenerational transmission of violence*. In: C.J. Schreck, M.J. Leiber, K. Welch, H. Ventura Miller (Eds). *Encyclopedia of Juvenile Delinquency and Justice*. Wiley-Blackwell.
- Boom ten, A en Witkamp (2016) *De samenloop en samenhang van huiselijk geweld en kindermishandeling binnen gezinnen*. Een literatuurverkenning, WODC onderzoek, Den Haag.
- Braga, T., Gonçalves, L. C., Basto-Pereira, M., & Maia, Â. (2017). Systematic reviews of explanatory riskfactors for violence, offending, and delinquency. *Aggression and Violent Behavior*, 33, 24–36. doi:10.1016/j.avb.2016.11.004.
- Bruinsma, G. J. N. (2001). *Differentiële associatie en sociaal leren*. E. Lissenberg, S. van Ruller en R. van Swaeningen (red.), Tegen de regels IV. Een inleiding in de criminologie, Nijmegen: Ars Aequi Libri, 119–133.
- Burgess, R. L., & Akers, R. L. (1966). A differential association-reinforcement theory of criminal behavior. *Social problems*, 14(2), 128–147.
- Buzi, R. S., Smith, P. B., Kozinetz, C. A., & Wiemann, C. M. (2017). Pregnant adolescents as perpetrators and victims of intimate partner violence. *Journal of interpersonal violence*, 0886260517704228.
- Cernkovich, S. A., Lanctôt, N., & Giordano, P. C. (2008). Predicting adolescent and adult antisocial behavior among adjudicated delinquent females. *Crime & Delinquency*, 54(1), 3–33.
- Colson, M. H., Boyer, L., Baumstarck, K., & Loundou, A. D. (2013). Female sex offenders: A challenge to certain paradigmes. Meta-analysis. *Sexologies*, 22(4), e109–e117.
- Cummings, E. M., & Davies, P. T. (2010). *Marital conflict and children: An emotional security perspective*. New York: Guilford Press.
- Cummings, E. M., Schermerhorn, A. C., Davies, P. T., Goeke-Morey, M. C., & Cummings, J. S. (2006). Interparental discord and child adjustment: Prospective investigations of emotional security as an explanatory mechanism. *Child Development*, 77, 132–152.

- Currie, J., & Tekin, E. (2006). Does child abuse cause crime? National Bureau of Economic Research. Chauhan, P., & Widom, C. S. (2012). Childhood maltreatment and illicit drug use in middle adulthood: The role of neighborhood characteristics. *Development and Psychopathology*, 24(3), 723–738. <http://dx.doi.org/10.1017/S0954579412000338>.
- Davies, P. T., & Cummings, E. M. (1994). Marital conflict and child adjustment: an emotional security hypothesis. *Psychological Bulletin*, 116(3), 387–411. doi: 10.1037/0033-2909.116.3.387.
- Davies, P. T., Forman, E. M., Rasi, J. A., & Stevens, K. I., (2002). Assessing children's emotional security in the interparental relationship: The Security in the Interparental Subsystem Scales. *Child Development*, 73, 544–562.
- Davies, P.T., Sturge-Apelle, M.L., Cicchetti, D., Manning, L.G. & Zale, E. (2009). Children's patterns of emotional reactivity to conflict as explanatory mechanisms in links between interpartner aggression and child physiological functioning. *Child Psychology and Psychiatry*, 50(11), 1384–1391.
- De Vaan, K. Dijkstra, S. en B. Witkamp (2016) *Gendersensitiviteit van prevalentieonderzoek huiselijk geweld: een advies aan het WODC*, Regioplan/Bureau Dijkstra, Amsterdam/Utrecht.
- Dijkstra, S. (2018) Collectief leren van professionals zorg en strafrecht. Betekenisvol interdisciplinair samenwerken bij huiselijk geweld, *Proces*, (97), 4, 265–280.
- Dijkstra, S (2016) *Actieagenda voor complexe scheiding: betere analyses, normstelling bij beschadigend gedrag en passende hulp. E-bundel Sociale innovatie in beeld: kansen en uitdagingen*, Kenniscentrum Sociale Innovatie, Hogeschool Utrecht, 138–149.
- Dijkstra, S. (2008) Partnergeweld en kindermishandeling: een gespannen verhouding. Over overeenkomsten en verschillen en over het belang van een geïntegreerde benadering, *Ouderschap en Ouderbegeleiding* I-nummer, 132–148.
- Ellis, A. (2016). *Men, Masculinities and Violence: An Ethnographic Study*. London: Routledge.
- Emancipatiemonitor 2016, Den Haag, CBS/SCP.
- Emery, Clifton R. (2006). *Consequences of Childhood Exposure to Intimate Partner Violence. Final Technical Report*. NCJ 215347. Washington, DC: United States Department of Justice.
- Evans, C. B., & Burton, D. L. (2013). Five types of child maltreatment and subsequent delinquency: Physical neglect as the most significant predictor. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 6(4), 231–245.
- Fanslow, J., & Gulliver, P. (2015). Exploring risk and protective factors for recent and past intimate partner violence against New Zealand women. *Violence and victims*, 30(6), 960–983.
- Felitti (2002). The relationship of adverse childhood experiences to adult health: Turning gold into lead. *Psychosomatic Medical Psychotherapy*, 48 (4): 359–369.
- Ferguson, C. J., San Miguel, C., & Hartley, R. D. (2009). A multivariate analysis of youth violence and aggression: The influence of family, peers, depression, and media violence. *The Journal of pediatrics*, 155(6), 904–908.
- Ferwerda, H. (2017). *Aanpak criminele families in Amsterdam. Lessen voor de aanpak op basis van een pilot*, notitie bureau Beke: Arnhem.
- Ferwerda, H. en Hardeman, M. (2013). *Huiselijk geweld geteld en verdiept*. Arnhem, Bureau Beke.
- Fix, R. L., & Burkhart, B. R. (2015). The relationship between community and family factors on African American adolescent delinquent and violent behaviors: A critical review. *Race and Justice*, 5(4), 378–404.
- Gunnison, E., & McCartan, L. M. (2007). The role of different developmental experiences: A theoretical examination of female persistence. *Women & Criminal Justice*, 16(3), 43–65.
- Ham, T. van, Bremmers, B. en H. Ferwerda (2014). *Portretten van notoire ordeverstoorders. Kenmerken en achtergronden van notoire ordeverstoorders binnen het voetbal*, Beke Arnhem, in opdracht van stuurgroep Hooligans in beeld II.

- Ham, T. van, Blokland, A., Ferwerda, H., Doreleijers, T. & Adang, O. (2016). Jekyll or Hyde? Examining the criminal careers of public violence offenders. *European Journal of Criminology*, 14 (4), 415-433.
- Ham, T. van., Bremmers, B. en H. Ferwerda (2014). *Gelegenheidsordeverstoorders? Analyse van rondom grootschalige rellen aangehouden verdachten*, Beke Arnhem in opdracht van Politie en Wetenschap.
- Ham, T. van, Bremmers, B. en H. Ferwerda (2014). Portretten van notoire ordeverstoorders. Kenmerken en achtergronden van notoire ordeverstoorders binnen het voetbal, Beke Arnhem, in opdracht van stuurgroep Hooligans in beeld II.
- Ham, T. van, Scholten, L., Lenders, A., & Ferwerda, H. (2017). Vechten op afspraak. *Tijdschrift voor Criminologie*, 59(4).
- Ham, T. van, Scholten, L., Lenders, A., & Ferwerda, H. (2017). Vechten op afspraak. *Tijdschrift voor Criminologie*, 59(4).
- Ham, T. van Ferwerda, H. (2013). **Notitie geweld en geweldplegers, naar een landelijke definitie** https://www.beke.nl/doc/2013/Notitie_Geweld_geweldplegers_gedefinieerd.pdf.
- Herrenkohl TI, Kosterman R., Mason WA, Hawkins JD. Youth (2007). Violence trajectories and proximal characteristics of intimate partner violence. *Violence Vict.* 22(3):259–274.
- Hester, M. (2011). The three-planet model: Towards an understanding of contradictions in approaches to women's and children's safety in contexts of domestic violence 41 *British Journal of Social Work* 837–53.
- Hester, M., Westmarland, N., Gangoli, G., Wilkinson, M., O'Kelly, C., Kent, A., & Diamond, A. (2006). Domestic violence perpetrators: identifying needs to inform early intervention. *Bristol: University of Bristol in association with the Northern Rock Foundation and the Home Office*.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press, p. 16-31.
- Holtzworth-Munroe A. & Stuart (1994). A typology of male batterers – an initial examination. In Arriaga. X.B. Oskamp, S. (red) *Violence in intimate relations* Sage.
- Howell, K. H., Cater, Å. K., Miller-Graff, L. E., Schwartz, L. E., & Graham-Bermann, S. A. (2017). The relationship between types of childhood victimisation and young adulthood criminality. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 27(4), 341-353.
- Johansson, P., & Kempf-Leonard, K. (2009). A gender-specific pathway to serious, violent, and chronic offending? Exploring Howell's risk factors for serious delinquency. *Crime & Delinquency*, 55(2), 216-240.
- Kernsmith, P. (2006). Gender differences in the impact of family of origin violence on perpetrators of domestic violence. *Journal of Family Violence*, 21(2), 163-171.
- Kindness, A., Kim, H., Alder, S., Edwards, A., Parekh, A., & Olson, L. M. (2009). Court compliance as a predictor of postadjudication recidivism for domestic violence offenders. *Journal of interpersonal violence*, 24(7), 1222-1238.
- Kiss, L., Schraiber, L. B., Hossain, M., Watts, C., & Zimmerman, C. (2015). The link between community-based violence and intimate partner violence: The effect of crime and male aggression on intimate partner violence against women. *Prevention science*, 16(6), 881-889.
- Knaap, van der, L. M., Idrissi, F. E., & Bogaerts, S. (2010). *Daders van huiselijk geweld*. Boom Juridische uitgevers.
- Kolk, van der B. (2015). *The body keeps the score. Brain, mind and the body in the healing of trauma*, Viking, New York, USA, Canada, UK, Ireland, Australia, New Zealand, India, South Africa, China.
- Lahlah, E. (2017). *Crimineel in de dop. In: 1 op de 4. Kindermishandeling een publiek probleem*. Jaarboek Kindermishandeling, Amsterdam: Van Gennep 53-62.
- Lahlah, A., Van der Knaap, L. M., & Bogaerts, S. (2013). Dangerous boys or boys in danger. Examining the relationship between ethnicity, child abuse and violent offending. *European Journal of Criminology*, <http://dx.doi.org/10.1177/1477370812467570>

Lahlah, E., Lens, K. M., Bogaerts, S., & van der Knaap, L. M. (2013). When love hurts: Assessing the intersectionality of ethnicity, socio-economic status, parental connectedness, child abuse, and gender attitudes in juvenile violent delinquency. *Child Abuse & Neglect*, 37(11), 1034-1049.

Lahlah, E. (2013). *Invisible victims? Ethnic differences in the risk of juvenile violent delinquency of Dutch and Moroccan-Dutch adolescent boys*. Phd Tilburg University. Tilburg: Ridderprints.

Lansford, J. E., Miller-Johnson, S., Berlin, L. J., Dodge, K. A., Bates, J. E., & Pettit, G. S. (2007). Early physical abuse and later violent delinquency: A prospective longitudinal study. *Child Maltreatment*, 12(3), 233-245.

Levenson, J. S., & Socia, K. M. (2016). Adverse childhood experiences and arrest patterns in a sample of sexual offenders. *Journal of interpersonal violence*, 31(10), 1883-1911.

Liu, J. (2011). Early health risk factors for violence: Conceptualization, evidence, and implications. *Aggression and violent behavior*, 16(1), 63-73.

Lünnemann, K., Drost, L., Jansma, A., & Lünnemann, M. (2016). *The Protection of IPV victims: file analysis and victims interviews*. The Netherlands. Utrecht: Verwey Jonker Instituut.

Lünnemann, K.D., & Pels, T. (2013). *Van generatie op generatie. Een literatuurstudie naar het doorbeken van geweld en de rol van opvoeding*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Lünnemann, K.D., Boutellier, H., Goderie, M. & Graaf, P. van der (2005). *Beschermingsarrangementen. Recht doen vanuit het perspectief van de burger*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Lünnemann, K. D., & Bruinsma, M. Y. (2005). *Geweld binnen en buiten: aard, omvang en daders van huiselijk en publiek geweld in Nederland*. Den Haag: WODC.

Lünnemann, K.D. & Lünnemann, M.K.M. (2016). *Bescherming slachtoffers partnergeweld: politie in de keten*. Gunther Moor, L., Vanderplasschen, W. & Dijk, A. van (eds), Politie en gezondheidszorg. Cahier Politiestudies jaargang 2016-3, nr . 40.

Maas, C., Herrenkohl, T., & Sousa, C. (2008). Review of research on child maltreatment and violence in youth. *Trauma, Violence & Abuse*, 9, 56 – 67. <http://dx.doi.org/10.1177/1524838007311105>

McGrath, S. A., Nilsen, A. A., & Kerley, K. R. (2011). Sexual victimization in childhood and the propensity for juvenile delinquency and adult criminal behavior: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 16(6), 485-492.

Mersky, J. P., Topitzes, J., & Reynolds, A. J. (2011). Unsafe at any Age: Linking childhood and adolescent maltreatment to delinquency and crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 49(2), 295-318. <http://dx.doi.org/10.1177/0022427811415284>.

Moffitt, T. E., Caspi, A., Rutter, M., & Silva, P. A. (2001). *Sex differences in physical violence and sex similarities in partner abuse*. In T. E. Moffitt, A. Caspi, M. Rutter, & P. A. Silva (Eds.), *Sex differences in antisocial behaviour: Conduct disorder, delinquency, and violence in the Dunedin Longitudinal Study* (pp. 53 –70). New York: Cambridge University Press.

Moors, H. & Spapens, T. (2017). *Criminele families in Noord-Brabant. Een verkenning van generatie-effecten in de georganiseerde misdaad*. Amsterdam: Reed Business.

Mullen, P. E., Martin, J. L., Anderson, J. C., Romans, S. E., & Herbison, G. P. (1996). The longterm impact of the physical, emotional, and sexual abuse of children: A community study. *Child Abuse & Neglect*, 20(1), 7-21. <http://dx.doi.org/10.1016/0145->

Murrell, A. R., Christoff, K. A., & Henning, K. R. (2007). Characteristics of domestic violence offenders: Associations with childhood exposure to violence. *Journal of family violence*, 22(7), 523-532.

Norman, R. E., Byambaa, M., De, R., Butchart, A., Scott, J., & Vos, T. (2012). The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: A systematic review and meta-analysis. *PLoS Medicine*, 9(11), e1001349. <http://dx.doi.org/10.1371/journal.pmed.1001349>.

Park, A., Smith, C., & Ireland, T. (2012). Equivalent harm? The relative roles of maltreatment and exposure to intimate partner violence in antisocial outcomes for young adults. *Children and Youth Services Review*, 34(5), 962-972.

- Piquero, A. R., Brame, R., Fagan, J., & Moffitt, T. E. (2006). Assessing the offending activity of criminal domestic violence suspects: Offense specialization, escalation, and de-escalation evidence from the Spouse Assault Replication Program. *Public Health Reports*, 121(4), 409-418.
- Rebellon, C. J., & Van Gundy, K. (2005). Can control theory explain the link between parental physical abuse and delinquency? A longitudinal analysis. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 42(3), 247-274.
- Robertson, A. A., & Walker, C. S. (2018). Predictors of justice system involvement: maltreatment and education. *Child abuse & neglect*, 76, 408-415.
- Römkens, R. (2017) *Bestemd voor binnenlands gebruik. De invloed van vrouwen- en mensenrechtenbeweging op debat en aanpak gender gerelateerd geweld*. Amsterdam: Inaugurele rede - Universiteit van Amsterdam, 3 maart.
- Römkens, R. (2008). *Met recht een zorg*. Tilburg: Universiteit Tilburg. Intreerede.
- Römkens, R. (2010). *Omstreden gelijkheid; over de constructie van (on) gelijkheid van vrouwen en mannen in partnergeweld*. Justitiële verkenningen, 36(8): 11-32.
- Römkens, R., De Jong, T., & Harthoorn, H. (2014). *Geweld tegen vrouwen. Europese onderzoeksgegevens in Nederlandse context*. Amsterdam: Atria.
- Serie, C. M., van Tilburg, C. A., van Dam, A., & de Ruiter, C. (2017). Spousal assaulters in outpatient mental health care: The relevance of structured risk assessment. *Journal of interpersonal violence*, 32 (11): 1658-1677.
- Siegel, J. A., & Williams, L. M. (2003). The relationship between child sexual abuse and female delinquency and crime: A prospective study. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 40, 71-94.
- Snyder, S. M., & Smith, R. E. (2014). Typologies of violence among youth who encounter child welfare systems. *Journal of Family Social Work*, 17(5), 438-456.
- Sonis, J., & Langer, M. (2008). Risk and protective factors for recurrent intimate partner violence in a cohort of low-income inner-city women. *Journal of Family Violence*, 23(7), 529-538.
- Steketee, M., & Marshall, I. (2018). Exploring the impact of parental and inter-parental violence on violent delinquency in an international sample. American Society of Criminology. Under review.
- Steketee, M., Dijkstra, S. en K. Lünemann (2017) *Doorbreken van patronen. Intergenerationele overdracht van geweld: In: 1 op de 4. Kindermishandeling een publiek probleem*. Jaarboek Kindermishandeling, Amsterdam: Van Gennep 35-52.
- Steketee, M. (2017). *De olifant in de (kinder)kamer. Intergenerationele overdracht van geweld in gezinnen; Hoe doorbreken we de cirkel?* Rotterdam.
- Steketee, M., Römkens, R., Pels, T., Lünemann, K., Smits van Waesberghe, E., Mak, J., Mejdoubi, J., Harthoorn, H., (2016). *Preventie van intergenerationeel geweld Nederland en EU. Verkenning van wat werkt*. Utrecht/Amsterdam, Verwey-Jonker Instituut & Atria.
- Taillieu, T. L., & Brownridge, D. A. (2015). The impact of aggressive parental discipline experienced in childhood on externalizing problem behavior in early adulthood. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 8(4), 253-264.
- Terlouw, G.J., Haan de W. En B. Beke (1999). *Geweld: gemeld en geteld*, bureau Beke: Arnhem.
- Tierolf, B., Lünemann, K. D., & Steketee, M. J. (2014). *Doorbreken geweldspatroon vraagt gespecialiseerde hulp: Onderzoek naar effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld in de G4*. Verwey-Jonker Instituut.
- Treadwell, J, Garland, J (2011). Masculinity, marginalization and violence: A case study of the English Defence League. *British Journal of Criminology* 51: 621-634.
- Veiligheidsmonitor (2017). Den Haag/Heerlen/Bonaire: CBS.
- Vogel, de V. (2014). *Gewelddadige vrouwen: Een multicenter onderzoek naar kenmerken van vrouwelijke forensisch psychiatrische patiënten*. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 56, 439-447.
- Walby, S. Towers, J. & Francis, B. (2014). *Mainstreaming domestic and gender-based violence into sociology and criminology of violence*. *The Sociological Review*: 187-214.

Whitehead, S.M. (2002). *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity.

Widom, C. S., Fisher, J. H., Nagin, D. S., & Piquero, A. R. (2017). *A Prospective Examination of Criminal Career Trajectories in Abused and Neglected Males and Females Followed Up into Middle Adulthood*. *Journal of Quantitative Criminology*: 1-22.

Widom, C. S., Schuck, A. M., & White, H. R. (2006). Childhood Victimization to Violence: The Role of Early Aggression and Problematic Alcohol Use. *Violence and victims*, 21(6).

Wikström P-O & Treiber K. (2009). *Violence as Situational Action*. *International Journal of Conflict and Violence* 3(1): 75-96.

Wikström P-O & Treiber K. (2017). *Beyond Risk Factors: An Analytical Approach to Crime Prevention*. In (EDS) Teasdale B & Bradley M. S.: *Preventing Crime and Violence, Advances in Prevention Science*. Volume 2. New York. Springer Verlag.

Winlow, S. & Hall, S. (2009). Retaliate first: Memory, humiliation and male violence. *Crime Media Culture* 5: 285–304.

World Health Organization & London School of Hygiene and Tropical Medicine & South African Medical Research Council (2013). *Global and regional estimates of violence against women. Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. Genève: World Health Organization.

Wolfe, D.A., Crooks, C.V., Lee, V., McIntyre-Smith, A. & Jaffe, P.G. (2003). The Effects of Children's Exposure to Domestic Violence: A Meta-Analysis and Critique. *Clinical Child and Family Psychology Review*, jrg 6, no 3: 171-187.

Wright, E. M., & Fagan, A. A. (2013). The cycle of violence in context: Exploring the moderating roles of neighborhood disadvantage and cultural norms. *Criminology*, 51(2), 217-249.

Zimmerman, G. M., and S. F. Messner. 2011. Neighborhood context and nonlinear peer effects on adolescent violent crime. *Criminology* 49:873–903.

Gebruikte afkortingen

ACE	Adversive Childhood Experiences	RV	Review
AR	Agressie Regulatie	QRP	Quality Review Procedure
C	Cohort	VNG	Vereniging Nederlandse Gemeente
CS	Cross sectioneel	VT	Veilig Thuis
HG	Huiselijk geweld	VWS	Volksgezondheid, Welzijn en Sport
IPV	Intimate Partner Violence	WODC	Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum
J&V	Ministerie van Justitie en Veiligheid	ZSM	Zo Spoedig Mogelijk, zo samenwerkingsgericht mogelijk; zorgvuldig selectief maatwerk; Werkverband veelvoorkomende strafzaken van vijf partners: OM, Politie, Reclassering, Slachtofferhulp en Raad voor de Kinderbescherming
KIMI	Kindermishandeling		
L	Longitudinaal		
MDFT	Multi Dimensionele Family Therapy		
MSFT	Multy Systemic Family Therapy		
OM	Openbaar Ministerie		
OLG	Ouderschap, Liefde en Grenzen		
OTS	Onder toezicht stelling		
P	Panelstudie		
PDCA	Plan Do Check Act		
PIT	Preventief Interventieteam		
PG	Publiek geweld		
PS	Prospectief		
RiHG	Risicotaxatie instrument Huiselijk Geweld		
RS	Retrospectief		

Bijlage 1 *Quality Review* Procedure

De QRP is – in navolging van Mckenzie et al. (2010) - verricht aan de hand van het onderstaande screeningsschema.

Screeningsvragen	Voorbeeld / uitwerking	Kwal. (0,1,2)	Kwan. (0,1,2)	Beide (0,1,2)	Opmerkingen
1 Is het doel van de studie duidelijk weergegeven? Is dat doel gerelateerd aan het onderwerp van onderzoek? Zijn de onderzoeksvragen gericht op specifieke populaties, risicofactoren, opbrengsten, interventies? Wat probeert de studie te meten?					
2 Gebruiken de auteurs een passende onderzoeksmethode? Is dat een passende kwalitatieve methode (interpretatief of illustrerend)? Is dat een passende kwantitatieve methode (qua opzet)?					
Detailvragen					Alleen verder gaan als score op beide screeningsvragen ten minste 1 is
3 Bevat de studie een expliciet theoretisch kader en/of een literatuurreview?					
4 Bevat de studie een heldere beschrijving van de setting / context van het onderzoek?					
5 Bevat de studie een heldere beschrijving van de steekproef / sampling (passend; robuust)?	Aard populatie / casuïstiek; geschiktheid populatie / casuïstiek; werving respondenten; representativiteit; is er een controlegroep gebruikt en was die representatief; hoe zijn casus geselecteerd; is een controlestudie toegepast; non-respons; hoe generaliseerbaar zijn de resultaten; etc.?				
6 Bevat de studie een heldere beschrijving van de dataverzameling en discussie / onderbouwing van de gehanteerde methode?	Sluit dataverzameling aan bij onderzoeksvragen; is het gekozen design voldoende verantwoord; verantwoording keuze dataverzamelings-methoden; wie verzamelde de data; in welke periode; wat voor data; wat voor hulpmiddelen; discussie over saturatie data; discussie over veranderingen methoden dataverzameling tijdens onderzoek; is de doorlooptijd van het onderzoek relevant in relatie tot de gemeten resultaten; hoe is gemeten; hoe is bias vermeden; zijn metingen gevalideerd; hoe zijn de resultaten beoordeeld (blind-intersubjectief); etc.?				
7 Bevat de studie een heldere beschrijving van de manier van data-analyse en meet-methoden? (Bij kwalitatieve methoden: is het analysekader gebaseerd op adequate conceptualisering?)	Is de data-analyse volledig beschreven en robuust uitgevoerd; hoe zijn data uitgewerkt tot thema's; hoe zijn de data geselecteerd (uit alles verzameld); reflecteren de onderzoekers op eigen bias; zijn objectieve kwantitatieve meetmethoden gebruikt; zijn die gevalideerd; is 'power calculation' toegepast?				

Screeningsvragen	Voorbeeld / uitwerking	Kwal. (0,1,2)	Kwan. (0,1,2)	Beide (0,1,2)	Opmerkingen
8 Bevat de studie bewijs van kritische reflectie?					
9 Bevat de studie voldoende oorspronkelijke data?	Zijn die data geconfronteerd met andere bronnen; worden voors en tegens / andere bronnen in de argumentatie bediscussieerd; etc.?				
10 Bevat de studie een adequate uitwerking van bevindingen en discussie over de validiteit en betrouwbaarheid van resultaten?	Is triangulatie toegepast, validering respondenten; intersubjectieve methodiek; etc. Geven de bevindingen antwoord op de onderzoeksvragen?				
11 Zijn de sterkten en zwakten van de studie inzichtelijk gemaakt? Is er aandacht voor bias / 'confounding factors' / etc.	Is gebruik gemaakt van bewijs van het tegendeel; zijn wegingen in kwantitatieve analyses goed toegepast (en voorziet het design daarin); etc.?				
	0 = nee / niet aangetroffen 1= onvoldoende / in bepaalde mate 2= ja / goed uitgevoerd				Totaal: 0-1: afwijzen 2-8: onbetrouwbaar 9-12: zwak 13-18: medium 19-22: sterk

Bijlage 2 Gesproken experts

Lijn 1 = kimi en geweld kindertijd en delinquentie adolescentie.

Lijn 2 = vroegere kimi en trauma kindertijd en latere intergenerationele gevolgen.

Lijn 3 = interpersoonlijk geweld in relaties en geweld buiten in de publieke sfeer.

<i>Lenneke Alink</i>	Hoogleraar forensische gezinspedagogiek, gericht op kindermishandeling en (herhaald) slachtoffer-schap, Universiteit Leiden	lijn 2, binnen
<i>Nienke Altena</i>	Recherchepsycholoog, politie Den Haag (op aanra-den van OM)	lijn 3 en 1, buiten en binnen
<i>Sytske Besemer</i>	Criminal Justice Researcher (data scientist) at Uber, gepromoveerd op studie naar intergenerationele overdracht van (gewelddadige) criminaliteit in (semi) publieke sfeer en co-auteur van meta-ana-lyse	lijn 2, buiten
<i>Veroni Eichelsheim</i>	Onderzoekers Nederlands Studiecentrum Crimi-naliteit en	
<i>Steve van de Weijer</i>	Rechtshandhaving (NSCR), cluster intergeneratio-nele overdracht	lijn 2, en lijn 1, buiten
<i>Henk Ferwerda</i>	Onderzoeker naar geweld buiten en binnen, eige-naar bureau Beke Arnhem	lijn 1, 2, 3, buiten en binnen
<i>Azime Gulhan</i>	Directeur bestuurder Veilig Thuis Noord Oost Gelderland	lijn 2 en 3, binnen
<i>Marianne Hester</i>	Professor of Gender, Violence and International Policy, University of Bristol	lijn 3, binnen en buiten

<i>Janine Janse</i>	Lector Veiligheid in afhankelijkheidsrelaties, Avans en hoofd onderzoek Landelijk expertisecentrum Eer Gerelateerd Geweld Den Haag	lijn 3, binnen en buiten
<i>Esmah Lahlah</i>	Onderzoeker Intervict Universiteit Tilburg, voor-malig lector integrale aanpak kindermishandeling, nu: wethouder Tilburg	lijn 1, binnen en buiten
<i>Renee Römkens</i>	Directeur bestuurder Atria en bijzonder hoogleraar gender based violence, Universiteit van Amsterdam	lijn 3 binnen en buiten
<i>Ben Rovers</i>	Onderzoeker BTVO en lector intelligence politie-academie	lijn 3, buiten
<i>Judith Schoon-derwoerd en Bezemer-Wolters</i>	Officier van justitie, coördinerend jeugdofficier justitie en portefeuille huiselijk geweld en kinder-mishandeling, OM, Arrondissementsparket Den Haag, afdeling Interventies	lijn 1, 2, 3 buiten en binnen
<i>Kirstie Schmitz</i>	Reclassering Nederland, Advies en Toezicht Oost, coördinator en trainer huiselijk geweld	lijn 3, binnen en buiten
<i>Majone Steketee</i>	Voorzitter Raad van Bestuur Verwey-Jonker Insti-tuut en hoogleraar intergenerationele overdracht geweld in gezinnen, Erasmus Universiteit	1, 2, binnen en buiten
<i>Vivienne de Vogel</i>	Lector reclassering bij de Hogeschool Utrecht en hoofd onderzoek Forensische Zorgspecialisten Utrecht	buiten naar binnen

Bijlage 3 Literatuur- en kennisbronnen via experts

De vijftien gesprekken met zestien experts leverden verwijzingen naar 40 bronnen op. Negen daarvan zijn geselecteerd voor opname in de literatuurstudie naar geweld binnen en buiten. De meeste van de overige eenendertig bronnen hadden zijdelings of indirect met het onderwerp geweld binnen en buiten te maken. Er was een film van het huiselijk geweldspreekuur bij Reclassering in Apeldoorn <https://www.youtube.com/watch?V=ejuxyzfo93a&feature=youtu.be> Door het spreekuur huiselijk geweld is er volgens deze geïnterviewde meer zicht van Reclassering gekomen op het huisverbod en kan er sneller ingeschat worden of een gedragsaanwijzing of bijzondere voorwaarden in dat geval relevant zijn.

Sommige literatuur had betrekking op geweld in het publieke domein, zoals profielen van daders bij voetbalgeweld, rellen bij evenementen, vechten op afspraak en op een eerdere studie eind jaren negentig naar geweld op straat. Ook was er een proefschrift naar de intergenerationele overdracht van criminaliteit en gewelddadig gedrag uit 2012 en een meta-analytische studie op dat terrein van 2017. Daarnaast waren er studies naar geweld en gender, een artikel over het verband tussen eerproblematiek en mensenhandel, onderzoeksliteratuur naar de behandeling en de achtergronden van gewelddadige vrouwen en mannen in een tbs-kliniek, diverse artikelen van onderzoek naar stress(regulatie) en ouderlijke attributies en vergelijkend onderzoek naar de autonome reactiviteit op gehuil van baby's bij moeders die wel en niet mishandelden en naar de economische kosten van kindermishandeling. Soms verwezen de onderzoekers naar zeer geavanceerd onderzoek. De geïnterviewde NSCR-onderzoekers noemden in het gesprek de zogenaamde transfive studie naar vijf generaties. Daarin worden hoog risicogedrag en geweldsdelicten buitenshuis gemeten. Er zijn echter geen data opgenomen van de thuissituatie. Dit ontbreken van integratie met huiselijk geweldsonderzoek lijkt structureel te zijn.

Bijlage 4 Deelnemers expertmeeting

Henk Ferwerda, onderzoeker, eigenaar bureau Beke, veel ervaring met (casestudies) onderzoek naar geweld binnen families en buiten, verrichtte recentelijk een verdiepend meergeneratie onderzoek naar een criminele families in Amsterdam en ontwikkelaar van het RiHG, het risicotaxatieinstrument bij het huisverbod.

Debbie Maas, directeur bestuurder Veilig Thuis Rotterdam Rijnmond, vertegenwoordiger van 26 Veilig Thuis regio's in de VNG en naar de ministeries

Kirstie Schmitz, Reclassering Nederland, Advies en Toezicht Oost en coördinator en trainer huiselijk geweld, geeft les bij studiecentrum voor de rechtspleging en ontwikkelde in Apeldoorn bij de reclassering het huiselijk geweldssprek uur.

Judith Schoonderwoerd den Bezemer-Wolters, officier van justitie, OM Den Haag, coördinerend jeugdofficier en huiselijk geweld coördinator bij ZSM, geeft les bij het studiecentrum voor de rechtspleging.

Sjoerd Top, sectorhoofd Dienst Infra van de Landelijke Eenheid, Nationale Politie, voormalig portefeuillehouder huiselijk geweld en leidinggevende bij de politie in Rotterdam.

Bijlage 5 Programma expertmeeting

Het onderwerp van deze expertmeeting is de relatie die uw vanuit uw professie legt en ziet tussen geweld binnen families en geweld buiten in de (semi)publieke sfeer (voetbalgeweld, uitgaansgeweld, gewelddadige beroving, etc) en hoe we deze link zichtbaarder kunnen maken.

Het programma van de expertmeeting ziet er als volgt uit:

1. Korte introductie van het onderwerp en doel.
2. Korte voorstelronde deelnemers: de aandacht voor, hun ervaring met en kennis van de relatie tussen geweld binnen families en in de publieke ruimte.
3. Casus vanuit het veld (OM) en korte reactie.
4. Reflectieronde I: *kernvraag wat doen we met de relatie tussen geweld binnen families en geweld in het publieke domein en hoe kunnen we alerter zijn?*

* Focus op ketenpartners zorg en strafrecht.

5. Reflectieronde II: kernvraag wat kunnen we meer doen met deze relatie waar liggen kansen en verbetermogelijkheden en wat is de volgende stap?

* Specifieke aandacht voor (jeugd) Reclassering.

* Speciale aandacht voor expertonderzoekers (wat zien zij, helikopterview).

6. Korte Pauze.
7. Kern van onze onderzoeksbevindingen.
8. Reflectie III: *Consequenties voor verbindende samenwerking en interventies (strategie) om geweld vaker te doorbreken inclusief aanbevelingen.*
9. Slotronde: laatste opmerking, vervolg en afronding.

LOOPT ER EEN KIND DOOR MIJN DOSSIER?

In veel meer zaken dan we denken, lopen er kinderen door het dossier. Kinderen die lang niet altijd direct betrokken zijn bij het strafbare feit, maar waarover we wel zorgen zouden moeten hebben. Bedenken we als OM wel vaak genoeg of er een kind door het dossier loopt en of we daar iets mee doen? Stellen wij onszelf voldoende de volgende vragen?

1. LOOPT ER EEN KIND DOOR MIJN ZAAK/DOSSIER?
2. WEET IK OF HET KIND VEILIG IS?
3. IS MIJN BESLISSING IN HET VOORDEEL VAN HET KIND?

ICA UPONB MEEI MEINBAARE NAAR WNMAL - B BOPCHU - WOPCHUKE VERKASSEK NAM - WOPCHU VERKASSEK NAM

Colofon

Opdrachtgever
Auteurs

WODC
Dr. S. Dijkstra
M.K.M. Lünemann, MSc
A.H Boer, MSc
Mr. Dr. K.D. Lünemann
Drs. J.A. Moors
Ontwerppartners, Breda
L.E. Kruis
Verwey-Jonker Instituut
Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht
T (030) 230 07 99
E secr@verwey-jonker.nl
I www.verwey-jonker.nl

Omslag
Foto
Uitgave

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-927-3

© WODC, Ministerie Justitie en Veiligheid; Bureau Dijkstra; Verwey-Jonker Instituut en Emma, Den Haag / Utrecht 2019.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het WODC, Ministerie van Justitie en Veiligheid, Bureau Dijkstra, Verwey-Jonker Instituut, Emma. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the WODC, Ministerie van Justitie en Veiligheid, Bureau Dijkstra, Verwey-Jonker Institute en Emma. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

Er is in Nederland weinig aandacht geweest voor de relatie tussen geweld binnen families en buiten in de (semi)publieke sfeer. Het ministerie van Justitie en Veiligheid (J&V) heeft daarom behoefte aan een actuele stand van deze kennis, die kan bijdragen aan het verbeteren van de inzet en ontwikkeling van interventies in de justitie- en veiligheidsketens die beogen om recidive tegen te gaan en het geweld te stoppen.

Met dit onderzoek is een eerste stap gezet in het verkrijgen van meer inzicht in de relatie tussen geweld thuis en in het publieke domein. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen drie vormen: 1. Mishandeling in de kindertijd en de impact op ouderschap en delinquent gedrag als kind en/of adolescent, 2. Geweld in de jeugd en intergenerationele overdracht door later ouderschap als volwassene en 3. Als volwassene plegen van geweld thuis en ook buitenshuis.

Duidelijk komt naar voren dat de relatie tussen geweld thuis en in het publieke domein een ingewikkelde is en niet eenvoudig te onderzoeken. Er zijn wel verbanden, maar afhankelijk van de vorm van de relatie, het soort geweld, en de wijze van onderzoek is het verband zwak of iets sterker.

Het rapport geeft een mooie doorkijk in veel verschillende literatuur en de inhoudelijke en methodologische reflectie daarop. Ook perspectieven van experts op het verband tussen geweld binnen en buiten komen aan de orde. Het benoemt verder de worsteling in de praktijk om het verband de aandacht te geven die het behoeft en in de op te leggen interventies rekening te houden met de relatie tussen geweld thuis en in het (semi) publieke domein.